

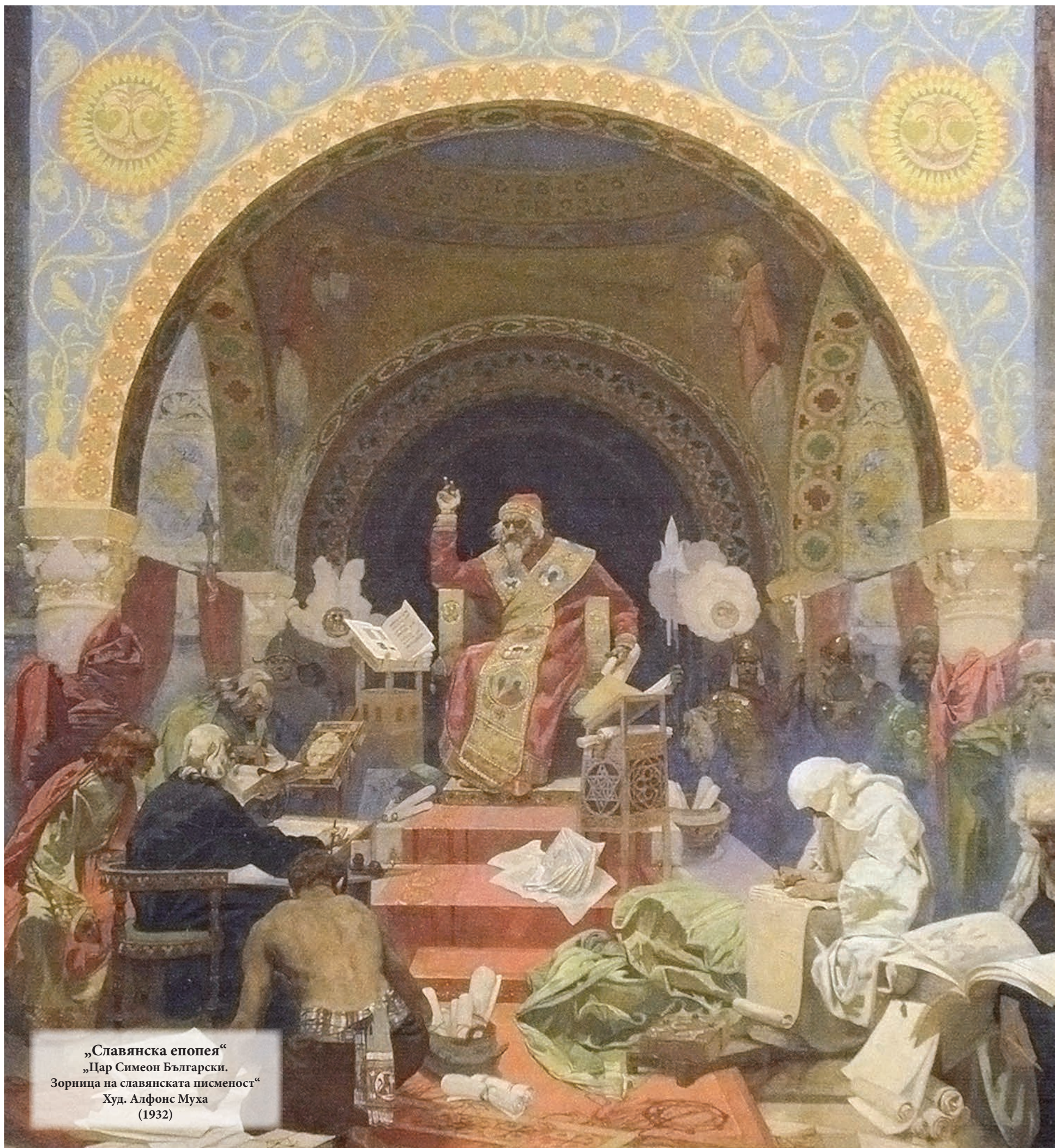
ЗА БУКВНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

О ПИСМЕНЕХЪ®

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXV • БРОЙ 40/НОЕМВРИ 2013 Г.

„Славянска епопея“
„Цар Симеон Български.
Зорница на славянската писменост“
Худ. Алфонс Муха
(1932)

„Св. равноапостолни Константин и Елена“. Стеатитова икона в сребърен обков, открита в с. Черномасница, Видинско (XIII в.)

ЮНЕСКО

Годишнини на бележити личности
и бележити исторически събития

(1993)

1100 години

от свикването на Преславския събор
в България (893),

който въздига старобългарския език
в достойнството на официален език

за държавните институции
и религиозното богослужение.

Поставят се основите
на нова българска християнска държава.

За 1120-ата годишнина на Преславския събор Научният център „Преславска книжовна школа“ при Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ урежда от 1 до 3 ноември 2013 г. международен научен симпозиум с участието на византолози, слависти и българисти от страната и чужбина.

Съвременна възстановка на Симеоновия дворец във Велики Преслав

Проф. Роман Якобсон – Харвардски университет (САЩ)

„Вие, българите, следва докрай да осъзнаете какво означава през X век начело на държавата ви да стои възпитаник на Школата Магнаура в Константинопол.“

Проф. Рудолф Айцетмюлер – Университет на Вюрцбург (Австрия)

„Щом като до наши дни са останали такива веществени следи от Преслав, продукцията на книжовната школа е била десеторно по-голяма, отколкото я познаваме сега.“

Британски познанства

Международен семинар в Лондон

От 27 до 30 май 2013 г. в столицата на Великобритания за поредна година се състоя международен пътуващ семинар на УниБИТ с любезното домакинство на българското посолство и Българския културен институт и лично на българския посланик Константин Димитров. В него взеха участие 32 преподаватели, докторанти, постдокторанти и студенти. Той заседаваше в залите на Британската национална библиотека – втора по големина след Конгресната библиотека на САЩ във Вашингтон. Основна тема на обсъжданията беше „Съвременни измерения на европейското образователно и научно пространство. Българско-британски културни общувания“. Ръководителят на Славянската и източноевропейска колекция Милан Гръба представи славянските ръкописни паметници и най-вече Четвероевангелието на цар Иван Александър от XIV век. Росица Атанасова разказа за дигиталната колекция като неин куратор. Експертите от библиотеката Манди Стюарт, Елизабет Нюболд, Найджъл Бюли и Адам Тоувъл изнесоха доклади относно най-актуалните проекти за дигитализация, информационните системи и операции, аудио- и видеоколекциите. Участниците в семинара посетиха Оксфорд, където разгледаха сградата на Крайст чърч – един от най-старите колежи, старите читални на Бодлеанската библиотека и прилежащата към нея Редклиф камера. С любезното съдействие на Уилма Минти експерти от Отдела за редки и ценни колекции представиха текущи проекти за съхраняване на

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев представя в „За буквите – О писменехъ“ и книги на едноименното издателство

Милан Гръба – ръководител на Славянската и източноевропейска колекция на Британската библиотека

В пренията взе участие и Соня Рув – съпругата на Петър Увалиев

документалното наследство в библиотеката. Групата посети също Британския музей, музея „Виктория и Албърт“, Имперския военен музей, галериите „Тейт модърн“ и „Тейт Бритън“, Националната галерия, Уестминстърското абатство, Крал-

ските ботанически градини и други лондонски забележителности. Посетен бе и родният град на Шекспир Стратфорд на Ейвън. В офиса на „Томсън Ройтерс“ имаше делова среща с оглед на бъдещи съвместни проекти.

Участниците в семинара пред Британската библиотека

Глобална необходимост

Международна конференция „Константин в Милано. Едиктът и неговата история (313–2013)“

Д-р Деяна Гарчева. Специално за в. „За буквите – О писменехъ“

Между 8 и 11 май 2013 г. в Милано се проведе международна конференция, посветена на 1700-годишния юбилей от издаването на документа, известен по традиция в историята под името „Медиолански едикт“. Форумът бе организиран от водещите университетски институции в Милано – Католическия университет „Сакро куоре“, Академия Амброзиана и Миланския държавен университет – и под патронажа на Папския комитет за исторически науки, Министерството на културното наследство и културната дейност на Италия, Архиепископа на Милано, Ватиканската Апостолическа библиотека, Ломбардския институт за науки и литература, Италианската асоциация за класическа култура и Свободния университет за езици и комуникация.

Конференцията бе тържествено открита от архиепископа на Милано кардинал Анджело Скола в аула „Пий XI“ на Католическия университет. С приветствия към участниците и гостите се обърнаха ректорът на Католическия университет проф. Франко Анели, секретарят на Папския комитет за исторически науки проф. дон Козимо Семераро, който предаде поздравите от страна на Негово светейшество папа Франциск, и вицепрезидентът на Провинция Милано за културна политика Ново Умберто. Дискусията бе съсредоточена върху историко-филологическите специфики на Миланския едикт и правно-юридическата му същност. Въвеждащия доклад „Стойността на Миланския едикт“ изнесе младият американски историк Ноел Ленски от Университета в Боулдър (Колорадо). Той се противопостави на скептичните становища, изказани от Тимъти Д. Барнс относно ръководната роля на император Константин в събитията около 313 г. и тясната връзка между едиктите и рескриптите (писмата) в късноантичната законодателна практика, която довежда до разграничаването между двете форми. Според него едиктът има собствена стойност, която го отличава от досегашната законодателна рамка за толерантност на Константин и неговите предшественици (включително и от издадения две години по-рано в Сердика „Едикт на веротърпимостта“ от император Галерий). Медиоланският едикт за първи път въвежда идеята за свободата на вярата.

Проф. Карло Мария Мадзуки от Католическия университет „Сакро куоре“ направи филологически анализ на термините, които употребяват Лактанций и Евсевий за представянето на документа, съответно в глава 48 на „De mortibus persecutorum“ и книга 10 на „Historia Ecclesiastica“. Той очерта характеристиките на понятието „divinitas“. Последва дискусия, в която взеха участ-

тие проф. Джорджо Бонаменте и Рита Лици Теста от Университета в Перуджа. Особено интересен от историографско гледище доклад изнесе проф. Арналдо Марконе от Третия Римски университет, който представи цялостен преглед на аргументите „за“ и „против“ наличието на Миланския едикт в италианските проучвания от началото на XX в. до научните конференции в Перуджа, Спело и Грац. В доклада на проф. Джузепе Дзекини от Католическия университет „Сакро куоре“ бе разгледан проблемът за схизмата по времето на Константин от Арлския събор.

Проф. Бернард Столте от Университета в Гронинген (Нидерландия) представи темата „Два езика на правото. Наблюдения върху речника на Миланския едикт“. След това Валерио Масимо Минале от университета „Луиджи Бокони“ разгледа по какъв начин е представен Константин в „История на залеза и упадъка на Римската империя“ на Едуард Гибън.

Под наслов „Нови прояви и ефекти от Едикта“ се състоя заседание в Наполеоновата зала на двореца Грени. Прецизният доклад на Игнацио Тантилио от Университета в Касино разгледа представянето на Константин в епиграфските паметници от Северна Африка. Матилде Калтабиано от Миланския университет посочи слабостите на изглеждащия очевиден в историята дисконтинуитет между политиките на „християнина“ Константин и „езичника“ Юлиан. Експозето на Ремо Качити от Университета в Милано бе центрирано към богатството на символи, с които Евсевий Кесарийски представя Константин в съчиненията си „Църковна история“ и „Животът на Константин“. Луиджи Франко Пидзолато от Католическия университет „Сакро куоре“ говори за често срещания в съчиненията на прочутия епископ на Милано Амвросий термин „dissimulatio“, разглеждан като едно от средствата за прикриване на истината.

Лого на конференцията

След това директорът на Класа по славистика към Академия Амброзиана монсиньор Франческо Браски предложи филологически анализ на тематични пасажии от „За кончината на Теодосий“ и „За вярата към Грациан август“.

Експозетата на проф. Изабела Гуаландри и проф. Паола Франческа Морети от Миланския университет бяха посветени на раннохристиянската поезия. Проф. Гуаландри говори за зараждането на християнска историко-епическа традиция чрез конкретното разглеждане на творбата на испанския свещеник Гай Ветий Ювенк. Експозето на Паоло Кieza и Л. Роси бе посветено на миланските мъченици Св. Назарий, Св. Джервазий, Св. Протазий, Св. Виктор и Св. Целз, а Марко Петолети насочи вниманието към представянето на Константин в средновековните енциклопедии. Известните слависти проф. Роланд Марти от Саарбрюкен (Германия) и Адриано дел’Аста демонстрираха отражението на Константиновото дело в славянския свят. Първият учен наблегна върху рецепцията в българската средновековна книжнина (напр. сравнението на цар Иван Александър с Константин в евлогистиката), а вторият – върху руската философска и теологическа мисъл през XIX и XX в.

Проф. Аксиния Джурова от Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ представи изображенията на Св. равноапостолни Константин и Елена в църковната стенна живопис от Балканския полуостров в църкви от България, Гърция, Македония, Сърбия, Албания и Румъния от XIII до XIX век.

В делегацията на Папския комитет за исторически науки бе и д-р Кирил Карталов. При откриването на конференцията секретарят на Комитета дон Семераро публично го поздравя за блестящата защита на докторска дисертация.

Българската народна банка пусна в обращение монета от чисто злато за 1700-ата годишнина на Миланския едикт

EDICTUM MEDIOLANENSE (AD 313)

XLVIII. Licinius vero accepta exercitus parte ac distributa traiecit exercitum in Bithyniam paucis post pugnam diebus et Nicomediam ingressus gratiam deo, cuius auxilio vicerat, retulit ac die Iduum Iuniarum Constantino atque ipso ter consulibus de resituenda ecclesia huius modi litteras ad praesidem datas proponi iussit:

2. ‘Cum feliciter tam ego [quam] Constantinus Augustus quam etiam ego Licinius Augustus apud Mediolanum invenissemus atque universa quae ad commoda et securitatem publicam pertinerent, in tractatu haberemus, haec inter cetera quae videbamus pluribus hominibus profutura, vel in primis ordinanda esse credidimus, quibus divinitatis reverentia continebatur, ut daremus et Christianis et omnibus liberam potestatem sequendi religionem quam quisque voluisset, quod quicquid [est] divinitatis in sede caelesti. Nobis atque omnibus qui sub potestate nostra sunt constituti, placatum ac propitium possit existere.

3. Itaque hoc consilium salubri ac reticissi ma ratione ineundum esse credidimus, ut nulli omnino facultatem abnegendam putarem, qui vel observationi Christianorum vel ei religioni mentem suam dederet quam ipse sibi aptissimam esse sentiret, ut possit nobis summa divinitas, cuius religioni liberis mentibus obsequimur, in omnibus solitum favorem suum benivolentiamque praestare.

4. Quare scire dicationem tuam convenit placuisse nobis, ut amotis omnibus omnino condicionibus quae prius scriptis ad officium tuum datis super Christianorum nomine [continebantur, et quae prorsus sinistra et a nostra clementia aliena esse] videbantur, [ea removeantur. Et] nunc libere ac simpliciter unus quisque eorum, qui eandem observandae religionis Christianorum gerunt voluntatem. Citra ullam inquietudinem ac molestiam sui id ipsum observare contendant.

5. Quae sollicitudini tuae plenissime significanda esse credidimus, quo scires nos liberam atque absolutam colendae religionis suae facultatem isdem Christianis dedisse.

6. Quod cum isdem a nobis indultum esse pervideas, intellegit dicatio tua etiam aliis religionis suae vel observantiae potestatem similiter apertam et liberam pro quiete temporis nostri [esse] concessam, ut in colendo quod quisque delegerit, habeat liberam facultatem. [Quod a nobis factum est. Ut neque cuiquam] honori neque cuiquam religioni [detrahitur] aliquid a nobis [videatur].

7. Atque hoc insuper in persona Christianorum statuendum esse censuimus, quod, si eadem loca, ad quae antea convenire consueverant, de quibus etiam datis ad officium tuum litteris certa antehac forma fuerat comprehensa. Priore tempore aliqui vel a fisco nostro vel ab alio quocumque videntur esse mercati, eadem Christianis sine pecunia et sine ulla pretii petitione, postposita omni frustratione atque ambiguitate restituant;

8. qui etiam dono fuerunt consecuti, eadem similiter isdem Christianis quantocius reddant, etiam vel hi qui emerunt vel qui dono fuerunt consecuti, si petiverint de nostra benivolentia aliquid, vicarium postulent, quo et ipsis per nostram clementiam consulatur. Quae omnia corpori Christianorum protinus per intercessionem tuam ac sine mora tradi oportebit.

9. Et quoniam idem Christiani non [in] ea loca tantum ad quae convenire consueverunt, sed alia etiam habuisse noscuntur ad ius corporis eorum id est ecclesiarum, non hominum singulorum, pertinentia, ea omnia lege quam superius comprehendimus, citra ullam prorsus ambiguitatem vel controversiam isdem Christianis id est corpori et conventiculis eorum reddi iubebis, supra dicta scilicet ratione servata, ut ii qui eadem sine pretio sicut diximus restituant, indemnitate de nostra benivolentia sperent.

10. In quibus omni bus supra dicto corpori Christianorum intercessionem tuam efficacissimam exhibere debebis, ut praeceptum nostrum quantocius compleatur, quo etiam in hoc per clementiam nostram quieti publicae consulatur.

11. Hactenus fiet, ut, sicut superius comprehensum est, divinus iuxta nos favor, quem in tantis sumus rebus experti, per omne tempus prospere successibus nostris cum beatitudine publica perseveret.

12. Ut autem huius sanctionis [et] benivolentiae nostrae forma ad omnium possit pervenire notitiam, prolata programme tuo haec scripta et ubique proponere et ad omnium scientiam te perferre conveniet, ut huius nostrae benivolentiae [nostrae] sanctio latere non possit.

13. His litteris propositis etiam verbo hortatus est, ut conventicula [in] statum pristinum red derentur. Sic ab eversa ecclesia usque ad restitutam fuerunt anni decem, menses plus minus quattuor.

„Св. равноапостолни Константин и Елена“.
Златен обков на евангелие от Чипровци (XVII в.)

Религиовед ВИЗАНТИНИСТ

Драгиша Бойович е роден през 1964 г. в Баня, Стари Колашин – Сърбия, и е професор във Философския факултет в Ниш и Косовска Митровица. Основните му лекционни курсове са по Стара сръбска литература, Поетика на старата сръбска литература, Рецепция на библийската и патристичната литература и История на сръбската култура.

Проф. Драгиша Бойович

Той е основател и Директор на Центъра за църковни изследвания в Ниш. Главен редактор е на сп. „Црквене студије“ („Church Studies“). Освен това е основател и председател на Международния център за изследвания на православие.

Членува в Международното сдружение за патристични изследвания (International Association of Patristic Studies) и е сътрудник на Института за национални и верски проучвания в Солун.

Публикувал е 16 книги (от тях 14 самостоятелни монографии) и около 100 статии в различни области: рецепция на патристичните творби сред сърбите, връзки между библийската и сръбската литература, църковна история, история на изкуството и литературна история. Участвал е в повече от 50 международни научни форуми и е лауреат на много награди за научната си дейност.

Изследва наследството на Търновската книжовна школа и участва в научни срещи, посветени на тази тема.

Главен организатор е на Международния симпозиум в Ниш.

Пурпур и пергамент

Международен научен симпозиум

„Св. цар Константин и християнството“ в Ниш.

Проф. Драгиша Бойович. Специално за в. „За буквите – О писменехъ“

Международният научен симпозиум „Св. цар Константин и християнството“, в който взеха участие около 130 учени от Европа, Америка и Австралия, се проведе от 31 май до 2 юни 2013 г. в родния град на Константин Велики. Идеята за това научно събитие се роди през 2010 г. и бе подкрепена от тогавашния Нишки епископ (сега Сръбски патриарх) Ириней по време на годишното събрание на Центъра за църковни изследвания. Тогава започна и работата по организирането на симпозиума. Патриарх Ириней остана почетен председател, а начело на Организационния комитет и Програмния съвет застана новият Нишки епископ Йоан. Освен Центъра за църковни изследвания в подготовката участваха и Институтът за изследване на православното християнство към Университета в Кеймбридж, Центърът за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ в София, Институтът за национални и верски изследвания в Солун, Катедрата по история от Философския факултет на Университета в Белград и Философският факултет на Университета в Ниш.

Тържественото откриване стана в зала „Св. Сава“ към Сборната църква. От името на Негово светейшество Патриарха и Негово преосвещенство Епископа на Ниш присъстващите бяха поздравени от протоерей Милутин Тимотиевич. С приветствия към участниците и гостите се обърнаха и проф. Зоран Перишич – градоначалник на Ниш, д-р Милета Радоевич – директор на Дирекцията за сътрудничество с църквата и другите верски обединения.

Пленарното заседание се проведе във Философския факултет на Нишкия университет.

Известният православен философ от Великобритания о. Андрей Лаут изтъкна в своя доклад, че с покръстването си Константин е позволил амбицията на Римската империя за универсална власт да съвпадне с амбицията на Църквата за универсално влияние и проповед сред всички народи – върху тази основа Църквата е направила компромис в името на това, да се превърне в организация за развитие на верската политика на царя.

Проф. д-р Радомир Попович от Православния богословски факултет в Белград направи преглед на правилата на Първия вселенски събор, които дават ясна представа за вътрешния живот и порядък в Църквата по Константиново време.

Руският академик Анатолий Турилов представи сребърен реликварий, в който са били съхранявани частици от мощите на светия цар. Реликварият е попаднал в Русия от Средновековна Сърбия. В дискусиата взе участие другият всепризнат авторитет по проблемите на Константиновата епоха проф. Тимоти Барнс от Единбург.

Работната програма на симпозиума включваше по девет сесии на всяка от трите сек-

ции. Модератори бяха изтъкнатите учени Грѐм Джонс от Оксфорд, Алберто Ферейро от Сиатъл, Торстейн Толефсен от Осло, Михаил Казаков от Смоленск, Димитриос Москос от Атина, Джеeff Дан от Бризбейн, Елени Влахопулу от Солун.

Откроиха се докладите на младите теолози от Санкт Петербург Андрей Даровски и Дмитрий Бирюков. Проф. Тимоти Бърнс защити своята теза, че отношението между църква и държава при християните въобще не било тема на дискусия между император Константин и Лициний в Милано през 313 г. Срещата на двамата императори е имала цели, сравними с Конференцията на съюзниците в Ялта. За новата административна подялба на държавата и резултатите от нея по времето на Константин говориха Грѐм Джонс от Оксфорд, както и професорите Павел Филипчак и Яцек Вевьоровски от Лодз. На края на заседанието на своята секция те заедно с проф. Хагит Стивън от Канзас, САЩ, проведоха разпазена дискусия.

На втория ден изнесоха доклади доц. Вася Велинова – директор на Центъра „Иван Дуйчев“, на тема „Константин Велики във византийската и славянската историография“ и проф. Александър Омарчевски – декан на Богословския факултет на Софийския универ-

ситет „Св. Климент Охридски“, на тема „Крисп и Фауста като „кошмар“ на Св. Константин“.

Интересни научни съобщения направиха Антуса Папаянки от Оксфорд в областта на византийската археология и Алберто Ферейро от Сиатъл – в полето на старата християнска литература.

Група философи от скандинавските страни и Балканите разгледаха делото на Константин от гледна точка на богословските съчинения на Максим Исповедник. Домакините от Ниш и от Белград Милош Антонович, Радивой Радич, Боян Йованович и Александър Узелац разгледаха важни теми от сръбската национална история, свързани с Константиновото наследство. Изслушани бяха също докладите на Михаил Казаков от Смоленск (Русия) – за религиозната толерантност, както са я схващали християните и езичниците през IV в., Димитриос Москос от Атина – за състоянието на ранноегипетското монашество при Константин и идеите за християнско царство. Мариана Вукович от Централноевропейския университет в Будапеща анализира средновековните славянски извори в ранната агиографска традиция за Константин, която се различава от обичайната възхваля на Константин, присъщи на Евсевиевата теология. Интересни бяха съобщенията на историчката Моника Уайт от Нотингам за почитането на Св. Константин в предмонголска Русия, на Мажана Кучинска от Познан за Константиновия идеал в полско-литовската държава. Доклади в областта на историята на изкуството представиха Мариана Боднарук от Будапеща, Бранка Цуца от Милано, Винка Бубич от Загреб и Елени Влахопулу от Солун.

С голям интерес бе посрещнат докладът на дон Франческо Браски от миланската Библиотека Амброзиана, посветен на новата оценка за личността на царя след арианската криза.

Д-р Вася Велинова представя двутомника с доклади от форума

В Константиновия град

Втори след Никейския събор

Христо Буковски

В Сердика, избрана след 313 г. от Св. Константин Велики за първа християнска столица, от есента на 343 г. до пролетта на 344 г. се събрали водещите епископи от целия християнски свят за Втори църковен вселенски събор. Авторите не са единни за броя на делегатите. В своята „Църковна история“ Сократ Схоластик (IV в.) пише, че „из западните области, както казва Атанасий, се събрали около 300 епископи, а от източните, по думите на Сабина, само 76“. Самият александрийски папа Атанасий в 50-а глава на своята „Апология против арианите“ изтъква, че под решенията на Сердикийския събор са се подписали 282 епископи, но пък в XV глава на „История на монасите“ отбелязва, че „в град Сердика се събират епископи от Изток и Запад на брой около 170“. Несъмнено драстичното разминаване на числата издава политически съображения – Атанасий бил непримирим противник на арианите, прогонен от престола си в Александрия от източния император арианин Констанций II, който имал за столица Константинопол. Именно на Сердикийския събор „александрийският папа“ бил върнат на катедрата си и оневинен.

Проф. Михаил Поснов очевидно компромисно избира по-скромното число и въз основа на него приема, че „между 170-тых отци 76 били евсевiani, значи православни имало само 94“. „Евсевiani“ наричали последователите на Евсевий Никомидийски, които поддържали административните решения на Никейския събор и минавали за „ариани“.

Сред сердикийските съборни отци най-дейни били светилата на Църквата – бившият богословски съветник на император Константин – 85-годишният Осий Кордобски (който, освен водещ на Първия вселенски събор и главен редактор на изработения там Никейски Символ-верую, бил председател и на Сердикийския събор), тогавашният сердикийски епископ Протоген Сердикийски (прославен сред 318-те, заседавали през 325 г. в Никея), представителите на папа Юлий Архидам и Филоксен, Максим Трирски, Протазий Милански, Макарий Палестински, Астерий Аравийски и александрийският папа Атанасий Велики. На изпитание били подложени възможностите на водещите християнски епископи да осмислят и изразят в богословски постулати учението, при-

вано да обедини идейно, духовно и църковно населението из всичките земи, върху които се разпростирала Империята. На осмата година след Никейския събор, където наред с постановените изконни начала делегатите били разделени от непримирими противоречия, изглеждало неотложно да се доберат до единомислието, необходимо за пълното съслужение в Христовата вяра.

Обект на пренията бил най-вече труднопостижимият за ума на непосветения в богоспознанието образ на Светата Троица като един Бог в три лица, които са вечни и имат една божествена природа и отделно съществуване.

Водещият пренията епископ Осий, ветеран от борбите за утвърждаване на Църквата и преживял гоненията от преди 313 г., минавал за толкова непоклатим стожер на православие, че още първото правило на Събора започва с израза:

Авторът посвети новата си книга за свещенодействията по днешните български земи – дело на издателство „Сиела“ – на 1670-годишнината от Втория вселенски църковен събор в Сердика.

„Осий, епископ на Кордоба, казал...“. Пренията били обречени, защото източните делегати настоявали Атанасий и останалите епископи, които император Констанций II лишил от катедри, да бъдат отстранени, след като не били оневинени и оправдани от вселенски събор. Западните (който по онова време били смятани за православните) надвивали с мнозинството си. Съгласие не постигнали и пристигналите от Изток се оттеглили във Филипопол (дн. Пловдив).

На свой ред останалите под Витоша съставили още 20 канонични правила, свързани с църковната дисциплина – колкото били приети и на Първия вселенски събор.

Споровете продължили поне до края на февруари 344 г. Несъмнено зад официално отчете-

ните противоречия, провалили единението на събора в Сердика, стоят много сериозни основания, потулени от мнозинството, щом дори посоката на развитие в облика на източните и западните храмове е толкова различна. Различни са и тиарите на епископите, а страната, която християните избират за третото докосване в оброчното си прекръстване, е дори противоположна. Защо? Кой най-сетне ще се реши да разкрие честно с какво прието/неприето знание се разминават преди всичко днешните православни и католиците, щом в основата на онова, което техните епископи изповядват, са Заветът на Христос и уточненията по него, които са оставили Иисусовите апостоли?!

И зад днешното нехайство към достойното отбелязване на знаменателната годишнина сякаш прозира общо нежелание по най-висшите етажи на Църквата да се стигне до истината. Гузно се подминава фактът, че години по-късно – вече на 99 – изправен пред Неизвестността, където чинът му може би не обещава прощка, Осий Кордобски признал „полуарианските“ тези на източните епископи, които император Констанций II бил изпратил в Сердика да отстоят истината. Май никой не иска и да узнае дали чак тогава престарелият епископ е разбрал за какво точно става дума в първата християнска столица или... само си признал греха да отстоява не правдата, а тезата на едната страна в спора и с упорството си да го наложи на Сердикийския събор...

Чел съм, че го бил сторил в името на „мира“ в Църквата. Но именно този мир се търсел в Сердика 14 години преди това. Дали е успял да облекчи душата си, щом разделението тогава вече ставало необратимо?

Заради разкола форумът не получил статута на вселенски събор, но от общо 11-те града, в които са се провели признатите от Църквата 17 канонотворчески събори, само София днес е в традиционно православна християнска страна.

Но поради великата концентрация на епископите от целия християнски свят да постигнат тук истината за Светата Троица, тя останала емблематично свързана със Сердика. И по тази (впрочем: съвсем основателна) причина, когато обособената източна част от империята успяла да наложи господството си над града в началото на XI век, ромеите започнали да го наричат ТРИАДИЦА!

Ротондата „Св. Георги“ в центъра на днешна София – едно от местата, където вероятно е заседавал Сердикийският събор. Руините на преден план са от имперския комплекс на Св. Константин Велики, където са били настанени някои от епископите

Мемориалът на триумфиращия Св. Дух

В самия център на днешна София, редом с Президентството и на стотина метра от Националния археологически музей, се намира един странен комплекс от куп руини с ротондата „Св. Георги“ в дъното. На табелата в източния му край скъпернически е отбелязано, че става дума за „останки от римска обществена сграда, обърната в църква през V в. Западно от нея – римска улица и най-старата запазена сграда в София – църквата „Св. Георги“, строена през IV век“.

Имаме достатъчно основания да прогласим това единство от руини и действащ от близо 17 столетия храм за **Мемориал на триумфиращия Свети дух в първата християнска столица Сердика**.

На табелата ще трябва да се обясни, че останките са от сградите на административния комплекс, в които през първите три десетилетия на IV в. императорите Галерий, Лициний и Константин Велики са се разпореждали с делата в Римската империя. Този имперски комплекс вероятно е едно от местата, където от ноември 343 г. и до края на февруари 344 г. са заседавали участниците във Втория църковен вселенски събор. Тогава основните спорове на епископите в Сердика са били около догмата за Светия дух.

Наш дълг е да разчетем, изтъкнем и прогласим посланието, което самата история ни е завещала в центъра на София: от имперските канцеларии, където са упражнявали силата си властниците, са останали руини, докато осененото **тук** от Светия дух пребъдва като духовен храм – безусловен знак за принадлежност към европейската цивилизация. Достойно би било и ако Столичната община се реши да пре-кръсти булеварда от летището към града на името на Св. Константин Велики, който още преди 1700 години избра Сердика за първа християнска столица, а Сердикийският събор я направи културна столица на Европа.

Признание за свършената работа е фактът, че след повече от 800 години, когато по заповед на император Мануил Комнин (1143–1180) в църквата „Рождество“ във Витлеем са изобразени всички събори, символизиращи тяхното единство, Сердикийският е представен сред шестте велики и най-древни събори, върху които се основава християнската църква, заседавали в Анкира, Антиохия, Сердика, Гангра, Лаодикея и Картаген.

Цар Симеон Велики и Византия

В защита на Преславската цивилизация

Проф. д.ист.н. Мирослав Лешка

Най-ранен осветлен от изворите етап в живота на Симеон е неговото пребиваване в Константинопол. Този период е бил изключително важен за интелектуалното и духовното развитие на бъдещия български владетел. Тогава той получил задълбочено образование, усвоил византийската култура и станал монах. Въпреки такава „подготовка за живот“, когато се възкачил на престола, Симеон не се оказал миролюбив елинофил.

След завръщането си Симеон пребивавал в един манастир и, чак до 893 г., нямаме данни той да се ангажира в политика. През 889 г. Борис-Михаил се отказал от властта, като я предал на Владимир-Расате, своя най-голям син, и се замонашил. Четири години по-късно Борис-Михаил решил да отстрани Владимир-Расате от престола и да го предаде на Симеон. Възкачването на Симеон на престола се осъществило по инициативата и при активната помощ на Борис-Михаил, със съгласието на бъдещия княз и, може би, с неговото открито участие. Изглежда малко вероятно той да е бил само инструмент в ръцете на баща си. Симеон наближавал тогава тридесет години и се ориентирал добре в положението в страната.

Наскоро след това Симеон се изправил пред конфликта с Византия. Войната избухнала в 894 г. Симеон едва ли може да се смята за отговорен за кръвопролитие. Едностранното въвеждане от страна на Византия на новите, неприемливи за българите условия за търговия, не можело да остане без реакция от страна на княза. Той избягвал силовите мерки и започнал преговори с империята. Непреклонното становище на византийците го накарало да предприеме военни действия. Войната не била само резултат на желанието на владетеля да защити интересите на търговците. Едвам приел властта, Симеон не можел да си позволи някой да накърни владетелската му чест. Той трябвало да докаже, че е силен владетел, който е способен да защити интересите на своите поданици и самостоятелността на своята държава. Няма основания възгледите на тези учени, които разглеждат военните мерки на Симеон като реакция срещу враждебността на Византия спрямо самостоятелната българска църква и славянската писменост.

Ходът на събитията през 894–896 ни показва, че Симеон

бил не само образован бивш монах, но и велик държавник, талантлив военачалник и сръчен дипломат. Мирът, сключен през 896 г., не довел до трайна стабилизация на отношенията между България и Византия. През следващите години военните действия се разгърнали в западните територии (Дирахиум, Солун); те започнали най-вероятно след 899 г. и приключили преди май 902 г., когато византийците навярно постигнали надмощие. През 904 г. обаче, в противоречие с това, което твърдят някои учени, нямало сражения между Византия и България във връзка с арабския набег и превземането на Солун.

Какви са били целите на неговата политика спрямо Империята? Политическата програма на Симеон се променяла с времето. В началото на управлението действията му имали за цел да защитят позициите на българската държава и нейния владетел, постигнати при Борис-Михаил. Динамичният развой на българската държава след 896 г., повишаване-

Кампанията от 917 г. унищожила надеждите на Симеон да установи с Византия мирни отношения, които щели да доведат до трайно утвърждаване на позицията на българския владетел във византийското ойкумене. Симеон осъзнал, че може да постигне това само с военни средства. Българският владетел нямал за цел да получи титла **„василевс на ромеите“**, да превземе Константинопол, да унищожи Империята и да построи нова славянско-гръцка държава, както се твърди от някои изследователи. Той се стремял преди всичко да ограничи византийското влияние на Балканите, да извоюва за България пространство, в което тя би могла да доминира и самостоятелно да реализира своите интереси.

Един от съществени елементи в политическата програма на Симеон бил Българската църква да постигне статус на автокефална и нейният глава да бъде провъзгласен за патриарх. Не може да се изключи възможността българският архиепископ да е бил обявен за патриарх без съгласието на Византия през 913 г.

Политиката на Симеон спрямо Византия довела до издигане на позицията на България на Балканите и до четиридесетгодишния мир по времето на цар Петър. В крайна сметка нейните резултати били отрицателни – не само затова, че войните отслабили България, но преди всичко защото те дали ясен сигнал на византийците, че въпреки покръстването северният им съсед е останал един опасен противник.

Като добавим факта, че ромеите не забравяли, че българската държава била създадена върху техни земи, не може да ни учуди, че Йоан Цимисхи се възползвал от дадената му възможност да нанесе сериозни удари на българската държава и да включи обратно значителна част от нейната територия в границите на империята (971). По прокаран от него път вървял и Василий II. След дългогодишните борби със Самуил и неговите наследници той унищожил възраждащата се българска държава (1018/1019). В сравнение с тези трагични събития царуването на Симеон и неговите успехи придобили за следващите поколения изключителен блясък.

Превод от полски език
Ян М. Волски

Авторът е преподавател в Департамента за византийски изследвания при Университета в Лодз (Полша).

„Св. равноапостолни Константин и Елена“. Стенопис от Гергана Симеонова и Калина Йончева в църквата „Св. Йоан Предтеча“ – Габрово (2005 г.)

Хубава Мара гъркиня

Народна песен

Момчил си конче ковеше
със позлатени подкови,
със посребрени налове.
Вечер си конче подкове –
сутрин му конче обосяло,
обосяло и охромяло...
Еленка дума Момчиле:
– Момчиле, първо венчило,
де ходиш, Момчиле, де скиташ,
та ти е конче обосяло,
обосяло и охромяло?
Момчил Еленки думаше:
– Еленке, първо венчило,
като ме питаш да кажа,
да кажа, да те не лъжа.
Виждаш ли Стара планина –
зад нея има по-стара,
по-стара и по-голяма.
За нощ аз ходя в Цариград,
ходя и назад се връщам.
Аз съм, Еленке, zalюбил
хубава Мара гъркиня,
ЦАР КОНСТАНТИНОВА ДЪЩЕРЯ.
Там ходя вечер и си ида:
дотам е пътя за три дни,
а пък аз ходя един ден.
Затуй ми конче обосява,
обосява и охромява.
Лъжа я, Еленке, лъжа я,
лъжа я и ще я взема...

Народна песен, пята от Ирина Богданова, дъщерите ѝ Деша, Яна и Цана и синовете ѝ Илия и Нено. Вълкана Стоянова я пее по друг опростен текст от Ямболско. Илия Милчев, родственик на Майстор Кольо Фичето, също така ни предоставя и някои народни изрази събрани от него:

„Ти ме хвърли в огън, като ми го каза! Друг род Филеви в туй село – ВЪРХУ ПЕЩЕРАТА – нема...“
„Тук се наброяват 15 мъже с името ИЛИЯ.“
„На куцата сврака Господ ѝ вие гняздото.“
„Знае се – на вуйчо се мята!“
„Ние живеем с плутака [огризките] от предишните, истинските хора.“
„Нашите дряновски дялгери празна дума не са казвали.“

✂ ✂ ✂

„За всяка празна дума ще отговаряме в Съдния ден“.

Евангелие от Матей

От български оригинал

Относно произхода на илюстрациите в Симеоновия „Изборник“

Д-р Николай Розов

Преписването на Изборника на българския цар Симеон за киевския княз Светослав през 1073 г. е най-старото свидетелство за многовековните българо-руски книжовни връзки. По-нататъшното разпространение на тази първа славянска енциклопедия в Русия поражда повече от 20 нейни преписа, стигнали до наше време. Староруските книжовници не само я преписват, но правят и извлечения от нея, които включват в собствените си съчинения от подобен тип. Освен тези компилации в средновековната руска ръкописна книжнина се разпространяват и цялостни преписи на отделни части от Изборника. Такъв е например на неговата втора част от XV–XVI в. от Йосифово-Волоколамския манастир. При това се използват не само преписи, възхождащи към Светославовия Изборник от 1073 г., но и други, за което свидетелства името на цар Симеон, незаменено с името на княз Светослав в препис от XV в. на Кирило-Белозерския манастир. През 1969 г. аз изказах предположение, че за този препис са използвани два оригинала, а не само един. Следи от няколко оригинала има и в самия Светославов Изборник.

Художественото оформяне на Изборника се отличава с много рядка особеност: в него има четири фронтисписа (въвеждащи миниатюри върху цяла страница), докато в повечето книги има само един. Разположението на фронтисписите също е необичайно – от двете страни на два листа в началото на първата и на втората част. И нито един от тях не прилича на разпространените във византийската книга от онова време рамки на т.нар. евангелски синоптични таблици – ажурни рамки или тежки орнаментирани антаблемани, положени на изящни колонии. Тук е подчертана тяхната архитектурна фактура: масивни квадрати или кубове със сферични покриви, сводове, поддържащи арки, куполи.

Подробният анализ на илюстрациите дава основание да се предположи, че в Изборника от 1073 г. под общото название са обединени най-малко две книги с еднакво предназначение – своеобразни справочни пособия.

Кога и къде е могло да бъде направено това обединяване? При превода на тези книги в България или при преписване-

то на Изборника в Русия? Отговорът е свързан с произхода на фронтисписите.

Български книги от епохата на цар Симеон не са запазени, поради което не знаем какъв е бил художественият им облик. До нас са стигнали достатъчно редки орнаментирани книги от XI–XII в., но само една от тях – Евангелие от XII в., от новгородския Юриев манастир – е съхранила отзвук от фронтисписите на Светославовия Изборник. Като се има предвид, че фронтисписите на Светославовия Изборник не приличат на съвременните им аналогични елементи от художествената украса на запазените гръцки и руски книги, може да се допусне, че те са прерисувани от български оригинал. Това предположение е от обстойния анализ на техния сюжет.

Ако мислено групираме четирите фронтисписа на Изборника, неволно си спомняме описанието, направено от Йоан Екзарх на комплекса от дворцови здания във Велики Преслав в Шестото слово на „Шестоднев“.

Разгръщайки Изборника от 1073 г., можем да си представим, че ние, дошли до него отдалеч – през повече от десет века, сме пътници от времето на цар Симеон и пред нас застава панорамата на „царстващия град“ на България през X в. – величествени здания, сред които се възвишават кубетата на многобройни църкви. Не е нужно голямо въображение,

атюра (според твърденията на съвременния изкуствовед византолог Вера Лихачова, доказвайки византийския произход на фронтисписите в Светославовия Изборник).

Прелиствайки по-нататък Изборника, приближаваме към отделно стоящ храм с голям купол, в който може би е отразен обликът на преславската Кръгла църква. След това влизаме в двореца – здание със сложна архитектура, с вътрешни сводове – и попадаме в много тясно помещение. Още малко фантазия – и ние сме вътре във високите палати, в неголяма домашна църква, украсена с невиждан разкош.

Предложеното тълкуване се потвърждава от необичайно богатата и разнообразна орнаментация на дворците. А това съответства на Йоан-Екзарховото описание на разнообразните материали и средства, оформящи външността и интериорите на двореца и храмовете в древната българска столица – отвън украсени с дърво, отвътре изпъстрени с мрамор и цветни метали – мед, сребро и злато.

Кръгът от съпоставки може да се разшири с наблюдения и върху орнаментацията на преславската майолика и керамика. Знаменитите керамични икони могат да намерят съответствие в изображението на светците с различна йерархична степен и възраст, които са нарисувани във вътрешността на фронтисписите. Много-

Начален фронтиспис в Симеоновия Изборник (1073)

Слово за Възнесение

Йоан Екзарх Български

(X в.)

ВЕСЕЛЕТЕ СЕ, НЕБЕСА! РАДВАЙ СЕ, ЗЕМЛЮ!

Защото, след като събори средната стена на оградата, сиреч враждата, както казва апостол Павел, която бе между Бога и човешкото естество, и след като въдвори мир, Христос съедини небето със земята.

Затова и ние, бедните, казваме: днес Христос възнесе на небето върха и началото на нашата плът.

А апостолът пък казва: постави ни заедно със себе си и ни служи с небесните в Исуса Христа, откъдето най-напред падна змеят, изобретател на греха, Дяволът, поради злосторното си и горделиво възвеличаване. Поради великото свое човеколюбие Христос постави там човека, който бе изгонен от рая заради изкушението. И поради това този велик праведник е достоен за всяка чест и за всяка духовна радост.

Прочее, приятели, съществува за днешния ден такъв разказ, т.е. за Христовото възнесение на небето. За първото слизане Давид казва: „Наведе небесата и слезе, и мрак бе под нозете му“. А за днешното възнесение рече: „Изкачи се на херувимите и разпери ветрени криле“. Каза „на херувимите“, защото, бидейки сам на небесата с баща си, имаше херувимски престол и, ходейки по земята с хората, той не се отлъчи от небесния херувимски престол.

Ветрените пък криле замени с облаците, на които се издигна, както е писано в Апостолските деяния: „И взе го облак от очите им“. Затова се и казва: „И като гледаха как се възнася на небето, удивление и ужас обхвана апостолите“. Защото те са смъртни по своята природа и не са свикнали да гледат такива картини, та се ужасиха чрез ума си.

Но може някой да рече, че и по-рано бяха видели преображение то му Петър, Яков и Йоан. Те видяха наистина преобразилия се Господ и осенилия го облак, но не видяха облака, който го издигна във въздуха, нито пък възнасящия се в небесата владика. И онова бе чудно, но дивно е и това. Ала от чудо до чудо има разлика. Сегашното е по-велико от първото, макар да се появи и тогава силата и тайната Божия.

Тогава Мойсей и Илия, разговаряйки с Бога, се явиха на Петър и другарите му. А сега херувимският престол, т.е. невидимата сила, засланият облак, внезапно се яви и издигна владиката, разговарящ с учениците си...“.

Преведе на новобългарски език Куйо Куев

Проф. Александър Панченко

Руска академия на науките (Санкт Петербург)

„В Русия продължихме много творби на старобългарската литература. Ала Йоан Екзарх не надминахме.“

Оловен печат на цар Симеон

за да се допусне, че първите два фронтисписа отразяват общото зрительно впечатление на човек, който се приближава към столицата и княжеската резиденция. Затова първите два архитектурни фронтисписа са увенчани не с кръстове, а с кълба и цветя – така във Византия често са украсявали върха на светското здание, когато го изобразявали на мини-

фигурните композиции дават основание да се предполага, че руският преписвач на Симеоновия Изборник е имал на разположение поне две книги.

Изказвам надежда, че в близко време горните предположения ще бъдат проверени от по-широк кръг изследователи.

Авторът е от Руската академия на науките в Санкт Петербург.

„Св. равноапостолни Константин и Елена“. Стенопис в параклиса „Св. Иван Рилски“ на манастира „Хилендар“ – Света гора (1757)

- 1 Mit diesen Worten bete ich zu Gott:
- 2 Gott und Schöpfer aller Dinge,
- 3 Der sichtbaren und unsichtbaren,
- 4 Sende uns Deinen lebensspendenden Geist,
- 5 Daß er meinem Herzen das einhauche,
- 6 Welches allen zum Heil gereiche,
- 7 Die nach Deinen Gesetzen leben.
- 8 Eine große Lichtquelle des Lebens
- 9 Ist Dein Gesetz, ein Licht auf den Wegen dessen,
- 10 Welcher das Wort des Evangeliums sucht
- 11 Und bittet, Deine Gaben zu empfangen.
- 12 Es sind schon 30 Jahre her, slawisches Volk,
- 13 Daß sich alle der Taufe zuwandten,
- 12 Im Fluge strebt jetzt das slawische Volk,
- 13 Der Taufe wandten sich alle zu,
- 14 Die sich die Deinen nennen wollen.
- 15 Deine Gnade, Gott, erbitten sie inständig.
- 16 Gib mir jetzt die umfassende Gabe des Wortes,
- 17 Vater, Sohn und Heiligster Geist,
- 18 Mir, der ich Hilfe erbitte.
- 19 Meine Hände hebe ich immerfort empor,
- 20 Um von Dir Kraft und Weisheit zu empfangen.
- 21 Du gibst den Würdigen Kraft,
- 22 Alle Wesen heilst Du.
- 23 Von der Bosheit Pharaos mache mich frei,

Факсимиле от публикацията на немски език

Том 28, 1991

Азъ словомъ симъ молюхъ сен Богоу Аз се Богу моля Mit diesen Worten bete ich zu Gott

Австрийските студенти-българисти Вили Граф,
Емил Щайнер и Улрих Тайсен направиха нов превод
на „Азбучна молитва“ от Константин Преславски на немски език

През летния семестър на учебната 1991/1992 година по време на семинарни занятия в Лектората по български език в Залцбург под ръководството на доц. Георги Попов от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ бе направен опит за нов превод на немски език от старобългарския оригинал на „Азбучна молитва“ от епископ Константин Преславски – класическа творба на старобългарската литература, създадена през IX–X век.

Бяха взети предвид досегашните изследвания и преводи на Михаил Погодин, Райко Нахтигал, Енгелс Зиков, Алда Джамбелука-Коссова, А. И. Соболевски, Иван Франко, Минко Генов, Емил Георгиев, Куйо Куев, Климентина Иванова.

„Азбучната молитва“ е една от най-ранните творби в славянските литератури. Написана е като азбучен акростих – всеки стих започва с поредната буква на славянската азбука. Представява обръщение към Бога.

Старобългарският оригинал е изгубен. Най-старият запазен до наши дни препис е в руски сборник от XII в., където е поместено Учителното евангелие на Константин Преславски и заедно с прозаическия предговор съставя неговия Пролог. Останалите преписи са от XV в. насетне. Досега са известни 40 нейни преписа.

Открита е за науката от руския учен Михаил Погодин и е публикувана за пръв път през 1825 г. в руския превод на книгата на Йосиф Добровски за Кирил и Методий по два преписа – от 1494 г. (Псковски) и от XVI в. от сбирката на Волоколамския манастир, № 573.

Емоционалната атмосфера на творбата насочва към началото на Симеоновото царуване, когато започва разцвет на старобългарската книжнина. Тя е сред ония произведения на старите славянски литератури, които утвърждават Кирило-Методиевото дело.

Из „Кирило-Методиевска енциклопедия“. (1985); „Старобългарска литература. Енциклопедичен речник“. Състав Донка Петканова. София, Петър Берон, 1992.

Словенският учен Райко Нахтигал смята, че стихът „ЛЕТИ СЛАВЯНСКОТО ПЛЕМЕ КЪМ КРЪЩЕНИЕ“ от глаголическия оригинал на „Азбучна молитва“ свидетелства, че тя е написана 30 години след покръстването на българския народ от княз Борис Михаил. Немският превод потвърждава същото заключение.

- 24 Verleih mir Geist und Weisheit der Cherubim,
- 25 O ehrwürdigste, allerheiligste Dreifaltigkeit,
- 26 Meinen Kummer verwandle in Freude,
- 27 Daß ich reinen Geistes zu schildern beginne
- 28 Deine überaus herrlichen Wunder,
- 29 Nachdem ich die Kraft der Seraphim empfangen.
- 30 Ich wandle jetzt auf den Spuren der beiden Lehrer,
- 31 Folgend ihrem Namen und Werk,
- 30 Ich wandere jetzt auf den Spuren des Lehrers,
- 31 Folgend seinem Namen und Werk,
- 32 Um das Wort des Evangeliums zu erläutern,
- 33 Preisend die Dreifaltigkeit in einem Gott.
- 34 Ihr lobsingt jedes Alter,
- 35 Jung und alt nach seinem Verstand.
- 36 Ein neugetauftes Volk, dankend
- 37 Dem Vater, dem Sohn und dem Heiligen Geist,
- 38 Ihm sei Ehre und Macht und Herrlichkeit
- 39 Von aller Schöpfung und allem Lebenden
- 40 Für alle Zeit und Ewigkeit. Amen.

„Азбучна молитва“ на немски език

Willy GRAF, Emil STEINER und Ulrich THEISSEN (Salzburg)

ZU EINER NEUEN KRITISCHEN ÜBERSETZUNG DES ALPHABET-GEGETS VON KONSTANTIN PRESLAVSKI INS DEUTSCHE

Das Alphabet-Gebet des Konstantin von Preslav ist eines der populärsten Werke der altbulgarischen Literatur, wovon die bis heute über 40 Abschriften zeugen, deren älteste die Abschrift der Synodallbibliothek Moskau (12. Jh.) ist.¹ In ihr befindet sich die Azbucna molitva am Anfang des Belehrenden Evangeliums desselben Autors.

Факсимиле от немската публикация

Проф. Георги Попов на 70 години

Откриването на химнографски цикъл с неизвестни творби на Св. Климент Охридски и Константин Преславски е крупно събитие в съвременната славистика и става най-много веднъж на столетие. Първото знаково откритие е златен ключ за нови открития, които последваха през следващите години, и се оказа извънредно продуктивно за изучаване на древната славянска химнография.

С истинско боговдъхновение проф. Георги Попов защити като изследовател по неоспорим начин честта на българската наука и на цялата кирило-методиевистика.

Достойно ест! На многая и благословенная лета!

„За буквите – О писменехъ“

Редом с гърци и палестинци

Българите славят Св. Богородица на своя роден език още от IX век

Проф. Анатолий Турилов

Векове наред в края на петата неделя от Великия пост, в съботната православна литургия, е включено тържествено слово, озаглавено „Похвала на Св. Богородица“ от Кирил Философ. В него четем:

Всяк человек хотяи похвалити что любо, иному добрейшим прилагает...

О светлии дни славной, в онъ же родися нам радость...

Да веселимся, друзи, славим рожьшуюся днесъ.

Сдържанието на словото подсказва, че то първоначално е предназначено за празника Рождество Богородично (8 септември).

До наши дни са стигнали 4 преписа на този книжовен паметник. Първият от тях е от XVI в. и се съхранява в Народния музей – Прага. Вторият е в украински ръкопис от 1569 г. и днес се намира в Публичната библиотека на град Вилнюс, Литва. Третият е от втората четвърт на XVII в. и се пази в Държавния исторически музей в Москва. Четвъртият е от XVI в. и е на съхранение в Централната научна библиотека при Академията на науките на Украйна в Киев.

Преписите са малко на брой, но тяхното наличие в руски, украински, сръбски и молдовски ръкописи води в крайна сметка към среднобългарски първоизточник и свидетелства за голямото разпространение на това тържествено слово в православния славянски свят. Всички известни досега преписи отвеждат към руски първоизточник, преписан на свой ред от български ръкопис.

В нито един от тези преписи словото не се свързва с Константин-Кирил Философ. В славянската ръкописна традиция той нерядко се смесва с един от неговите първи ученици Константин Преславски. Доказателство за това в случая е датировката на паметника.

В историческо отношение най-ценна е онази част от словото, в която се изреждат народите, славещи Св. Богородица: свещените езици на Средновековието, народите на Кавказ, народите на Близкия и Средния изток, германските народи, народите на Италия, моравците, народите на Кримския полуостров.

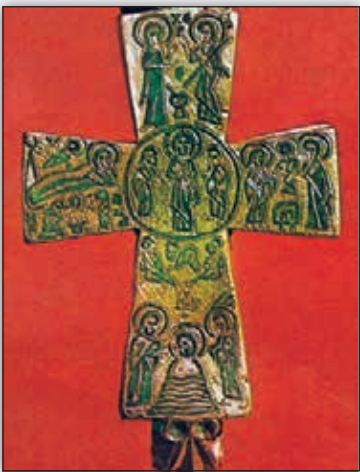
Между гърците и палестинците като народ, който почита Божията майка, са вписани българите:

Предполагаема творба на Константин Преславски

Поистину бо Святая, кто Тебе не блажитъ, кто ли не славить и кто ли не хвалить. Пресвятая Дево, милостивая Богородице, тебе блажитъ великий мир: греци, БОЛЪГАРЕ, палестини...

Или предадено на днешен български език:

Наистина, Света, кой не те почита, кой не те слави, кой не те хвали! Пресвета Дево, милостива Богородице, тебе те почита голям свят: гърците, БЪЛГАРИТЕ, палестинците...

Троен кръст от Велики Преслав (X–XI в.)

Вписването на българите става по-късно, което отразява включването на България в защитата на новосъздадената славянска писменост, което разкъсва триадата на „свещените езици“.

Като цяло списъкът на езиците и народите, славещи Св. Богородица, представя географските граници на тогавашния християнски свят. Чрез него е подчертана идеята за равноправието на народите, изразена в словото на Константин Философ пред триезичниците във Венеция.

Всъщност идейна основа на разглежданата творба дава тъкмо тази знаменита полемика по пътя на славянските апостоли към Рим.

Тържественото слово е създадено във Велика Моравия. Моравците са единственият

славянски народ, който не е вписан в него по-късно.

Споменаването на славянските племена блатани показва, че книжовният паметник възниква

не по-рано от 867 г., когато славянските първоучители проповядват в княжеството на Коцел.

И още по-точно – не по-рано от 870 г., когато се създава митрополията на Сирмиум, включваща Моравия и Панония.

Това личи от заключителната част на словото, където се измолва застъпничество на Св. Богородица за „благочестивите наши князе и владика“ и за „благочестивия наш княз и епископа“.

Учениците на славянските апостоли опазват словото за Св. Богородица и го пренасят в България. Тъкмо там в края на IX в. и началото на X в., по времето на княз Борис I, оспорването на „триезичната ерес“ има жизненоважно значение за укрепване на новата християнска държава в Европа. Напълно съзнателно българите са вписани между гърците и палестинците.

Същото слово става известно в Русия не по-късно от XI век. Това личи от израза „Русь великая новое стадо“. То става доста популярно и е съзвучно с прочутото „Слово о Закони и Благодати“ на киевския митрополит Иларион.

През XII–XIII в. отново се завръща сред славянските народи на Балканите – този път в руски препис.

Общо взето, словото става известно на славянския свят посредством неговите български преписи, макар последните да не са стигнали до нас.

Извлечено от статията на Анатолий Турилов „К истории великоморавского наследия в литературах южных и восточных славян. (Слово „О похвале Богородице Кирилла Философа“ в рукописной традиции XV–XVII вв.)“.

По разглеждания проблем са работили руските учени от XIX в. М. Н. Сперански, П. А. Лавров, Н. К. Николски, М. И. Сухомлинов, А. В. Горски, К. И. Невоструев, американският учен от чешки произход Франтишек Дворник и др.

„Св. Богородица с младенца“. Керамична икона от Велики Преслав (X в.)

Олтарите на България

Д-р Благовест Върбаков

В книгата с едноименното заглавие проф. Маргарита Коева обръща съществено внимание на характера на православното богослужение и на неговите видове, като вечернята, отделните часове, утренията и Св. Евхаристия. Това е наложително, защото богослужебните последования оказват влияние върху оформянето на отделните части на православния храм. С оглед тъкмо на това, някои Св. отци на Църквата, като например Св. патриарх Герман Константинополски и Св. Симеон Солунски, тълкуват неговите части – олтар, наос и нартекс, в контекста на символиката на православното богослужение, т.е. на Св. Литургия, която според тях изобразява/възпоменава моменти от мисията на Иисус Христос тук на земята – Неговото боговъплъщение – раждане, проповедническо дело, жертвена смърт и накрая възкресение.

Едва след това проф. Коева разкрива основната тема на своя труд – да проследи развитието на християнската храмова архитектура в пределите на родината ни. Тя въвежда в тази тема, като се спира на някои църковни паметници на територията на Източната империя – Византия, които са значими със своята архитектура и бележат съществена промяна в цялостната визия на християнския храм. Тя убедително прави тълкувание в духа на църковното учение на неговите основни архитектурни типове – базиликален, центричен, кръстокуполен и пр., и на произтичащите от тях модификации.

Авторката не подминава въпроса за мястото и значението на църковната живопис (монументална и кавалетна) в православния храм. Както архитектурата, така и свещените изображения – образи, сцени и композиции, взаимно се допълват и разкриват. Те способстват за по-цялостното осмисляне на истините на вярата.

Успоредно с развитието на архитектурата на православния храм се обогатява и църковната стенопис. Тъй като частите на храма и архитектурните му елементи са натоварени със съответната символика, светите изображения я допълнят. Поради това се обособява иконографска програма на олтарното пространство, наоса и нартекса в зависимост от тяхното предназначение.

Проф. Коева се спира и на предназначението и иконографския репертоар на иконостаса.

Монографията включва и подбрани репродукции на стенописи и икони, включително и чертежи на православни храмове, като някои от тях са публикувани за първи път.

Като визия книгата е великолепа, което се дължи на отлично свършената работа на издателство „Омофор“, наложило се като водещо за издаване на православна литература у нас.

Проф. Коева може да се гордее със своя труд поради две причини: първата е, че изследването ѝ обогатява родната ни богословска книжнина, и втората, която не е маловажна, че той е естетически издържан.

Коева, Маргарита. Олтарите на България. Архитектура на православния храм от IV до XX век. София, Омофор, 2011. 208 с.

„Св. равноапостолни Константин и Елена“. Икона от търновското село Каломен, Тревненска художествена школа (XIX в.)

Описменяване

Духовен мост „София – Загреб“

Д-р Марияна Биелич

От пет години насам духовното общуване между два славянски народа на Балканите – българския и хърватския, протича по т.нар. Духовен мост между столиците София и Загреб. Негови създатели и поддръжници са поетесите Надежда Захариева и Елена Алекова с дейното съдружие на Светла Савова – секретар на Народно читалище „Петър Берон“ в кв. „Иван Вазов“. По такъв начин единственото по рода си творческо обединение „Литературна гостоприемница“ намира проявление на международното поприще. Уредени са досега тридесетина срещи на български и хърватски поети и писатели в София и Загреб.

В дните около Кирило-Методиевския празник в Националния дворец на културата бе представена новата „Антология на българската поезия от XIX и XX век“. Нейни съставители са Надежда Захариева и Елена Алекова.

Полиграфически изящното издание е осъществено от Дружеството за хърватска книжовност в Загреб през 2012 г. с подкрепата на Министерството на културата на Република Хърватска и Министерството на културата на Република България.

В първата по рода си антология са включени 70 български поети – от Добри Чинтулов до Пламен Дойнов. Предговорът е на Марияна Биелич. Преводите са дело на Весна Парун, Йосип Велебит, Иво Балентович, Мая Герек, Ружица Циндори, Ивана Лазовски, Звонимир Голоб, Петър Кепески, Далибор Брозович и най-вече на Марияна Биелич.

Очарователната преподавателка по български език в Загребския университет сподели:

„Моравската мисия на Кирил и Методий и създадената славянска азбука довеждат до описменяването на славяните. Хърватите са опазили древната глаголица, като продължават да я ползват чак до XVIII в. предимно за богослужебни цели. Тя може да се види днес върху много паметници. Житията на славянските просветители са преведени на хърватски език и се изучават от студентите слависти“.

Подтик да се посвети на българистиката Биелич получава при неколkokратното си участие в Летния семинар, уреждан вече 30 години от Свети-Климентовия университет, където млади хора от различни страни общуват помежду си на български език. Научен ръководител на нейната дисертация върху поемата „Септември“ от Гео Милев е проф. Яни Милчаков от Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, понастоящем преподавател в УниБИТ.

Надписът от Михаловце

Единственият кирилски епиграфски паметник в Западна Европа

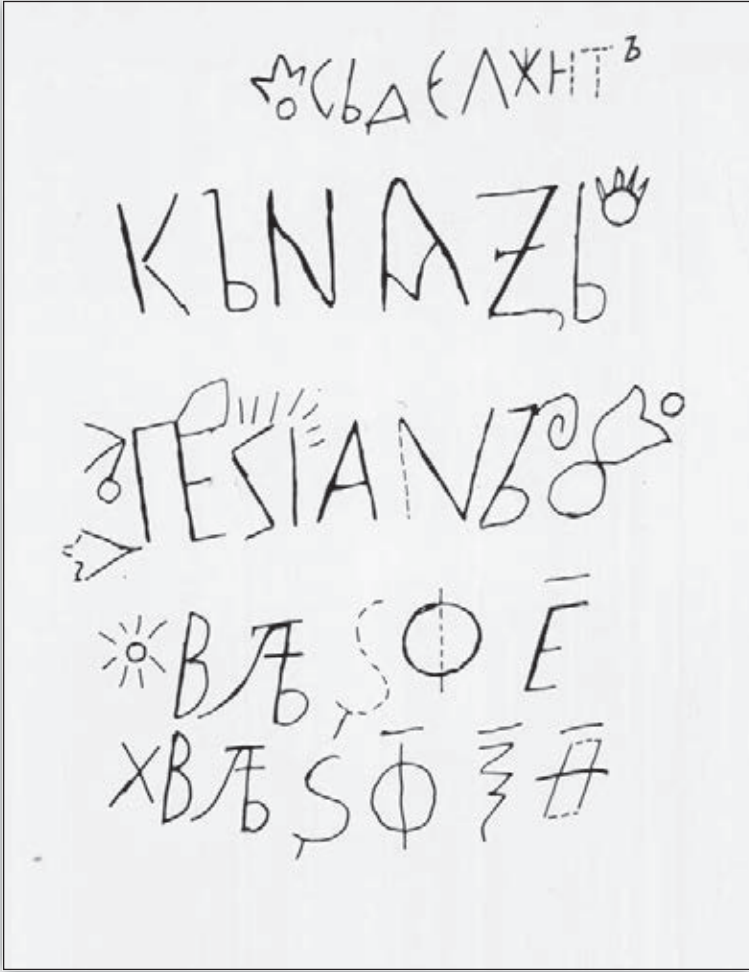
Пресиян (Персиан) – български хан (836–852). През управлението му се ускорява славянизацията на държавата; към България са присъединени земите на славянското племе смоляни (в Западните Родопи – до Черно море), Средна Македония и част от Южна Албания, населени със славянски племена от българската група.

Енциклопедия „А-Я“. София, Изд. на БАН, 1974.

През 1983 г. е публикуван кирилски надпис от град Михаловце (Източна Словакия). След подробен палеографски анализ е направен изводът, че това е надгробен надпис на княз Пресиян, живял според надписа от 996/997 до 1060/1061 г. Надписът безспорно е свързан с българска езикова среда.

Независимо от географската си отдалеченост от България, по епиграфски, исторически и езикови белези той безспорно принадлежи към надписите от времето на цар Самуил (997–1014) и Иван Владислав (ок. 977–1018) и засега е последен от известните каменни надписи, свързани с Първото българско царство. Днес се съхранява в Земплинския музей в Михаловце.

Открит е при археологически разкопки през 1977 г. на ротонда и гробище от XI–XIII в., под

Факсимиле от каменния надпис

които се намира по-стар археологически пласт с останки от керамика, вероятно от IX век. Представлява каменна плоча с ширина 0,55 м, височина 0,75 м и дебелина 0,35 м. Текстът е нанесен в пет реда.

Изследван е от видния чешки теолог и медиевист Войтех

Ткъдалчик (1915–1997). Той посвещава специална студия на Черноризец Храбър, чиято защита на славянската азбука свързва със създадените от Кирил писмени знаци. Обобщава наблюденията си за системния характер на глаголицата и кирилицата.

Излага аргументи в подкрепа на традиционната теза, че Константин-Кирил и Методий пристигат в Моравия през 863 година.

Това отговаря на смисъла на всички най-важни извори, както и на съответната историческа ситуация. Представа също доводи, че мисията е пътувала по Via Egnatia.

По Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. IV. София, Акад. изд. Проф. Марин Дринов, 2003.

Ширете Бога!

Ярослав Връхлицки

(1853–1912)

Глас чуе се до полюсите чак: Ширете Бога!
Да бъде светлина, да няма мрак: Ширете Бога!
Понятие не, а същност ти бъди,
От Божий свят и океан глас благ: Ширете Бога!
Земята перла нека е – от тез,
Що бляскат в пояса му, знак до знак: Ширете Бога!
Във всичко той е, в шубрак и дърво,
Във зърно пясък, на оазис в злак: Ширете Бога!
Ръце в брега на вечното опрял,
Скимти време под неговия крак: Ширете Бога!
Въздухът му – без язове простор,
Във който той мени се пак и пак: Ширете Бога!
Сърце човешко, ти си истинский му трон,
Вест с четка дай, на длето с удар як: Ширете Бога!
Поету в песента и в пълна с вино чаша
Да святка и пои ни Божий зрак: Ширете Бога!
В уста на влюбени дъхът му вечен пей,
Земята – пир любовен, огнен мак: Ширете Бога!

(1886)

Из книгата „Огледалата на Вълтава. Антология Чешки поети“. Превод Кирил Христов. Библиотека „Младежка култура“, № 1. София, Държавно издателство, печатница „Книпеграф“, 1946.

С общославянско значение

Франц Миклошич изследва глаголицата и кирилицата в сравнителното езикознание

Доц. д-р Татяна Илиева

Франц Миклошич е словенски езиковед, основоположник на сравнителното славянско езикознание, една от най-значимите фигури в славистиката на XIX век.

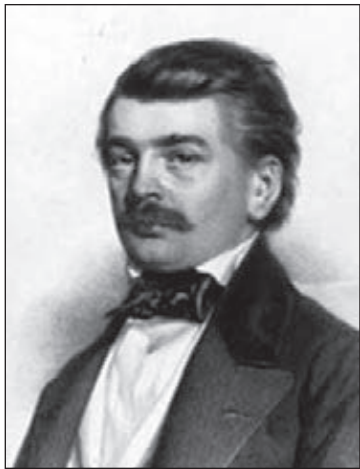
Роден е на 20 ноември 1813 г. в с. Радомершчак, обл. Щирия (дн. Австрия). Гимназиално образование получава във Вараждин и Марибор, а през 1837 г. завършва университета в Грац със степен доктор по философия и за известно време е преподавател по философия там. Следващата година заминава за Виена, където става доктор по право и започва да работи като адвокат. Скоро обаче изоставя юриспруденцията и се посвещава на изучаването на славянските езици. Сближава се и работи под ръководството на Б. Копитар във Виенската библиотека. Публикува критична рецензия за труда на Франц Боп „Сравнителна граматика“ под заглавие „Санскритски и славянски“. С нея започва поредица от негови трудове, направили революция в славянската филология.

През 1849 г. Миклошич е назначен за извънреден професор в новосъздадената катедра по славянска филология във Виенския университет, а година по-късно вече е редовен професор по славянски езици и литератури и декан на Философския факултет. В периода 1854–1855 г. е ректор на университета. Ученият се включва дейно в обществения живот – става председател на виенското дружество „Словения“ за защита на интересите на словенския народ, съучредител на програмата „Обединена Словения“ и народен представител в първия австрийски конституционен събор. Той е основен инициатор на сключения Виенски договор, по силата на който западните южно-славянски езици се обединяват в общ – сърбохърватски, върху основата на Дубровнишкия и Босненско-херцеговинския изговор. През 1868 г. в Княжество Сърбия е наложена Вуковата езикова реформа. За основа на сръбската латиница е взета от Вук Караджич именно родната на Миклошич словенска латиница.

Неговото огромно научно наследство съхранява и днес научната си стойност. Той разработва основни проблеми на граматиката на славянските езици, а също и на някои неславянски езици, чиито носители имат някакви контакти със славяните (романските езици, албанския, гръцкия и ромския език). Проучва слов-

ното богатство на славянските ръкописи, като подготвя ценни лексикографски трудове. Разглежда културно-историческите отношения на славяните с други народи. Изследва и публикува множество средновековни славянски писмени паметници, както кирилски, така и глаголически.

В своите изследвания ученият пристъпва към проучването на материала от позициите на сравнително-историческия метод, с което открива нова ера в езиковедската славистика. Като база за сравнителната интерпретация на различни факти той използва Кирило-Методиевия език (според въведената от него терминология – старословенски), който по негово мнение се е говорил на север и североизток във Велика Моравия.

Франц Миклошич
(1813–1891)

В периода от 1852 до 1875 г. Франц Миклошич публикува фундаменталния си труд от четири части „Сравнителна граматика на славянските езици“, с който поставя началото на задълбочени и систематични проучвания върху лексиката, етимологията, фонетиката и граматиката на славянските езици. В него старобългарският език – както е засвидетелстван в Клоцовия сборник, Супрасълския сборник и Ос-

тромировото евангелие – представлява свързващо звено при тълкуването на различните факти, основа за съпоставка при представяне на посоките на развитие през отделните периоди. Голямата научна стойност е резултат от последователното прилагане на компаративистичната методика.

По въпроса за двете славянски азбуки Миклошич възприема основните положения на Шафариковата теория – за старшинството на глаголицата, за нейния създател Константин Философ, за източните влияния при оформянето на някои нейни знаци и за зависимостта на кирилицата от глаголицата.

Издаденият от Миклошич „Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum emendatum auctum“ (1862–1865), който по богатството на включения в него материал и до днес остава един от най-добрите лексикографски трудове на старобългарския език, се използва постоянно и в наши дни, при все че по време на съставянето му много от най-древните старобългарски паметници още не са били известни или публикувани.

Авторът се опира на много широка изворова база от широк хронологичен диапазон (от X–XI до XVII–XVIII в.) – 138 руски, 86 сръбски, 38 български, 10 хърватски, един словенски, един чешки и 7 смесени ръкописа. Речниковата статия съдържа граматическа характеристика, латински превод, гръцко съответствие, илюстративни примери, варианти, фразеологични съчетания, етимологични бележки. Макар в речника да са включени множество новообразувани думи, които не можем да отнесем към старобългарската епоха, усетът на Миклошич към старобългарската лексика му е позволил да извлече старобългарското словно богатство в най-широки рамки. Трудът добива общославянско значение чрез направените паралели със славянските и някои други езици.

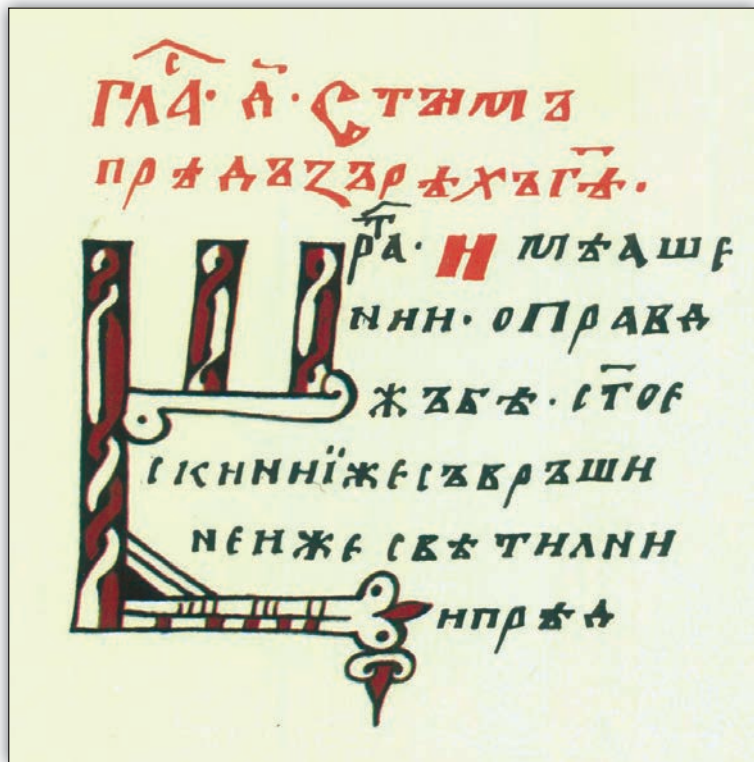
Стефан Смядовски

(1 април 1948 – 12 юни 2013)

От ранната си младост той се насочи към попрището на старобългаристиката. Публикува свои проучвания върху кирилски надписи в Бояна, Земен, Елешница. Вложи много усилия за укрепване на Института за български език към БАН. Не изостави и интереса си към литературното творчество.

Достойно ест! Вечная память!

„За буквите – О писменехъ“

„Енински апостол“
Старобългарски кирилски паметник (XI в.)

Св. Климент Охридски Слово за душевната полза (XIV в.)

Братя,

Трябва се погрижим в този кратък живот за спасението си. Нека се боим от нашия Господ, като се надяваме да получим онези неизказани благословения и небесния живот при ангелите и Бога, онази неизразима слава и оня светъл чертог, в който пребивава църковният жених със своя Отец и със Светия Дух.

Ние чухме какво известяват евангелистите за тези неща. Докато сме живи, нека се вслушваме в тях и да ги изпълняваме.

А какво ни говори апостол Павел? Често да отиваме в църквата. Да плачем и да се разкайваме за предишните грехове и да се молим да не паднем отново в тях. Не знаем кога ще ни връхлетят безбройно множество пламенни ангели, за да грабнат нашите души, щом някой не е направил никога нещо добро.

Нека бъдем Божии угодници, приветливи към човеците; да оставим на земята добър спомен; да пристъпим добре към небесата.

Нека бъдем истински християни, а не само по име.

Нека отдадем цялото си тяло на Бога, като го отнемем от дявола. Преди всичко да докосваме земята с главата си пред Него, а не да се заканваме с нея на нашите братя; с очите си да леем сълзи пред Него, а не със скверни очи да гледаме на чуждото благополучие; ръцете си благоговейно да издигаме към Него и да ги простираме, за да даваме добър дар; не „овце да даваме, а волове да отнемаме“, не „десеторно да отнемаме, а едно от две да даваме“. А и стомаха си нека въздържаме от много храна. Със сърцето си да въздишаме; с душата си да се трогваме. Колене често да прекланяме в молитва. С нозете си да тичаме към църква, като Петър и Йоан – към Гроба Господен, и заедно с тях да станем участници в небесното царство – в оня светъл ден, когато ще дойде Справедливият съдия върху облаци, носен от огнени ангели, украсявайки със светли венци своите светии, а изгаряйки с огнен пламък грешниците.

Тогава Той ще разкрие глъбините на сърцата чрез прозрение то на Своята мъдрост и ще отдели майки от дъщери, синове от бащи, братя от братя, съпрузи от съпруги, и изобико ще отдели езичниците, както козлета от агънца.

Тогава ще се разплаче всяка душа, пропуснала времето за покаяние.

Справедливият съдия ще каже:

„Вие, които аз много търпях, идете от мене, проклети, във вечния огън!“.

И пак ще каже:

„Дойдете вие, благословените от моя Отец, наследете царството, приготвено за вас от Сътворението на света!“.

Дано всички да получим това царство заради молитвите на Св. Богородица и на всички светии.

Амин!

Преведе на новобългарски език Атанасий Бончев

„Св. равноапостолни Константин и Елена“. Икона от черквата „Св. Йоан Предтеча“ в търновското село Каломен (1841)

Съвършенство

Умберто Еко

Виден писател и философ семиотик

„Изпитвам голямо любопитство към древните български букви. Поразен съм от графическото съвършенство на глаголицата. Нейната символика – триъгълник, кръг, кръст – е твърде многозначителна. Това не може да бъде случайно.“

Средновековният „Физиолог“ е истински бестселър за онези времена, когато всички хора са четели книги. Той представлява своеобразна енциклопедия на животните, разглеждани като религиозни и морални символи. Особено ценни са онези животни, които вече са изчезнали от земите ни. Например лъвът, подгонен от ловци, заличава дирите си с опашка.

Не е ли това символът на Христос, който изкупва нашите човешки грехове?

Целият средновековен свят вярва, че животните от „Физиолога“ наистина съществуват. Тогавашните хора са убедени, че лъвът има по-голямо въображение от своя преследвач. Това е една много уместна метафора на средновековната култура.“

Умберто Еко е провъзгласен за почетен доктор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по предложение на Научния център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“, ноември 1991 г.

Антоан Мейе

„Кирилицата е една от най-съвършените писмени системи в света.“

Антоан Мейе (1866–1936) е френски езиковед, един от бележитите лингвисти на XX век. Членува в много чуждестранни академии и научни дружества, член-кореспондент на Петербургската академия на науките, секретар на Парижкото лингвистическо дружество. Има трудове по сравнително-историческо езикознание, индоевропеистика, славистика, иранистика, арменистика, латински и гръцки език, ангажиран е с интензивна преподавателска дейност.

Проф. Умберто Еко

Езически черти и резки

Старите овчарски писмена от Родоп

Тодор Коруев

Нещо като тайнопис – само той знаел кое число с какъв знак е означено. Но не може да се отчете, че няма напредък.

Каламуш кехая от с. Гела, който престоял 25 години при Баремага, бил неграмотен, но имал много добра памет и сметките си водел на ума и с четли. Баремага му имал пълно доверие. Тодор Хубчо от Алами-дере (дн. Полк. Серафимово) бил кехая на Салих ага, чието стопанство било огромно – над 10 000 овце, 200 говеда, 80–90 коне и мулета, над 100 души овчари, аргати, одаджии, мандраджии, шилегари. На този голям кехайлък Хубчо кехая водел хесапите, без „калем да хваща“, и

Тодор Коруев

давал годишен отчет на агата, без „китап да гледа“. Всичко му било в главата „като на тефтер“. Да бе днес това стопанство на Салих ага, поне десетина деловодители ще назначат на щат да му водят тефтерите.

Ходенето на училище много овчари смятали за губене на време. „Не рачех да ходя на училище, та отсетне започнах да ходя с овцете“ – разказва кехаята Гавраил Гьопсалиев. Овчарлъкът у мнозина е алтернатива на ученето, още повече че у старите овчари битова категоричното мнение: „**От учени-се гори светос!**“. Мнозина пък не искали да пращат децата си в гръцко училище и от родолюбиви подбуди. Като няма къде да учат български, по-добре да вървят след овцете, казвали те. Но не всички овчари били консервативни. През XVIII век много от кехаите са ако не образовани, то поне грамотни.

Дядо ми Тодор Коруев (Бен Коруолу) е от осемгодишен с овцете, но бе образован, имаше почерк, който издаваше не само грамотност, но и характер. Моят прадядо Ташо Герджик кехая е учил в гръцко училище, но това не го е направило гръкофил, напротив. Той не само че не е против учените, но изпраща сина си чак в Женева да учи за доктор.

Стайко кехая от Върбово имал голямо желание да направи сина си Мерджан кехая кетипин (чиновник общинар). Изпратил го в турско училище и той добре усвоил турския език. От български монах, обикалял селата, Мерджан научил славянските букви и започнал да чете и пише. Та този кехая, самообразовал се, станал един от учредителите на първата овчарска задруга „Енидже-Карлък-коюн беслемеси“, нещо като овчарска кооперация.

Захарий Стоянов съобщава кои книги са чели овчарите, сред които прекарва години. Любимо четиво на котленските овчари, които били прекалено набожни, са „Митарствата на блажена Теодора“, „Камък падна от небето“ и „Чудесата на Пресв. Богородица“ – все преводни старопечатни книги. Такива издания достигат много по-късно в Родопите, където могло по-лесно да попаднат на книги с религиозно съдържание на гръцки език. Родопските овчари носели със себе си евангелия и молитвеници, които зимно време четели по аголите. Тогава религиозна книжнина се разпространявала на „караманлишки език“. Турци, изповядващи християнството, си служили в черквите с евангелия на турски език, изписан с гръцки букви. Тъй като повечето от кехаите, сред които и Ташо Герджика, знаели отлично турски и гръцки, не им било трудно да си преведат молитвите и евангелските текстове от „караманлишките“ книги.

Българските евангелия дошли в Родоп по-късно, а с тях и Софрониевото „Поучително евангелие“. Хаджи Неделчо Канев донесъл през 1910 г. от Света гора стотина „Софроние-та“ и други книги, сред които „Сънят на Св. Богородица“, молитвеници, брошури. Мнозина овчари с тези книги се учили да четат и пишат – служели им и за буквари.

Награда „Николай Хайтов“ (2012)

Земната Христова империя

Евтимиевата похвала за Константин и Елена

Проф. д.филол.н. Климента Иванова

Само две от агиографските творби на Патриарх Евтимий не са посветени на светци, непосредствено свързани с България и почитани в Търново. Похвалното слово за Константин и Елена е едното от тях.

Неговото написване не е случайно – то отразява интереса на владетеля Иван Шишман към първия християнски император, чиято личност олицетворява не само тържеството на християнството, но и тържеството на идеята за земната империя на Христос и за православните царе като приемници на тази идея.

Патриарх Евтимий използва панегирика, за да изрази своите възгледи за общественото и личното поведение на един владетел. Целта на автора е да представи образец за идеален държавник, съвършен християнин, съчетаващ успешно грижите за държавата и църковното устройство. В редицата от владетели светци Евтимий Търновски не би могъл да посочи за своя цар и духовен син по-добър и по-достоеен пример за подражание.

По това време за император Константин и за неговата майка Елена съществува обемиста агиографска, панегирична и историографска литература. Част от византийските съчинения, в които в една или друга форма се говори за тях, са били преведени на български език. Патриарх Евтимий прави подбор на известните нему извори и много точно определя характера на писателския си труд: не да съчинява нещо ново, нито да следва „лъжливи басни“, но да състави словото си според истинските нелъжливи свидетелства, съгласни с Божествените писания.

Всички византийски автори, разработващи тази тема, черпят (непосредствено или чрез междинни съчинения) от един основен източник – съчиненията на Евсевий Кесарийски (Евсевий Памфил), съвременник и приближен на Константин Велики, първия християнски писател и историограф, който защитава основните идейни и политически схващания на държавното и църковното устройство. В неговото творчество елинистичната традиция се влива в новата християнска култура.

Као придворен проповедник на Константин Велики, Евсевий посвещава на императора една похвална реч, произнесена в присъствието на Константин на 25 юли 335 г. по случай 30-годишнината от неговото царуване. След смъртта му той

пише обширно животоописание за него под наслов „От Евсевий Памфил за живота на блажения цар Константин“. По същество то е продължение и едновременно с това – отрицание на дохристиянските животоописания. Неговата цел е да възхвали и да разкаже за живота на една личност, чиито заслуги за Църквата вече й придават трансцендентна значимост – веднага след смъртта му Константин е канонизиран за светец.

Константин е провъзгласен за император в град Йорк. Евсевий подчертава, че той е обявен за наследник на император Констанций „по закона на природата“ като първороден син. Гръцкото житие поставя избора в пряка зависимост от тайното християнство на героя. Патриарх Евтимий подчертава

Акад. Дмитрий Лихачов, проф. Петър Динев и Климента Иванова

предсмъртното желание на бащата и качествата на претендента. Това място в Евтимиевата похвала вероятно е направено с оглед на ситуацията, която е довела до възкачването на престола на българския цар Иван Шишман.

Константин предприема военен поход в Алпите, прониква в Италия през Суза, побеждава при Торино, завзема Милано, Торино, Верона и тръгва към Рим.

Евсевий повествува за своя герой, избирайки от неговите деяния онова, което заслужава възхвалата на християнската аудитория. Неслучайно по-късно патриарх Фотий в своята „Библиотека“ означава Четирикнижието като „Похвално четирикнижие за великия цар Константин“.

Това Четирикнижие е образец на риторично житие, неосвободено от естетическите норми на „втората софистика“, но принадлежащо към агиографската литература. Няколко века по-късно, когато християнската легенда за равноапостолните светци се обогатява с моменти, несъществуващи през IV в., възниква едно пространно житие на Констан-

тин. Познаваме го от X в., тъй като е включено в четиримнейните сборници на Симеон Метафраст.

Литературата върху произведенията за Константин и Елена е наистина огромна по обем. Основен източник на Патриарх Евтимий е споменатото византийско пространно житие на Константин Велики (издадено през 1907 г.). Във всички възлови за култовата традиция моменти Евтимий се придържа към неговия текст. Освен това той изглежда използва Четирикнижието непосредствено (но не е изключено да е имал поддръка и някакво извлечение от него). В увода към своята Похвала той цитира с малки изменения един откъс от похвалната реч на Евсевий, посветена на 30-годишнината от царуването на Константин.

Независимо че значителна част от изложението на творбата има компилативен характер, тя е ярко доказателство за умението на българския патриарх да създаде една цялостна литературна творба, като осъществи спойката между източниците си и ги уеднакви стилистично, да ги подчини на разбирането си за „достолепно“ написан текст. Похвалното слово за Константин и Елена оставя трайни следи в книжовната традиция на православните славяни, а също във Влашко и Молдова. То се среща в два варианта – в редица преписи е пропуснато финалното обръщение на Патриарх Евтимий към цар Иван Шишман.

Едно кратко извлечение от Похвалното слово, отнасящо е до изграждането на храма „Възнесение Господне“ на хълма Царевец, е послужило за основа на нова творба. Тази преработка е създадена в Русия и е предназначена за празника „Обновление на храма „Възкресение“ в Йерусалим“.

Из книгата на Климента Иванова „Патриарх Евтимий. Съчинения“. София, Наука и изкуство, 1990. Порецита „Българско философско наследство“.

„Новозаветна Св. Троица“
Стенопис от черквата „Рождество Богородично“ в Арбанаси (1597)

С котва на шията

Проф. Юрий Бегунов

Писмото на Анастасий Библиотекар, което съдържа сведения за живота и дейността на папа Климент Римски, известява също как през 860–861 г. Константин Философ намира на островче в днешния Казашки залив в Каспийско море негови мощи. От същото писмо става ясно, че по време на Херсонската мисия той написва кратка история, похвално слово и химн. Между 863 и 869 г. те са преведени на старобългарски език и представляват едни от първите произведения на славянската литература изобщо.

Предполага се, че в края на поменатото „Слово“ са запазени откъси от другите две съчинения. Обаче според мен последният раздел в него е твърде кратък за тържествената проповед, която Константин Философ произнася на 31 януари в херсонския храм „Св. Св. Петър и Павел“ пред стоклото се множество по случай пренасянето на мощите на папа Климент в този храм.

Цялото „Слово“ е изградено по правилата на ораторските творби от онова време. Тяхното заключение обикновено съдържа молитвени обръщения към прославяната личност с молба за застъпничество, които напомнят по форма химн. Поради това и похвалното слово, и химнът би трябвало да се търсят в други съчинения. Няма нито дума обаче за това, как Климент е бил изпратен в Таврида (Крим) да проповядва християнството и как гук през 101–103 г. е бил хвърлен с ръждясала котва на шията от някоя скала или от лодка в морето край Херсон.

Кога и къде е съставил Кирил разглежданото съчинение?

Очевидно негови съставители не са били московски книжовници. Нищо не издава връзка с култа към Климент в Древна Рус. В ноемврийския месецослов пред „Словото“ вече се четяло „Обширно житие на Климент“ в състава на голям корпус от съчинения, посветени на римския мъченик. Руският книжовник непременно би упоменал легендата за чудодейното спасяване на дете, която е съществен момент в почитането на този светец в Русия през XI век. В същото време култът към Климент Римски и „Словото“ имат доста общи нишки с делото на братята Кирил и Методий. Предполагам, че то е свързано с най-старата традиция за почитане на Климент и с дейността на Константин Философ.

Косвено потвърждение на горното е свидетелството на Анастасий Библиотекар за това, как Константин, готвейки се за Херсонската мисия, е събрал още в Цариград материали за Климент – гръцки текстове на „Мъчението на Климент“, четено на 25 ноември 860 г. – поредната годишнина от гибелта на мъченика.

За да бъде определено със сигурност, че разглежданото съчинение принадлежи на перото на самия Константин Философ, пречи отсъствието на трайни езикови белези за стила на славянския първоучител, още повече, че новооткритият ръкопис е писан 700 години по-късно. През този дълъг период първоначалният слой на езика е могъл да претърпи значителни изменения под влияние на средата, в която е бил съхраняван и преписван.

Авторът е от Руската академия на науките в Санкт Петербург, почетен доктор на Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“, автор на „Книга Цамблака“, монография за Презвитер Козма.

„Св. равноапостолни Константин и Елена“.
Икона от катедралния храм „Св. Неделя“ в София (XIX в.)

Велми празнуван

Проф. Александър Теодоров-Балан

Мъчно е да се определи защо е бил избран у българите именно денят 11 май за помен на Кирила и Методия купно, както не е лесно да се определи това относно до 25 август у сърбите.

Гръцкият месецослов поменува на 11 май св. великомъченик Мокий, а на 25 август Св. мъченици Фотий и Аникита. Причини да се поставят помени на Божи угодници в определен ден или да се местят от един ден в друг се сочат различни (вж. Сергей. Полный месяцеслов Востока, 1901, т. II, стр. IX-XIII). Една от причините за пренос на помени из месеците март и април най-вече в месец май е, че ония месеци главно се изпълнят с велики пости и с великденски тържества. Възможно е зарад по-голяма и самостоятелна тържественост да е бил подир великопостни, па негли и повеликденски служби най-напред заменен денят 6 април с 11 май – ден, завзет от църковния календар от твърде незначително име и в месец на природния разцвет.

Ала на тоя същия ден Православната църква празнува Обновение на Цариград. Тоя град в 330 г. на 11 май прие от Рим царския престол на КОНСТАНТИНА ВЕЛИКИ, та от „Византион“ се нарече „Константинопол“. Дали това „обновение“ на Византия като светилник на християнството не е внушило на църковните славословци на славенските просветители да вземат празника му и за празник на „обновението“, което со светлината на Христовото учение извършиха Кирил и Методи у славените на запад и на изток (срв. у М. Погодин в: Кирило-Мефодиевский сборник. Москва, 1865, стр. 94-95).

Изпърво ръкописите пренасят на 11 май помена на Методия Моравски. Обаче Похвалното слово на Климента купно за Кирила и Методия прави да се поменува същия ден и Кирил. Поради това слабне отделният Кирилов помен на 14 февруари. И така постепенно Методиевият помен на 11 май става общи празник на двамата апостоли и учители славенски, а дните 14 февруари и 6 април напokon се упразняват съвсем от единичния им помен.

Така денят 11 май се е препоръчвал от преданието и на митрополита Макария, за да го постави за помен купно на Кирила и Методия во своите велики четивни минеи. Оттук тоя ден преминува и в „малките“ наречени минеи „Книга житий святых“ от именития руски светител Димитър (Данил Туптало) Ростовски. Тоя учител, митрополит и после светец (1689–1709) състави своята бележита книга като започна от 1684 г. и постепенно я напечата в четири тома в Москва (1689–1705). Тя прекара през XVIII век няколко издания, понеже беше писана на превъзходен църковно-славенски език и предаваше поезията на легендите с особно художество.

Благодетелно семе

Слово, изречено в празника на Св. Кирила и Методия

у българското в Пловдив училище

от Йоакима Груева

Милостиви слушателие!

Преди хиляда почти годин, всред мрак от невежество и небогопознание, всред звек от щитове, шльомове, копия и саби, явили са и на български хоризонт две светила, които с благодатни лучи от светлина от небесна мъдрост озарили ума и чувствата на нашите прародители и дали полет на народното нравствено развитие.

Съотечественици!

Искам да кажа за нашите просветители и народни учители светите равноапостолни Кирила и Методия.

Благодетелното семе от тяхната наука, благодатта от техните подвиги и трудове подеждували са така честито върху сърцата, чтото ние и днес, след толкова векове, с признателност се сещаме да славим техната памет. Но и въспоминания за отдалечени от нас векове, възпоменания за славение техната памет възможно ли ще е да ни избегнат събития, които пълнят летописите на ония времена?

Наверно, госодарие, събрани днес на тържество в това учебно заведение, посветено на народните ни просветители, вие имате любопитство да чуете нещо за техний живот, живот пълен със самоотвърждение на своя народ, живот изпълнен с най-възвишено чювство за добро и просвещение на своя народ, живот от неизказана важност за българската история и за развитие на българският народ.

За удовлетворение на такова едно любопитство аз, при всичката важност на предмета, само в надежда за снизходителност от страна на бла-

госклонните слушатели дръзнах да представя кратък преглед на подвигите и благодетелното действување на нашите просветители и за разцветанието на народната ни книжнина...

Из България нашите просветители, откак оставили ученици за пастири и проповедници, отхождат при другите си славянски братия в Моравия по желание на моравският княз Ростислав. Там четири години те проповядвали и свършвали богослужението по книгите, които били донесли из България. Но колко борби, колко препятствия имало те да побеждават, за да уздравят народното богослужение от гоненията на латинските мисионери!

Повикани от папа Николая двамата братия отхождат в Рим. Там оправдани се удостояват с милостите на папата. Но Константин, вече в света схим Кирил, преставил се на 14 февруария 869 лето на 42-годишна възраст. А Методий, посветен пръв за Панонският епископ, а после възвисен от папата на архиепископство Моравско при всичките тогава въздигнати против него коварства продължавал да разпространява учението си и учениците си и да умножава народната книжнина. Тъй си починал на 6 април 885 г.

Това са накратко главните черти на живота на тия блажени мъже.

Горната реч Йоаким Груев произнася при първото честување празника на Св. Кирил и Методий в Пловдив през 1857 година. От 1851 г. училището, в което е произнесена тази реч, има за патрони Светите братя. Освен речта той написва и поетична възхвала за празника.

Бележит възрожденец

Виолета Божилова

Любителите на историческо четиво познават Райна Каблешкова с нейните издържани в професионално и в лингвистично отношение книги. Авторката произхожда от знаменития копривщенски род Каблешкови и е председател на сдружение, носещо името на героя от Априлската епопея.

Освен биографичната книга „Тодор Каблешков“ изпод перото ѝ са излезли и двата тома „Видни копривщенци“, „Човек без род – дърво без корени“, „Недко Каблешков и Априлското въстание“.

Последната ѝ книга „Йоаким Груев“ не прави изключение от обичаната ѝ тематика – големият просветен и възрожденски деец също е родом от Копривщица.

В хронологичен ред са разгледани основните моменти от живота, педагогическата и обществената му дейност в предосвобожденския период и след него. Изследва се книжовната дейност на Груев. Показани са множество снимки, факсимилета и писма. Добавено е родословно дърво на рода Груеви по сведения на живи родственици.

Авторката прави обща характеристика на Копривщица, като се спира и на легенди, обясняващи създаването на града. Копривщица не е древен град, а възниква след падането на България под османска власт. Според една легенда първите заселници са избягали от поробителите знатни семейства от столицата Търново.

С присъщата си изследователска страст и акуратност Каблешкова е проучила пред-

ставителите на рода Груеви до Освобождението. След това тя разглежда израстването на Груев като педагог и обществен деец. Усилията му са насочени главно в борбата за църковна независимост. Тогава той се премества от Копривщица в Пловдив. В Източна Румелия Йоаким Груев като един от най-издигнатите в интелектуално отношение хора в областта заема поста директор на народното просвещение в Директората на Алеко Богориди.

Съзнавайки важната роля на библиотеките в народното образование, той замисля създаването на голяма народна библиотека и музей и предприема първите стъпки в тази насока. Предадена е речта на Груев при откриването на Пловдивската народна библиотека. Още преди Съединението, при смяната на Алеко Богориди с Гаврил Кръстевич, Йоаким Груев приключва политическата си кариера и става директор на девическото училище. Изследването на Райна Каблешкова има осезаем приносен характер, понеже осветлява делото на един човек, служил всеотдайно за културното израстване на българския народ.

Името ви ще се слави
от стари и млади,
че спасихте от грубостта
Славянското стадо.
Името ви ще се слави
от рода до рода,
че кръстихте
със свето слово,
а не само с вода.
Името ви ще се слави,
дорде светът трае,
че казахте на папата
с нас да не играе.
Името ви ще се слави
от века до века,
че събрахте речниците
в една обща река.

Химн от неизвестен автор, в сп.
„Училище“ (1875)

Екология на културата

Да създадем не само екология на природата

Акад. Дмитрий Лихачов

Трябва да се пазят и ценят нашите национални особености. И не само националните, но и местните особености на всяка нация. Нашите езикови диалекти са богатство. Нашата природа – ако не е нивелирана от трактори и булдозери, е прекрасна.

Ако сега сме загрижени да не изчезнат някои птици и животни, да продължават да съществуват и ни радват, не по-малко трябва да бъдем загрижени всички народи да запазят своята национална култура, своя език, регионите да пазят своите диалекти, своите особености.

Както се заехме с опазването на природата – само да не е вече късно – така своевременно трябва да се заемем и с опазването на човешката култура. Нужно е да се създаде екология не само на природата, но и на човешката култура.

Това се отнася и до съхраняването на всички нюанси на регионалната българска култура.

Да не забравяме, че България е приела ценности и особености на много народи. Българската култура е дълбоко индивидуална и заедно с това е дълбоко интернационална. В нея има следи от античната, римската, тракийската, византийската, гръцката, турската култура.

БЪЛГАРСКИЯТ НАРОД Е ВЕЛИК (тук няма значение броят на населението), ЗАЩОТО Е ПРИЕМНИК НА МНОГО КУЛТУРИ И НИКОГА НЕ СЕ Е БОЯЛ ДА ПРИЗНАЕ ТОВА.

Вашата страна се намира на границата между Европа и Азия, като съединява чертите на едната и другата култура. Нека това се запази, защото именно това представлява нейното богатство. Петстотингодишното иго не е изменило характера на българския народ, а би могло да го измени. Това е много важно: че са се запазили откритостта на българската култура, гостоприемството и приветливостта на българите към чужденците изобщо. Немската култура например доста промени чешкия характер.

Благодарение на робството в българската култура няма такова класово разделение, както в други култури. Затова няма такова еснафство и скъперничество, каквото се е създавало другаде.

Българската култура в известна степен е селска по своята същност. Това е помогнало на българския народ да запази някакво вътрешно единство.

Българската интелигенция е свързана със селото – или бащата, или дядото са от село. А връзката със земята, връзката със селото е много плодотворна. Българската интелигенция не се е откъсвала от земята.

Патриотизмът е здрав и нормален, когато признава всички култури. Най-опасен за човешката култура е тесният национализъм. Той се самоизяжда, унищожава собствената си култура.

Трябва да не забравяме, че в българската култура, особено в бита, има и хубави черти на народната турска култура. Например вашата кухня – какво разнообразие! Ако в българските национални дрехи, особено мъжките, има турски елементи – това е добре, защото означава, че българската култура не е била враждебна на турската. Враждебна е била на турското иго, но не и на кул-

„В екологията има два раздела: екология биологическа и екология културна или нравствена. Несъблюдаването на законите на биологическата екология може да убие човека биологически, а несъблюдаването на законите на културната екология може да убие човека нравствено.“

турата. Нека тези елементи се запазят, защото, възприети, те са станали български.

А българските жени повече приличат на украинките. Между тях има много общи традиционни черти.

Жените са по-големи традиционалисти от мъжете. Много ме радва, че съществува част от населението, което пази славянските черти, от една страна, а от друга страна, съществува друга част – мъжете, в чиито дрехи и обичаи има повече елементи на чужда култура, но дълбоко усвоена.

Същото се отнася и до руския народ. Руската култура

„ОБИЧАМ БЪЛГАРИЯ – И ДРЕВНАТА, И СЪВРЕМЕННАТА, И БЪДЕЩАТА.“

не е само славянска. Тя носи черти на угро-финската култура, на скандинавската, на гръцката. И на българската – благодарение на делото на Кирил и Методий, нашите общи първоучители.

Ние трябва да бъдем внуци и да бъдем дядовци. Да се стараем нашите потомци да не ни упрекват, че сме прекъснали връзките между епохите. Длъжни сме да мислим за бъдещето и, мислейки за бъдещето, да не забравяме миналото.

Нужна е СИМЕТРИЯ НА ВРЕМЕТО, симетрия на времевата. А симетрия ще има, ако за бъдещите години запазим всичките особености на културата, ако нищо не изпуснем от националната българска култура на миналото. Тя се съдържа и в подробностите на бита, кулинарното изкуство, подредбата на къщите. И вашите трикраки столчета, и вашите прекрасни килими трябва да се запазят. В същото време не бива да мислим само за себе си, а и за нашите съседи.

Разговора води Калина Канева в дома на Дмитрий Лихачов, Ленинград, май 1978 г.

Отговори на анкета

„Избройте някои черти на нашата епоха:

– *Нашата епоха е епоха на ясното разделение между доброто и злото. Никога в историята съдбата на човечеството не е зависела толкова силно от позициите на всекиго от нас, както сега.“*

✿ ✿ ✿

„Как виждате бъдещето на човечеството?

– *Примирението между самите себе си и осигуряването на траен съюз с природата, достоен за нейната мъдрост.“*

Книгата беше представена на конференция на интернационалния клуб „Сребърен гълъб“ на тема „XXI – век на хуманитарната култура“ в Руския културно-информационен център, 13 септември 2013 г.

„Св. Иван Рилски“.
Икона от Тревненската художествена школа (XIX в.)

Клуб „Лихачов“

В Съюза на българските журналисти средище за културно общение

Навръх Кирило-Методиевския празник – 24 май, в Руския културно-информационен център в София беше представена книгата „Симетрия на времето. Срещи и разговори на Калина Канева с акад. Дмитрий Лихачов. Второ разширено и допълнено издание“.

В голямото мраморно фоайе се събраха учени, писатели, журналисти, почитатели на руската култура, участници в Третия международен конгрес по българистика.

Писателят Никола Инджов представи новата книга и творческото общуване между български и руски творци. Литературният критик Петко Тотев говори за философското наследство на бележития хуманитарист на XX век. Директорът на РКИЦ Виктор Баженов поднесе поздравление към авторката за нейния дългогодишен труд. Издателят Николай Малинов потвърди намерението за по-нататъшно представяне на Лихачовото творчество. Проф. Боряна Велчева разказа за второто посещение на Дмитрий Лихачов в България през 1960 г. в Плиска, Преслав, Шипка, Рилския манастир.

Проф. Николай Червенков – ректор на Тараклийския университет „Григорий Цамблак“, разказа за подема на българистиката в Молдова.

Ексминистърът на културата Георги Йорданов предложи да се вдигне паметник на Дмитрий Лихачов в София или Велико Търново, да се назоват на негово име улица, площад, университетска аудитория, средно училище.

Секретарят на Съюза на българските журналисти Снежана Тодорова обяви създаването на Клуб „Лихачов“ като средище за културно общение.

*Кирил и Методий –
как они различни
и как в тях различни
они мудро сопоставят
и другото
Д. Лихачев.*

Автограф за в. „За буквите – О писменехъ“

Олег Маслов

Над Витлеем изгрява звезда

НАД ВИФЛЕЕМОМ ВОСХОДИТ ЗВЕЗДА
Спит беспокойно Иуда –
Может быть, завтра случится беда,
Может быть – чудо.

Над колыбелью Пречистая Мать
Смотрит на чадо:
Может быть, можно еще подождать,
Может, не надо...

Видишь – на небе лазурная нить –
Ангелы крыльями машут.
Мамочка, как мне не хочется пить –
Горькая чаша!

Гордый наместник с надменным лицом,
Воины строим.
Может быть, станешь ты подлецом,
Может – героем.

Плачет Иуда, ликует народ –
Продали нынче Мессию.
„Лучше б вернулся ты в Кариот“,
Скрипнет петля на осине.

В битве стоят между Злом и Добром
Очень не просто.
Трижды сперва отречешься – потом
Будеши Апостол.

Станеши молиться – может, потом
Будет иначе.
Только Мария под страшным крестом
Горько заплачет.

Над Вифлеемом восходит звезда,
Бродит по свету Иуда.
Может быть, завтра случится беда,
Может быть – чудо.

Олег Виталиевич Маслов е роден през 1966 г. в Мурманск. Завършва Ленинградското висше инженерно морско училище. Живее в Архангелск. Работи като предприемач. Получава литературна награда за стихосбирката „Да устоим!“.

Олег Маслов и неговият син Илия-Илья Маслов

Северен прилив

Първоучителите Кирил и Методий – на вечен пост край 69-ия паралел

Илия Пехливанов

Край град Мурманск, под Северното сияние, стават най-големите приливи на Бяло море. Там през отминалите векове са достигнали Евтимиевите книги от Търновската книжовна школа, останали неподправени по времето на патриарх Никон през XVI век.

Зад дебелиите каменни стени на Соловецкия манастир е съхранен рядък препис на трактата „За буквите“ от Черноризец Храбър, в който стои уверението

„ЖИВИ СА ОЩЕ ОНЕЗИ, КОИТО СА ВИДЕЛИ КИРИЛА И МЕТОДИЯ“.

През 70-те години на отминалия век творбата на преславския черноризец прозвучава по радиостанцията на първия атомен ледоразбивач „Ленин“. Две десетилетия служи като неин ръководител писателят Виталий Маслов – един съвременен подвижник. В своето изоставено родно село Съомжа, на самия бряг на океана, той изгражда Дом на паметта. По негова инициатива на 24 май 1986 г., в рамките на Празника на Баренцово море, събрани съвсем по военному, руски писатели и журналисти – с прякото съучастие на български писатели и журналисти от кръга на Кирило-Методиевския вестник „За буквите“ – бе честван за първи път в Русия Денят на славянската писменост и култура.

Решаваща подкрепа на Празника оказа акад. Дмитрий Лихачов, наричан още Българолюбец. Той предложи две дати за него: 6 юни – рождения ден на Пушкин, и нашия 24 май. Мурманчани предпочетоха възрожденския български ден за прослава на славянските първоучители, вписан в календара и на Българската, и на Руската православна църква.

През следващата година навръх 24 май Празникът бе честван и на самия Северен полюс на борда на атомния ледоразбивач „Россия“.

През 1990 г. Националният дарителски фонд „13 века България“ подари на мурманчани копие от паметника на Кирил и Методий в София. Той бе откаран с тържествено литийно шествие през Варна – Одеса – Киев – Москва – Петрозаводск – Архангелск. Поставен е на едноименен площад пред Градската библиотека. Всяка

Кирилицата бе вградена в морския символ „Розата на ветровете“

Емблема на празника

година там се празнува 24 май.

По повод на 1150-ата годишнина на Моравската мисия в основите на паметника бе положена пръст от софийския монумент на Светите братя, която пренесе поетът Александър Попов, служил като морски офицер при ядрените

подводници на Северния флот – далечен родственик на българския писател Васил Попов.

Ученици от местни училища преминаха в литийно шествие през града до Площада на първоучителите, където пяха и декламираха в тяхна прослава.

Държавата на духа,

създадена от братята Кирил и Методий, има реални очертания.
По думите на Киевския митрополит Григорий Цамблак, българин родом –
тя се простира „на север до Океана и на запад до Илирик (Адриатика)“.

Мурманската областна обществена организация към Съюза на писателите на Русия издава от 1990 г. литературно-художествен и обществено-политически алманах „Площадь первоучителей“. Негов съставител, редактор и коректор е поетесата Марина Чистоногова, служила 20 години в Северния флот. Наградена е с Шолоховски медал за вярно служение на Русия. Брой 11 е посветен на 25-годишнината от празнуването на Деня на славянската писменост и култура в Русия.

Поклонение в Микулчице

Съюзът на българите в Европа почете годишнината на Моравската мисия

Всяка година по случай Деня на българската просвета и култура в Микулчице, където е предполагаемият гроб на Моравския архиепископ Методий и през 2009 г. бе издигнат внушителен паметник на Светите братя, се стичат стотици българи от Европа, за да се преклонят пред делото на славянските първоучители.

Настоящата 2013 преминава под знака на 1150-ата годишнина от Великоморавската мисия. На 26 май тук, в свещената земя, където за пръв път се извършва богослужение на славянски език, беше организирано тържествено честване на светлия всеславянски юбилей.

В събора взеха участие българи от Чехия, Словакия, Унгария, Австрия.

Пред паметника бяха поднесени венци. Слово произнесе Горяна Ленкова – временно управляващ Посолството на Република България в Чехия, която подчерта епохалния характер на Великоморавската мисия в защита на славянската азбука и правото на равнопоставеност на всички славянски народи.

Слово произнесе и Ловчанският митрополит Гавриил. Говориха също представителите на Столичната община Малина Едрева и Мария Божкова.

Представителите на чешката общественост д-р Елена Крайчова, инж. Станислав Юранек, Йозеф Хелешниц, инж. Ярослав Плахи и д-р Иван Белков говориха за славянската взаимност.

Последваха изпълнения на певческия хор на Масариковия университет в Бърно, след което най-младите сред просветените славянофили – учениците от Българското средно общообразователно училище „Д-р Петър Берон“ изнесоха програма, подготвена от Светла Болчева. Прозвучаха откъси от Пространното житие на Константин-Кирил, „За буквите“, „Проглас към евангелието“, „Азбучна молитва“, съвременни и вечни български стихове.

Вокалната група „Лира“ с ръководител Мария Захаријева зареди атмосферата с родолюбивия патос на българския възрожденски химн за Кирил и Методий. Танцова трупа с ръководител Елена Лазарова се впусна във вихъра на граовската ръченица и Елениното хоро. Стотици се наловиха на хоро под звуците на песента „Бяла роза“.

Празничната програма продължи с артистичните изяви на фолклорен състав от Словакия и Хор на донските казаки от Виена.

Свещената земя и цялата митично заредена природа на Микулчице затрептяха от радост и веселие.

Сп. „Българи“ е издание на Българския културен център в Прага. Връзката с него осигури д-р Николай Чорбаджиев.

Официални представители на чешката общественост поднасят венци пред паметника на Св. Св. Кирил и Методий, открит и осветен по време на Третия събор на българите в Европа, 23 май 2009 г.

Изложба в Прага

По повод на 1150-ата годишнина от Великоморавската мисия в Чешката академия на науките бе уредена изложба за Супрасълския сборник – обемист кирилски ръкопис от X век. Тя бе открита от вицепрезидента на Република България Маргарита Попова.

Присъстваха видни чешки учени-слависти, ръководители на академични институти, дипломати. От името на председателя на Чешката академия проф. Иржи Драхаиш българската делегация бе поздравена от директора на Славянския институт доц. д-р Хелена Улбрехтова. Проф. Анисава Милтенова от Института по българска литература при БАН представи старобългарския ръкопис в контекста на византийско-славянските взаимоотношения. Тя бе подкрепена от проф. д-р Емилие Блахова с данни за дългогодишните изследвания на чешки слависти върху сборника.

Паметникът е включен в регистъра „Паметта на света“ на ЮНЕСКО, който финансира проект на БАН за електронен корпус с дигитални изображения на части на ръкописа, съхранявани в библиотеки на Словения, Полша и Русия.

„Пресвета Богородица Владимирска, Св. княз Игор Черниговски и Св. Серафим Саровски“. Авторско копие на руска икона от Ива Мошкова

В Торонто

В празничния майски ден Българо-македонската православна катедрала „Св. Св. Кирил и Методий“ в град Торонто (Канада), украсена с люляк и ликовите на Светите братя, с рисунки и съчинения на децата от неделното българско училище към храма, бе изпълнен с много приятели и гости.

Празничната програма бе открита с вдъхновено слово на г-жа Пенка Петрова – представител на църковното настоятелство.

С молитва към Бога за всички дейатели на просветата и културата енорийският свещеник отец Валери Шумаров подкани присъстващите да изпеят църковния тропар на Светите братя.

Консултът на Република България в Канада Емил Миланов призова да бъде продължена светлата мисия на славянските първоучители, като се развиват българският език и култура в условията на съвременния глобализиран свят.

И във Ванкувър

Ученици от българското училище изнесоха програма, подготвена под ръководството на тяхната учителка Цветанка Григорова и музикалния педагог Лина Василкова. При звуците на химна „Върви, народе възродени“ публиката стихна и развълнувано поде родните мелодии „Я кажи ми, облаче ле бяло“, „Моя страна, моя България“.

Представена бе изложба под заглавие „Моята България“ с творби и проекти на 20-ина деца, създадени в часовете по изобразително изкуство и Роден край.

Учениците от IV и V клас Кристиана Мотева, Ивета Димитрова, Наталия Тошева, Изабел Тодорова и Емма Адамс рецитираха стихове на български класици.

Детската фолклорна група „Пролет“ с ръководител Снежана Игнатовна очарова публиката с хорото Джунгурица, Дико-Илиевото Дунавско хоро и джиновски танц.

Фолклорната група „Китка“ с ръководител Виолета Русева изигра копаница, вакареловско, ситно шопско хоро и варненски танц. Последва церемониално връчване на дипломи.

В. „Пламък. Bulgarian flame. Weekly Bulgarian Canadian newspaper – Toronto-Monreal-Vancouver-Ottawa-Calgary“, Бр. 110, 7 юни 2013 г.

Главен редактор Вяра Димитрова. Изданието е официален член на Съвета по преса и медии на Канада.

В. „Български хоризонти. Bulgarian horizons. Вестник на българите в Канада“ (Бр. 10, 20 май 2013 г.) помести обзорна статия за историческото дело на Кирил и Методий и техните паметници в различни европейски страни.

Българската мисия

Служението на Св. Св. Кирил и Методий и тяхната роля за разпространението на Евангелието на Балканите и отвъд

Личният учител на Константин Фотий – един от водещите умове в Константинопол за онова време, го поканва да напусне монашеското служение в патриаршеската библиотека на катедралата „Св. София“ в полза на преподавателско място в Магнаура. Константин приема поканата и започва да преподава, като много скоро става известен под псевдонима „Философа“.

По това време Константин участва в многобройни публични дебати, изключително разпространени през IX век. Вероятно най-важната победа при тези диспути, която го прави популярен далеч отвъд пределите на Византия, е тази над патриарх Анис (Йоан Граматик), за която чуват дори в Багдад. В резултат на това Багдадският халиф моли император Михаил III да изпрати Константин да защити християнската вяра.

Последният печели повечето от споровете благодарение на брилянтни аргументи и поради задълбоченото си познаване на Библията и с перфектното владение на старогръцки, латински и дори арамейски – езика на Христос.

Това ще се окаже изключително полезно за предстоящия превод на Светото писание.

Поради придобитата слава и с оглед на личните качества на Константин императорът го изпраща на две различни мисии – при сарацините в Багдад през 855 г. заедно с неговия учител Фотий и при хазарите край Каспийско море през 860 г., придружен от неговия брат Методий. Три години по-късно – през 863 г., му е възложена трета мисия – във Великоморавия.

От началото на XX век някои шовинистки настроени учени заемат позицията, че работата на Светите братя по създаването на славянската писменост не е нищо повече от изпълнение на поредното политическо поръчение на Византия.

Според тях, като осъзнава неспособността си да завладее нови територии с военна сила, императорът е принуден да промени тактиката. Така Константин и Методий трябва да изиграят важна роля в новата имперска политика.

Религиозно-културната експанзия е част от тази политика и двамата братя са изпълнители именно на подобно поръчение.

Успехът на хазарската мисия донася на Константинопол и политически резултати, като осигурява освобождаването на няколкостотин гръцки военнопленници от война, която Византия наскоро е загубила.

След завръщането си от Херсон Константин се оттегля от граждански постове и отговорности, за да се уедини със своя брат Методий в манастира Полихрон. Там двамата работят заедно през следващите 8 години по създаването на азбука и граматика за славяните, което довежда и до превода на Библията на техния език.

Следователно работата по азбуката е замислена много по-рано и когато моментът става подходящ за нейната първа употреба, вече нищо не може да ги отклони от целта.

Официалните византийски източници не предоставят никаква информация за живота на Константин през периода от 855 до 863 г. вероятно поради това, че тогава той е извън политическата сцена и неговата работа няма политически характер. Абсурдни са всички твърдения за политически поръчения на византийския престол за колосалната работа по създаването на славянската писменост и за старославянския превод на Светото писание.

Само шест месеца след молбата на княз Ростислав Константин и Методий пристигат в Моравия, като разполагат не само с азбука, но и с преводи на обширни части от Писанието. Освен това те водят със себе си неколцина свои добре обучени последователи.

През целите 40 месеца тяхната мисия в Моравия е съпътствана от ненавистта на немските духовници и техните обвинения, че те проповядват Благовестията на език, който не е част от „свещеното триезичие“. Това обвинение въвлича Константин в множество публични и частни диспути, в които той защитава правото на всеки народ под небето да хвали Бога на своя собствен език.

Когато положението става непоносимо и успехът на мисията е сериозно застрашен, Константин и Методий се отправят за Рим, за да се представят пред наскоро избрания папа Адриан II.

След смъртта на Константин на 14 февруари 869 г., приел монашеското име Кирил, папата назначава Методий за архиепископ на славяните под управлението на княз Коцел. Неговото служение отново среща съпротивлението на немското духовенство. Той бива изправен на съд, признат за виновен и осъден на затвор, където престоява две години. Оттам го освобождава папа Йоан XVIII, който го ръкополага за архиепископ на Панония. Въпреки яростната съпротива, Методий съумява да завърши превода на Библия-

та. Десет години по-късно той е изправен отново пред църковен съд. Брилянните аргументи му носят успех и му осигуряват няколко години на относително спокойствие, в които той разширява обхвата на славянската мисия. Той успява да убеди чешкия княз Борживой да приеме християнството, както и да помогне за покръстването на Борзилай и Людмила в Полша. И макар че в националната литургия на Полша по-късно взема връх немското духовенство, и до ден днешен там Кирил и Методий се честват като първоапостоли.

Междувременно ситуацията в Моравия се променя. Ростислав е сменен от Светополк, който е отявлен защитник на латинското богослужение. С помощта на немското духовенство той поставя началото на сурова кампания срещу Методий и неговите ученици.

Методий си отива от тоя свят на 6 април 885 година. Предусещайки края си, той ръкополага за свой заместник като епископ на Моравия Горазд – един от най-даровитите си ученици.

Наскоро след това новоизбраният папа Стефан V забранява богослужението на славянски език. Насърчени от подкрепата на Рим, немските свещеници почват жестоки гонения на Кирило-Методиевите ученици. Мнозина от тях са хвърлени в затвор, други са измъчвани или продадени в робство. Това гонение бележи края на Моравската мисия. Последователите на двамата братя са принудени да напуснат Моравия и се разпръсват по цяла Европа.

След дълго и изпълнено с много опасности и премеждия пътуване, в началото на 886 г. трима от учениците – Климент, Наум и Ангеларий – пристигат в България. В столицата Плиска те са посрещнати най-радушно от княз Борис I. Той им подsigурява всичко необходимо, за да поставят начало на старобългарската книжовност.

След преждевременната смърт на Ангеларий Климент и Наум се разделят и с благословията на княз Борис поставят начало на двете прословути книжовни школи – Охридската и Великопреславската.

Извлечено от реферат на Емануил Д. Найденов, изнесен през февруари 1996 г. на семинар по църковна история в Сан Паоло (Минесота, САЩ). Отпечатано в сп. „Българско богословие“, 2000, бр. 2.

Трапеза

Трети международен конгрес

София, 23–24

Близко петстотин учени от 44 страни – предимно на средна възраст – обсъждаха четири дни под покрива на Софийския Свети-Климентов университет миналото на България, Балканите и Европа. Възобновена бе една периодична среща на изследователите на българския влог в културата на Стария континент и света – за трети път след 1981 и 1986 г. се състоя международен конгрес по българистика. Необяснимо е – както заяви при откриването на форума в присъствието на Президента ректорът чл.-кор. Иван Илчев – поради какви съображения в годините на т.нар. преход бе прекъснато общуването, след като чехи, поляци, унгарци не го сториха.

Форумът започна с пленарен доклад на видния български учен акад. Васил Гюзелев – президент на Българската асоциация по византология, на тема „Последният четвърт век на българистичната медиевистика“.

Последваха многобройни примери в подкрепа на изнесения обзор. Полският професор Мирослав Лешка от Университета на град Лодз, Полша, донесе съвсем нова книга със заглавие „Цар Симеон Велики и Византия“. Проф. Филип Шашко, потомък на българин от Прилеп, който преподава балканска история в Университета на щата Уискънсин, САЩ, донесе цялостен превод на „История славяноболгарская“ от Отец Паисий Хилендарски със студия от 50 страници, която бележитият наш учен проф. Иван Дуйчев е написал приживе специално за това издание, в съчетание с най-важните преписи на свещената българска книга. Представители на Културния институт при Посолството на Кралство Иран в София известиха, че през есента в Багдад Паисиевата „История“ ще бъде издадена и на персийски език. Председателят на Съюза на преводачите в България проф. Емилия Стайчева възнамерява да свика кръгла маса, посветена на Паисиевите преводи на немски, полски, италиански, гръцки, руски език, която да се съчетае с 200-годишнината от Успението на Св. Софроний Врачански, направил първите два превода. Проф. д-р Джузепе дел'Агата от Университета в град Пиза, Италия, е открил първоизточниците на Софрониевата „Книга за трите религии“ – съчинение, което днес има още по-го-

„Писмена“. Плака

лямо значение, отколкото за XIX век, когато е съставена от нашия бележит възрожденец и общественик.

Видният съвременен славист и българист проф. д-р Уилям Федер от Амстердамския университет, Дания, който представляваше и Чикагския университет, участва дейно в дискусиите. Неговите научни проучвания са следени в Интернет по страниците на единствения по рода си издание „Полата книгописная“, списвано от него, което е връстник на в. „За буквите – О писменехъ“. От своя страна швейцарският проф. Роланд Марти от Университета на Саарланд, Саарбрюкен, Германия, също вписан по достойнство в Международния редакционен комитет на Кирило-Методиевския вестник, разказа за скоро завършилия Международен конгрес в Милано по повод 1700-ата годишнина от обявяването на Медиоланския

на духа

онгрес по българистика

6 май 2013 г.

Посветен на 1150-ата годишнина
на Моравската мисия
на Св. Св. Кирил и Методий
и създаването на славянската азбука.

В конгреса участваха 475 учени
от 130 университети, научни институти
и центрове в 44 държави

т Калин Николов

едикт от император Константин Велики.
Ректорът на Тараклийския университет „Григорий Цамблак“ в Молдова, българин от тамошната Твърдица, представи плодове на разгърнатата издателска и пропагандаторска програма. Той водеше със себе си 21-годишния Иван Доминика, който е автор вече на седем книги въпреки младостта си. Проф. Марина Смолянинова от Института по славянознание при Руската академия на науките в Москва донесе сборник с дългодишни изследвания върху живота и творчеството на писателя Васил Друмев (епископ Климент Браницки).
По идея на проф. Надежда Драгова кръгла маса обсъди Соломоновата „Песен на песните“ от Священото писание, която са познавали и книжовниците от Преславската и Търновската школа, според новата книга на

тий до княз Борис-Михаил“, чрез които се подготвя кръглата годишнина от покръстването на българския народ след две години. Те са резултат от перспективен проект. Към тях се добавят изданията на Научния център „Преславска книжовна школа“ при Шуменския университет.
Проф. д-р Даринка Караджова от Югозападния университет „Неофит Рилски“, която в момента преподава български език и литература в Римския университет, показва изданието на Гладичовия препис по научната програма „Четвърт хилядолетие „История славяноболгарская“. На гостите бе показано ново-то двутомно критическо издание на Зографския манастир „Св. Георги Победоносец“ на Света гора (Атон), подготвено за печат от Димитър Пеев, Маргарет Димитрова и Петко Петков, с факсимилно възпроизвеждане на Зографската чернова на Палисиевата „История“ от 1762 г., с изискан нов неин превод на съвременен български книжовен език – дело на Димитър Пеев, с църковно-богословска редакция и коментар на йеродякон Атанасий, които поставят начало на цялостно проучване на Голямата книга с оглед на богословските критерии в оценката за книгата и за нейния автор. Участва с коментар и историкът Александър Николов. Изданието е осъществено под научната редакция на чл.-кор. Иван Добрев.
Ръководителят на Изследователския център „Валдемар Церан“ в Университета на град Лодз проф. д-р Георги Минчев, поради липса на самолетен билет не дойде навреме. Следващата седмица той изнесе пред отбрана публика лекцията „Посланието на Константинополския патриарх Теофилакт до българския цар Петър I в контекста на избрани византийски и славянски антиеретически извори“, в която разгледа най-ранното гръцко известие за новопоявилата се неоманихейска ерес, преди тя да бъде наречена „богомилство“. Той донесе втория брой на новосъздадения годишник „Studia segetanea“ – издание за историята и културата на Средиземноморието и Югоизточна Европа, който съдържа статии и на български учени.
Стремеж да обогати проблематиката на форума пролича в секцията „Българите през Средновековието“, ръководена от проф. д-р Пламен Павлов: какви храни и напитки са познавали нашите деди през отминалите векове, какви болести са ги терзали, как са се обличали децата.

При закриването на конгреса проф. Иван Илчев
обяви създаването на
Асоциация по българистика
като постоянно действаща институция
към Софийския университет
„Св. Климент Охридски“

Следовници Отзиви на участници в конгреса

- Проф. Джорджо Дзифер**
Университет в Удине, Италия

„ОЩЕ СА ЖИВИ ОНЕЗИ, КОИТО СА ВИДЕЛИ КИРИЛА И МЕТОДИЯ.“

Така монахът Храбър преди много векове представя създаването на нова азбука, на която за първи път са преведени библейските книги на славянски литургичен език.

✿ ✿ ✿
- Алберто Алберти**
Университет в Болоня, Италия

„В НАЧАЛЕ БЕШЕ СЛОВО“

... но не само в началото!

Автограф на старобългарски и италиански език

✿ ✿ ✿
- Проф. Хелмут Шалер**
Университет в Марбург, Германия

„Ние продължаваме да ползваме и днес термина на немската славистика от XIX век „старобългарски език“ (altbulgarische Sprache).“

✿ ✿ ✿
- Теде Кал**
Директор на Института по славистика, Университет на Йена, Германия

„Много съм радостен, че съществуват тези хубави букви, за да ви поздравя за вашия вестник. Да живеят кирилските букви!“

✿ ✿ ✿
- Доц. д-р Владимир Гамза**
Николаевски национален университет „В. А. Сухомлински“, Украйна

„В един ръкопис от Николаевска Терновка, писан през 1802 г., са запазени стари български думи като атър, ардаш, брайко, бръшко, бучаник, въстребник, репеток, саде, старници, тарнаци и мн. др.“

✿ ✿ ✿
- Д-р Юрий Пелешенко**
Институт за литература „Тарас Шевченко“ при Националната академия на науките в Киев

„На наша земя е дошла византийската оригинална и преводна литература. През XV в. е имало четирима (!) киевски митрополити от български произход: Киприан, Григорий Цамблак, Григорий Болгарин, Йосиф I Болгаринович.“

✿ ✿ ✿
- Проф. д-р Валентина Колесник**
Одески национален университет „Иля Мечников“

„Най-архаични думи в нашите говори са: щене (дете), лица (узи), гражд (кошара), убил (кладенец), плакета (баница), зуница, зунка (небесна дъга), кузуник (женски колан), буки, чакламъ (тестени изделия) и др.“

✿ ✿ ✿
- Проф. д-р Филип Шашко**
Университет на Уискънсин, САЩ

„Надявам се, че традицията за научни срещи ще продължи, за да станат българската история и култура по-добре познати.“

✿ ✿ ✿
- Д-р Ръшми Джоши**
Университет в Делхи, Индия

„Индийските студенти в Делхийския университет знаят, че кирилицата е запазена от България и това е принос за цялото човечество.“
- През дните на форума беше показана пътуващата изложба на Антония Първанова-Дуенде „Глаголически следи“, обиколила десетина страни в Европа и Америка.

✿ ✿ ✿

Български език се преподава години наред в университетите на Делхи, Токио, Мадрид, Москва, Санкт Петербург.

Оказа се изненадващо, че в столицата на Азърбајджан Баку от 1990 г. насам има цял Славянски университет – при откриването на конгреса неговият ректор проф. Камал Абдулаев бе награден с почетен знак „Св. Климент“ със синя лента.

Съработници на Бога

Българският патриарх Неофит на официално посещение в Русия

По покана на Московската патриаршия и по решение на Светия синод на Българската православна църква официална българска църковна делегация начело с Негово светейшество Българския патриарх и Софийски митрополит Неофит взе участие в тържествата по случай 1025-ата годишнина от Кръщението на Русия.

На 24 юли 2013 г. Негово светейшество Българският патриарх Неофит взе участие в съборната света литургия, отслужена в храма „Христос Спасител“ в Москва заедно с над 100 архиереи от Александрийската, Антиохийската, Йерусалимската, Грузинската, Сръбската, Румънската, Кипърската, Гръцката, Полската, Чешката и Американската православна църква.

Патриарх Неофит освети и положи основен камък за български храм в Москва, посветен на Св. Киприан, Киевски митрополит.

Изграждането на църквата, която е част от Програмата за строителство на 200 храма в руската столица, е по молба на Българската православна църква. Изпълнител на строежа е българската фирма „Главболгарстрой“. Голяма част от енорияшите на новия храм ще са българи, живеещи в тази част на Москва. Патриарх Неофит бе посрещнат на строителната площадка с хляб и сол от духовници, политици, изпълняващия длъжността български посланик в Москва пълномощен министър Цветан Ночев, от българи, живеещи в руската столица.

В тържественото богослужение, оглавно от патриарх Неофит, взеха участие Ловчанският митрополит Гавриил, Тихвинският епископ Мстислав, архимандрит Филип Василцев – предстоятел на Руската църк-

Сърдечна среща на патриарх Неофит с патриарх Кирил

„Благодаря на патриарх Кирил за предоставената възможност да положим основен камък за храм в чест на нашия съотечественик Киевския митрополит Киприан. Този забележителен йерарх заема важно място в историята на Църквата – той успя да обедини руските земи, да стане богомъдър духовник, носител на всяко целомъдрие и велик книжовник, създал духовен мост между Русия и България. Божият промисъл го постави за служение във вашата страна, където неговите таланти дадоха обилни плодове. Най-добре се е изказал за него Киевският митрополит Григорий Цамблак: „Нашето отечество го откри, на вас Бог ви го дари“.

Из приветственото слово на патриарх Неофит

ва в София, българският представител в Москва архимандрит Теоктист.

Патриарх Неофит пожела на новата енория да стане „истинска крепост на православната вяра, връзка между двата народа, символ на единството

на двете Църкви“. Днес българската делегация, водена от Негово светейшество патриарх Неофит, беше приета от Руския патриарх Кирил в официалната синодална резиденция в Даниловския манастир в Москва.

По материали от www.patriarshia.ru

Среща на българската и руската църковна делегация

„Киприан пристига в Москва.
Миниатюра в Илюстриран летописен свод (XVI в.)

Висок гост

Руският патриарх Кирил в Зографския манастир

На 6 юни 2013 г. Руският и Московски патриарх Кирил посети българския манастир „Св. великомъченик Георги Зографски“ на Света гора. На вратата на обителта високият гост беше посрещнат от игумена архимандрит Амвросий с братята монаси. В манастирския храм той отслужи молебен, на който присъстваха също Милетският митрополит Апостол – представител на Цариградската патриаршия, който придружава от нейно име високият гост, Волоколамският митрополит Иларион, архиепископ Теогност – игумен на Сергиевата лавра, Солнечногорският епископ Сергей, схиархимандрит Илия, клирици и миряни.

Гостите се поклониха пред главната манастирска светиня – чудотворната икона на Св. Георги Победоносец.

След молебена архимандрит Амвросий се обърна с приветствени думи към Руския патриарх. Той благодари за посещението, за помощта, оказвана на манастира от руски вярващи и разказа за почитанието в обителта към руския светец преподобния Серафим Саровски.

От своя страна Руският патриарх Кирил заяви, че за първи път стъпва в манастира „Зограф“, което той отдавна е желаел да осъществи. Той сподели, че пред чудотворната икона на Св. Георги се е молил за Москва, чийто небесен покровител е този светец. А зографските братя и в най-трудните времена не са отстъпвали от православието и са му оставали верни до смърт. Той даде за пример подвига на 26-те преподобномъченици, които през XIII в. отказват да се присъединят към папската уния и са зверски убити.

В словото си патриарх Кирил се спря и на ролята на българските патриарси Кирил и Максим, както и на руските патриарси Пимен и Алексий II за увеличаването на славянското монашество на Атон. Той каза също, че се моли и за настоящия предстоятел на Българската православна църква патриарх Неофит.

Гостът подари на зографското братство икона на Св. Богородица.

Патриарх Кирил разговаря насаме с братята, които също му връчиха дарове за спомен от неговото посещение в Зограф.

По материали от блога на Руската патриаршия – www.dverypravoslavia.com.

По апостолски

Протокол № 23

Тържествено заседание на Св. Синод на Българската православна църква

31 декември 1964 г.

Днес, тридесет и първия ден на месец декември, хиляда деветстотин шестдесет и четвърта година, Св. Синод в пълен състав има тържествено заседание под председателството на Негово Светейшество Българския Патриарх Кирил и при участието на Високопреосвещените митрополити, синодални членове: Видинският Неофит, Врачанският Паисий, Варненският и Преславски Йосиф, Старозагорският Климент, Сливенският Никодим, Неврокопският Пимен, Ловчанският Максим, В. Търновският Стефан и Доростолският и Червенският Софроний.

Единствен въпрос на дневния ред на това тържествено заседание е: обсъждане условията за канонизиране за светия на българския просветител и възродител Софроний Врачански.

Св. Синод установи следното:

Епископ Софроний Врачански, в светото кръщение наречен Стойко, роден в 1739 г. в гр. Котел, от баща Владислав и майка Мария, останал сирак без майка на три години, се отличавал с „вродени способности“ и високи нравствени качества. Той се учил в местните килийни училища с голямо прилежание и успех; бил ръкоположен за свещеник на 1 септември 1762 г., а за епископ на 13 септември 1794 г. Той се преставил блажено о Господе на 22 или 23 септември 1813 г. в гр. Букурещ като игумен на манастира Маркуца и бил погребан в манастира Шербан Вода край Букурещ. По Божие благоволение към българския православен народ той израснал духовно и се проявил като „истински християнин“, ревностен народен пастир, верен Божи служител, смел народен водач, „най-бележит български просветител и книжовник в края на 18 и началото на 19 в. и заема първо място след Паисий Хилендарски“.

Той възсиял с всеотдайна служба на Бога и народа с чудни подвизи и високо благочестие и духовно озарявал и просвещавал българския народ.

Още в бащиния си дом той бил закърмен с твърда и непоколебима вяра в Бога и дух на истинско християнско благочестие, развити, закрепени и утвърждавани в килийните училища в Котел, в местния храм, където „редовно присъствувал

на богослужение“ и в Св. Гора. И през цялата своя църковно-обществена дейност той се старал да насади и утвърди в съзнанието на българския народ здравите начала на Православната вяра, която е „истинска, добра, права“, за да предпази българите от вероотстъпничество, за което турските власти си служели с всякакви средства.

В своята устна проповед и писмени трудове той правилно разкрил и точно изложил основните истини на Православната вяра <...>

В сонма на възсиялите из

В своята апостолско-просветителна дейност Софроний напълно се оприличил на Св. апостол Павел

Второ послание на Св. апостол Павла до коринтяни

Служители Христови ли са /в безумие говоря/, аз съм в повече. Аз съм бил в много повече в трудове, безмерно в рани, повече в тъмници, и много пъти на умирање. <...> Много пъти съм пътувал, бил съм в опасност от реки, в опасност от разбойници, в опасност от сънародници, в опасност от езичници, в опасност по градове, в опасност по пустини, в опасност по море, в опасност между лъжебратя, в труд и мъка, често в бденине, в глад и жажда, често в пост, на студ и в голота.
(Глава 11, стихове 23-27)

Въз основа на всичко това, следвайки благочестивия глас на цялата Българска православна църква, Светият Синод с молитвен възторг ОБЯВЯВА ВСЕЦЪРКОВНО ЗА БЪЛГАРСКИ СВЕТЕЦ Богоблажения наш отец, просветител и възродител СОФРОНИЙ ЕПИСКОП ВРАЧАНСКИ.

Неотменим дълг е да се прикани чрез това църковно решение целият български народ с благоговение и с молитвено смирение да почитаме, всяка година да чествуваме с празнуване и похвални песни блажената памет на украсения с подвизи през земния живот Софроний епископ Врачански, ярко светило, което Божията благодат запази в Църквата на българското православно благочестие, за да утвърждава с молитвите си във вярата и благочестието благочестивия български народ.

Защото похвалата, въздавана на живелия в добродетели и подвизи, се отправя към Самия Бог, от Когото е всяка добродетел у човеците. Тая похвала подбужда към подвизи във вярата и благочестието за лично спасение и прослава на Бога.

Името на възсиялия с Божия благодат в светиите наш светец СОФРОНИЙ ЕПИСКОП ВРАЧАНСКИ да се впише в месецослова на светата Българска православна църква, а блажената му памет да се празнува всяка година на 11 – 24 март, когато по всеправославния месецослов се празнува паметта на св. наш отец Софроний Патриарх Иерусалимски.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА СВ. СИНОД
† КИРИЛ
ПАТРИАРХ БЪЛГАРСКИ

ЧЛЕНОВЕ: <...>

Използвани са изследванията на Михаил Арnaudов, Васил Сл. Киселков, Александър Теодоров-Балан, Петър Динев, Юрдан Трифонов, Боян Пенев, Иван Стефанов.

Църковен вестник, XLVI, бр. 20, 8 май 1965.

Литийно шествие с иконата на Св. Софроний Врачански от храм-паметника „Св. Александър Невски“ до сградата на Българската академия на науките

Пресфото БТА

Национално честване на 200-годишнината от Успението на Св. Софроний епископ Врачански

Човек на два века

Маргарита Попова
вицепрезидент на Република България

„Много са поуците от „Житието“ на Софроний. Той общува с видни личности от времето си, за да защити интересите на българския народ. Среца се с Паисий и прави два преписа на неговата „История“. Съставя „Неделник“. Той е човек на два века – на XVIII и XIX век. Човек на националното свестяване, на дързостта да заяви своята принадлежност. Прекраща съвременната му Европа със самочувствието на човек с ясна национална принадлежност. И днес нашият народ има нужда от единение и от разум, от добросъщност и от благоразумие, за да тръгне отново напред, както през Възраждането, заедно и единно, да усети, че нацията и държавата ни се развиват възходящо. Духовността в наши дни като че ли отслабва. Имаме нужда от ново Възраждане. Българският народ е жаден за дух, за разум. И да усети, че е едно цяло с добри водачи и се придвижва напред в историята. За да го направим сега, имаме нужда от личности – светли, просветени и добросъщностни, като Софроний“.

С тържествен молебен в катедралния храм „Св. Александър Невски“, отслужен от неговия предстоятел Тивериуполския епископ Тихон с благословението на Негово светейшество Българския патриарх Неофит, бе почетена знаменателната годишнина. Сред присъстващите беше вицепрезидентът Маргарита Попова, под чийто патронаж се провежда националното честване, която се включи в литийно шествие с иконата на Св. Софроний.

При откриването на тържественото събрание в Големия салон на БАН Маргарита Попова произнесе слово.

На Софрониевото дело бе посветено и словото на председателя на БАН акад. Стефан Воденичаров.

БТА

Рисунка на Царевец в Брашовски миней (XIV в.)

Царски пчелари Духът на Търновска Мусина

Когато в оная юлска нощ кръвожадните орди на друговеца нахлули през портите на Търновград, уморени да убиват, те заспали под зловещите отблясъци на пожарите. Настанили се за векове напред на тази благословена земя, те пощадили селищата на запад от столнината. В тях останал непокътнат българският корен. Очаквайки да се раззелени побитата от цар Иван Шишман главня на Царевец, техните жители поддържали жива паметта за силата и славата на древната си държава. И тъкмо оттам в края на петвековната робска нощ се възвзема освободителното движение.

Имената им могат да се видят в мавзолея-костница на Дрянос-кия манастир: Бяла черква, Михалци, Вишовград, Русаля, Дичин... И Мусина.

Това древно село явно е имало пряко общение със столицата, щом като царският пчелар Димитър е съхранил своя рисунка на Царевец. Тъкмо по нея бяха възстановени чрез общонародно дарителство крепостните стени и Евтимиевата черква „Възнесение Господне“, за да припламват те сега с електронни светлини.

Като едно от любимите села на Преображенеца Отец Матей Мусина е удостоена с възрожденско читалище, кръстено от него „Нов живот“. Неговите членове стават ядка на тайния революционен комитет в селото – брънка в създадената от Васил Левски революционно-демократична народна партия. Домът на Недялко Костадински става сборен пункт на Поп-Харитоновата чета.

Не някъде другаде, а на среднощна комитетска сбирка у Костадинците Преображенеца е намерил сгода да разкаже с подробности за своя „перипетомобил“ – мечтата на старите физици, която го е измъчвала години наред.

И не е чудно също, че мусинчани не са останали чужди на идеята за „святата и чиста република“, макар самият Левски да е подмилнал селото им.

В Мусина е бил съхраняван до някое време и препис на Паисиевата история, потурчен впоследствие поради немарата на някои потомци.

Призивът на Хилендареца „Българино, знай своя род и език!“ намира в наши дни ярко потвърждение чрез летописа на един бележит мусински род. Основна фигура в него е Гено Недялков – един от основателите на Българския земеделски народен съюз, издателят на „Селски вестник“ и „Евтина библиотека“.

Неслучайно Даскал Гено пръв записва скъпоценни биографични сведения за живота и дейтелността на Отец Матей Преображенски и Бачо Киро Петров.

Една насъщно нужна днес родословна летопис.

Корица на книгата

Потвърждение за присъствието на евреи по българските земи през Средновековието дава Охридският архиепископ Хоматиан през XIII век. Запитан дали на друговеците е разрешено да строят свои молитвени домове в градовете, той пише:

„Позволено е и възможно евреи и арменци да живеят свободно в християнските градове“.

Историкът Естер Георгиева застъпва мнението, че заселването на евреи в средновековния Търновград по време предхожда Второто българско царство – това са заварени романьоти, както и потомци на преследвани евреи от Централна Европа, за които България е традиционно убежище през Средновековието. Евреите били изкусни килимари, керамици и кожари, майстори на маслени осветителни лампи. Те донасят и уникален способ за тъкане на безшевено платно. След утвърждаването на Търновград като столица династията на Асеневци привлича венециански и генуезки търговци, а вероятно и еврейски, за да ограничи икономическата си зависимост от Византия.

За най-забележително свидетелство се счита житието на царицата от еврейски произход Сара-Теодора, втората съпруга на българския цар Иван Александър след развода му в 1350 г. Този брак вероятно е „царска сделка“ с цел да бъдат привлечени еврейски капитали. Цариградският патриарх Калист, който не питаел симпатии към евреите, наред с разказа си за осъждането на смърт на трима тукашни такива, дава висока оценка за личността на новопокръстената царица и на нейната широко разгърната дарителска дейност. Нейният образ е увековечен върху началната миниатюра в „Четвероевангелието“ на цар Иван Александър, съхранявано в Британския музей. Тя е изобразена и върху стенописи в скалните църкви от XIV в. при село Иваново, Русенско. В този дух е и рисунката на самоук художник върху страница от „Брашовския миней“, която представя летящия над хълма Царевец „Божи Дух“, носещ медальон с Маген Давид (Давидова звезда) между крилетата си.

За принадлежността на голяма част от евреите към столичната върхушка говори и

Давидова звезда над Царевец

Евреите във Второто българско царство

Арх. Елко Хазан

техният трагичен край сред екзекутираната българска аристокрация през съдбоносната за Второто българско царство 1393 г., когато търновци отчаяно защитават столицата. В отбраната й вземат участие и живеещите в града евреи. Според историка Соломон Розанес наедно с първенците на Търново били избити мнозина от първите хора на еврейската общност. Според народно предание те били погребани в местността „Жидов гроб“. След кървавата разправа оцелелите напускат Търново и се заселват в Никопол. Оттогава евреи във Велико Търново няма.

Спекулациите, лансирани и до днес от антисемитски настроени хора, за предателство на евреите по времето на обсадата през XIV век, са оспорени категорично и аргументирано в няколко публикации в Бюлетина на Консисторията още през 30-те години на XX век.

Повечето автори, от 1886 г. насам, посочват полите на северозападния склон на хълма Трапезица и местността „Черничак“ като място на отстоящите недалеч един от друг еврейски квартал и некропол. Антропологът Мая Калбург допуска, че евреите занаятчи

са живели на северозападния склон на Света гора, а под Трапезица е била еврейската аристокрация.

През 1960 г. при строителни работи в района на гара Трапезица работници се натъкват на плоча с особени символи. Разкрити са над 20 еврейски погребения. Намерени са останки от сърмени тъкани, бисерни украшения и множество златни бижута, между които и неразчетен пръстен-печат, който издава високия статус на погребаните. В своя публикация търновските археолози Иван Чокоев и Константин Тотев категорично отхвърлят съмненията относно принадлежността на погребаните към юдейското вероизповедание, въпреки присъствието на скъпоценности в гробовете.

Досега не са намерени останки от средновековна синагога в Търново. Изложеното от проф. Витка Тошкова сведение за останки от синагога в местността „Френкхисар“ е оспоримо поради липсата на еврейско присъствие в тази част на града, в която се е помещавал кварталът на западноевропейските търговци с католическо вероизповедание, наричани от народа „франки“.

Извлечение
от кратката
поселищна
енциклопедията

Автори съставители:
Елко Хазан – архитект,
Естер Георгиева – историк,
Ангелина Рашкова –
богослов,
д-р Соня Леви – историк.
Редактор Елко Хазан.
Изд. „Камея дизайн“,
София, 2012.

Мраморна олтарна преградна плоча от Несебър.
Национален археологически музей – София

Мир на земята!

Историческа енциклика на папа Йоан XXIII от 1963 г.

Д-р Кирил Карталов – кореспондент на Папския комитет
за исторически науки

В Кралската зала на 10 май 1963 г. президентът на Република Италия Антонио Сени връчва на папата наградата „Балцан“ за мир. По този повод Йоан XXIII казва отново:

„Тези четири принципа, които поддържат цялото мироздание, принадлежат към естественото право, което е записано в сърцата на всички. Заради тях отправихме призив към цялото човечество. Ние сме убедени всъщност, че в течение на идните години, в светлината на преживения опит и обективната и безпристрастна оценка на езика на Църквата доктрината, която тя предлага на света, ще се наложи поради своята собствена яснота. Представена на съвременните хора в цялост и пълнота, без каквото и да е изменение, не е възможно тя да не доведе до нарастване в света на броя на онези, на които ще бъде отредена заслугата и славата да бъдат наречени миротворци“.

На 15 май, няколко седмици преди смъртта си, Йоан XXIII слиза за последен път в „Сан Пиетро“ за публична аудиенция, по време на която припомня топлото посрещане, което навсякъде е получила *Pacem in terris*, с призива да се наслаждаваме на сияйния блясък, който и днес истината разпръсква из цялата земя.

Pacem in terris 50 години по-късно

Светът отбелязва 50-ата годишнина на вече всеизвестната енциклика на Йоан XXIII, която и днес е пример за това, какво трябва да се направи, за да се възцари мирът и да се защити справедливостта.

Може би най-точния спомен за значението на този документ е запазил Бенедикт XVI в посланието, отправено на 27 април 2012 г. по повод на XVIII пленарна сесия на Папската академия за социални науки на тема: „The Global Quest for Tranquillitatis Ordinis. Pacem in terris, Fifty Years Later“.

В разгара на Студената война – казва почетният папа, – когато светът все още се договаряше за започване на преговори относно угрозата, свързана със съществуването и разпространението на оръжия за масово унищожение, папа Йоан написа така нареченото „писмо, отправено към света“. Призив,

изтръгнат от сърцето на велик Пастир към края на живота му, за да може делото на мира и на справедливостта да бъде прокламирано с решителност и да стигне до цялото общество, на

Д-р Кирил Карталов

национално и международно ниво. И въпреки че глобалният политически сценарий значително е променен през изтеклия оттогава половин век, ние все още има какво да научим от виждането, предложено от папа Йоан в борбата ни срещу новите предизвикателства пред мира и справедливостта, в епохата след Студената война, при продължаващото разпространение на оръжията.

Писмото на „папа Йоан – продължава Бенедикт XVI в своето послание – беше и е могъщ призив“ за поемане на ангажимент в „провеждането на творчески диалог между Църквата и света, между вярващи и невярващи“, следвайки духа на Втория Ватикански събор, чийто инициатор беше именно папа Ронкали. Призив, изцяло подкрепен и от Йоан

Павел II след терористичните атаки от 11 септември 2001 г., които бяха повод папа Войтила да изтъкне, че без прошката справедливостта е почти утопия. Заради това, изтъква почетният папа, „е необходимо разбирането за прошка да намери своето място в международните преговори относно разрешаването на конфликти, за да може да се промени безплодната практика на взаимно отправяне на обвинения, което не води доникъде“.

И на последните синодални събрания по повод положението на църквите в Африка и Близкия изток, отбелязва Бенедикт XVI, е било изтъкнато, че „историческите вини и несправедливости могат да бъдат превъзможани само ако мъжете и жените са вдъхновени от послание за изцеление и надежда, послание, което предлага изход от безизходното положение, което често блокира хора и нации в порочния кръг на насилието“. *Pacem in terris* е доказателство за това: „От 1963 г. – отбелязва папа Рацингер – някои от конфликтите, които изглеждаше, че се намират в неразрешимо трудно положение, вече са част от историята“. Нека да впрегнем всички усилия, заключава почетният папа, в борбата „за мир и справедливост в днешния свят, вярвайки, че нашето общо търсене на реда, установен от Господа, търсене на свят, където достойнството на всяко човешко същество ще бъде обект на дължимо уважение, може и ще даде своите плодове“.

От тези уроци всъщност, от оптимизма на блажения папа Йоан XXIII, който вече е близо до канонизация, бихме могли да се поучим и да си представим не само предизвикателствата пред мира, срещу които светът ще трябва да се изправи през идните години, но – нещо още по-важно – да си представим силите и социалната изобретателност, които ще направят възможна каузата на мира – „дълбоко стремление на човешките същества от всички времена“.

Превод от италиански език
Силвия Георгиева

Книгата ще бъде представена официално в София през м. декември 2013 г. с участието на учени-теолози от Ватикана.

Българският папа

Един светъл юбилей

Петдесет години от кончината на Анджело Ронкали, архиепископ Месемврийски – папа Йоан XXIII

На 5 юни 2013 г. в Големия салон на Българската академия на науките се състоя юбилейна научна конференция „Папа Йоан XVIII – архиепископ Анджело Джузепе Ронкали и България“. Тя беше организирана от Института по балканистика с Център по тракология при БАН, Католическата апостолическа екзархия и Италианския културен институт при Посолството на Република Италия.

В своето приветствие вицепрезидентът Маргарита Попова подчерта, че този светъл юбилей ще донесе нови исторически доказателства за значението на десетилетното присъствие на този визитатор-делегат на Светия престол след дългите векове на инородно робство. Заместник-председателят на БАН чл.-кор. Николай Милошев изтъкна реформаторската мисия на Анджело Ронкали за сближаването между Изтока и Запада. От името на посланика на Италия Марко Кандичели поздрави конференцията директорката на Италианския културен институт г-жа Анна Амендоладжине.

Папският нунций в София монсиньор Януарюш Болонек на чист български език припомни живата и действена вяра и естествена обичливост на Ронкали и неговата извънредна смелост да свика Втория Ватикански събор през 1963 г., който има решаваща роля за сближаването на различни вероизповедания, заради което получава награда за мир. Дословно бе цитирано изповедното прощално обръщение на Ронкали към българския народ, произнесено по Българското национално радио.

Председателят на Епископската конференция в България монсиньор Христо Пройков добави красноречиви доказателства за душевната близост на папския нунций с българския народ.

Стойностен доклад на тема „Историческите корени на българската уния“ изнесе в живо слово проф. Светлозар Елдъров от Института по балканистика. Той подчерта, че унията е втъкана дълбоко в тъканта на нашата национална история още от времето на Възраждането и това трябва да се проучва подробно и да бъде добре известно като значим принос в отстояването на националната ни идентичност.

Директорът на Института по балканистика проф. д-р Александър Костов разказа за престоя на Ронкали в Истанбул, когато той продължава да поддържа жива връзка с България.

Православният богослов проф. Божидар Андонов от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ представи огромната роля на папа Йоан XVIII за Втория Ватикански събор – едно от най-големите съвременни събития в живота на Църквата.

„Христос Вседържител“. Стенопис от Боянската църква (1259)
Под закрилата на ЮНЕСКО

Успех за България

Българката Ирина Бокова – втори мандат генерален директор на ЮНЕСКО

Както съобщи Агенция Франс прес, Ирина Бокова категорично спечели втори мандат за генерален директор на ЮНЕСКО.

Българката помете конкуренцията, като на 5 октомври 2013 г. при тайно гласуване в Изпълнителния съвет в централата на международната организация в Париж получи 39 от общо 58 гласа.

Преди 4 години Бокова спечели поста едва на петия тур от гласуването. И сега 61-годишната българка се впусна в надпревара срещу двама силни съперници, като не им остави никакъв шанс за успех. Рашад Фарах, посланик на Джибути във Франция, взе едва 13 гласа, а за университетския преподавател Жозеф Майла, който е с ливанско и френско гражданство, гласуваха само 6 души.

Бокова, която е дипломат от кариерата и за кратко време бе и външен министър на България от 1996 до 1997 г., заема този пост от 2009 г. Както преди 4 години, така и сега, тя обяви, че посвещава победата си на България.

В свое интервю пред Програма „Хоризонт“ на Българското национално радио тя обобщи:

„Мисля, че в световната дипломация няма лични успехи – това са успехи на държавата ни“.

Изминалите четири десетилетия са били много трудни за Световната културна общност. Замразяването на финансовата вноска на САЩ заради включването на Палестина през 2011 г. довежда до финансово сътресение. Бюджетът на Организацията е намален от 653 млн. на 507 млн. долара.

Бокова е първата жена на този висок пост, но тя с желязна ръка разрешава възникналия проблем, като създава фонд, в който са събрани 75 млн. долара.

В. „Преса“, бр. 272, 6 октомври 2013 г.

До
Ирина Бокова
ЮНЕСКО

Като една от най-влиятелните жени в областта на културата понастоящем Вие потвърждавате и развивате миролюбиво историческия влог на българския народ в духовността на Европа и целия свят.

Желаем Ви плодотворна работа и през втория мандат. Достойно и праведно ест!

„За буквите – О писменех“

Култура и политика

Международна научна конференция

„Политики за управление

на културното наследство – комуникация

и социализация чрез образование“

На 10 и 11 октомври 2013 г. в резиденция „Бояна“ бе проведена Национална научна конференция с международно участие на тема „Политики за управление на културното наследство – комуникация и социализация чрез образование“. Тя беше организирана по научноизследователски проект от УниБИТ, подкрепен от Фонда за научни изследвания към Министерството на образованието и науката. В нея участваха учени от Гърция, Сърбия и Турция.

Конференцията започна с ритуал по удостояване с титлата „доктор хонорис кауза“ на УниБИТ на монсеньор Енрико дал Коволо – ректор на Папския Латерански университет в Рим, и подписване на договор за сътрудничество между двете висши учебни заведения.

Високият гост изнесе встъпителна лекция на тема

„Ролята на Ватикана за културното наследство на католическия свят. Университетската идея – култура на качеството, пасторалната университетария и новата евангелизация“.

Заседанията протекоха в три секции на тема: „Социализация на културно-историческото наследство“, „Политики на ЮНЕСКО, Съвета на Европа и Европейския съюз в областта на културното наследство (знание, образование и информация)“ и „Основни направления на изследване на културно-историческото наследство“.

Проф. Николаос Лианос – вицепрезидент на ИКОМОС, Гърция, изнесе доклад на тема „Развитието на виртуалната реалност с употреба на съвременни технически средства за проучване и социализация на културното наследство“.

В програмата бяха включени доклади от проф. Еже Улука Тумер от Истанбулския университет по култура, Турция, проф. Марко Аглажич от Факултета по философия на Белградския университет, проф. Енгин Бексач от Тракийския университет в Одрин, д-р Ненад Васич и Звездана Елезович от Института на сръбската култура в град Лепосавич.

Конференцията беше приветствана сърдечно от Мукадес Налбант – зам.-министър на образованието и науката, проф. д.ик.н. Пламен Мишев – председател на Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието и науката, Емил Велинов – директор на дирекция „Вероизповедания“ при Министерския съвет, от името на министъра на културата д-р Силва Налбантян-Хачерян от дирекция „Нематериално културно наследство“,

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев връчва диплом за „доктор хонорис кауза“ на монсеньор Енрико дал Коволо

Подписване на договор за сътрудничество между Папския Латерански университет и УниБИТ

Иван Комитски – председател на Държавна агенция „Архиви“, проф. Илия Тодев – директор на Института за исторически изследвания при БАН.

Участваха също учени от Института за исторически изследвания при БАН, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и УниБИТ.

Конференцията завърши със сесия за докторанти и млади учени, кръгла маса и дискусия. Показан бе документален филм за летни студентски практики в Странджа. Връчени бяха грамоти за представянето на постери.

Проф. Николаос Лианос

Априлски четения

Разнообразна програма за малки и големи

От 23 до 25 април 2013 г. в УниБИТ се проведеха „Дни на книгата и авторското право“ по проекта „Изследване на съвременни тенденции в областта на книгата и четенето“ с ръководител проф. д.ик.н. Стоян Денчев и координатор гл. ас. д-р Любомира Парижкова.

Форумът бе открит в двора на Университета с групово четене, в което се включиха ректорът и заместник-ректорите, деканът на Факултета по библиотекознание и културно наследство, преподаватели, студенти, гостите Петя Буюклиева, Етиен Леви, Мустафа Чаушев и др. Със званието „Почетен професор“ бе удостоен композиторотът Захари Георгиев, който изпълни свои песни.

Всички гости получиха цвете и ръчно изработена книжка с мисли, стихове или приказка от Леда Милева. В памет на незабравимата детска писателка бяха и рисунките на ученици от столични училища. Студенти, изучаващи реторика, четеха нейните „Цветни приказки“.

Първа награда за личност с доказани заслуги в областта на защитата на авторското право и в издигането на книгата като духовен спътник на съвременния човек проф. Стоян Денчев връчи на проф. д-р Божанка Неделчева, преподавател по „Право на интелектуална собственост“ в Университета за национално и световно стопанство.

Екипът на проект „Изследване на съвременни тенденции в областта на книгата и авторското право“ награди с грамота „Номо Legens“ (Четящият човек) Илия Пехливанов – главен редактор на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“. Награди получиха и гражданските сдруже-

ния „Инициативата Букшеър“ (BookShare – англ. – споделяне, размяна на книги) и „Библиотека между листата“ (инициатива на сдружение „За Оборище“).

Проф. Яни Милчаков награди победителя в конкурса за есе на тема „Имало едно време“. Първата награда бе присъдена на Магдалена Симеонова-Ковачева, спец. Културен туризъм. На второ място е първокурсникът Александър Сапунджиев, спец. Културно-историческо наследство. Трето място спечели Костадинка Иванова, спец. Информационна сигурност, III курс. Поощрителни награди получиха Тихомир Велинов, студент от първи курс, специалност Библиотекознание и библиография и студентката Елена Симеонова, спец. Библиотечен мениджмънт, втори курс.

Конкурсът за плакат бе спечелен от Александър Сапунджиев.

При голям интерес сред студентите премина уъркшопът за изработване на панорамни книжки (pop-up) по стихове на

поетесата Леда Милева.

В научната сесия „Политики за стимулиране на четенето“ се включиха книгоиздатели, учени, библиотечни работници, книжари, блогъри, преподаватели, млади учени и студенти: Йонко Йончев (член на Управителния съвет на Асоциацията на българската книга), проф. Алберт Бенбасат (преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“), Спаска Тарандова (зам.-директор „Библиотечни дейности и автоматизация“ към Столичната библиотека), Григор Гачев (програмист и блогър), млади учени, докторанти и др. Проведе се и научна сесия, посветена на интелектуалната собственост в университетите.

Под наслов „През погледа на търсещите“ протече сесията, на която студенти и докторанти представиха свои тези и анкетно проучване сред студентите на УниБИТ за диагностициране на съвременни тенденции в областта на книгата и авторското право, направено от Лиана Петрова, Емилия Спасова и Андреа Пандулис.

Д-р Любомира Парижкова

Проф. Божанка Неделчева

Групово четене в двора на УниБИТ

Сцена от спектакъла

Res, non verba Дела, а не думи

На 17 май 2013 г. – Деня на отворените врати на Университета по библиотекознание и информационни технологии – при изключителна тържественост и в присъствието на представители на водещите институции на информатизацията у нас, служители в държавната администрация и лица от духовенството и дипломатическия корпус се проведе в IX Студентска научна конференция и изложба „Информационна култура: наука – изкуство – религия“ – „Information culture: science – art – religion“. Девизът на форума беше: „Знанието е сила“ – „Scientia est potentia“, а събитието беше посветено на 24 май – национален празник на българската просвета и култура и на славянската писменост, 1700-годишнината от Миланския едикт, 200-годишнината от Успението на Св. епископ Софроний Врачански (1813 г.) – автора на първия в българската художествена литература опит за преосмисляне на преживяното – „Житие и страдания грешного Софрония“ (ок. 1805 г.), 140-годишнината от гибелта на Васил Левски – Дякон Игнатий, и 60-годишнината на Ректора на УниБИТ проф.д.ик.н. Стоян Денчев.

На IX Студентска научна конференция студентите поднесоха на своя Ректор том VIII от „Трудовете на Студентското научно общество“ (София, 2013) – плод на миналогодишната конференция и Библиографски списък на своите 879 публикации, направени в специализирания и универсалния периодичен печат.

Основният поток от докладите на форума беше насочен към създаването на електронна библиотека „АНТОЛОГИКА“, включваща творбите на българското изящно слово (IX-XXI в.), в които се открива религиозен код – 259 доклада: №709-967, представени в работата на три секции („Библиотекознание, библиография, книгознание“, „Информационни технологии“, „Културно-историческо наследство“, конфигурирани – поради интердисциплинарен характер на проучването на българската литература – в осем кръгли маси.

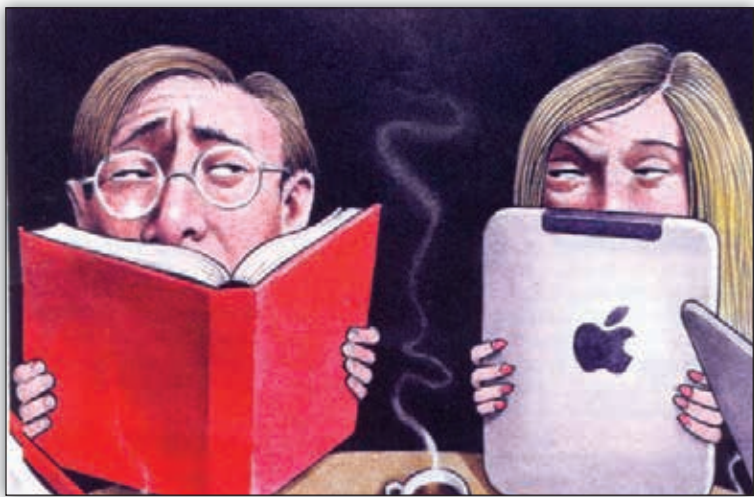
Ректорът на УниБИТ – проф. Стоян Денчев, откривайки конференцията, каза:

„В качеството ми на дългогодишен ректор на нашия Университет ми се налага често да произнасям слова по най-различни поводи. Но това слово ме вълнува особено, тъй като една от основните теми в моите изследвания е развитието на съвременната информационна среда. От моя професионален и житейски опит съм установил, че информацията като универсална култура се явява в своите три ипостаси – наука, изкуство и религия. Именно науката като обективно знание се основава на точно установените и безспорни информационни факти. Придобиването, обработването и представянето на информационните масиви обаче е своего рода изкуство, за което, както е известно – според Леонардо да Винчи – се изисква 10 процента талант и 90 процента обучение и работа. Точната и проверена информация е също така сходна с религията, защото никога няма да ви подведе или предаде и ще служи за здрава духовна основа и морален стълб на вашето професионално и човешко битие. По този начин знанието ще ви даде сила и ще ви направи свободни!“.

Проф. А. Куманова обобща:

„Науката е пътят към истината. Там всяка „последна“ истина е неистина спрямо следващата. В изкуството се ражда мнимата представа за абсолютната истина. Религията ражда и проектира във времето и пространството изначалната представа за любовта и нравствената красота“.

Андреа Пандулис,
Мартина Караджинова –
студенти в УниБИТ

Таблет и книга

Семестър в Щутгарт

Като студентка в специалността „Библиотечен и информационен мениджмънт“ в Университета по библиотекознание и информационни технологии прекарах летния семестър на академичната 2012/2013 учебна година като Еразъм студент във Висшето училище за медии в Щутгарт, Германия.

Групата студенти наброяваше 40 души от целия свят – аз бях единствена от България. Периодът на студентска мобилност започна с т. нар. welcome weeks, които включваха различни мероприятия и инициативи – туристически обиколки, посещения на музеи и други културни институции, опознавателни беседи и др. п., целящи ефективната адаптация на чуждестранните студенти в новата академична, житейска и културна среда. Особено полезен бе интензивният курс по немски език.

Беседа пред детска аудитория

Обучението по време на семестъра бе изцяло на немски език. Част от дисциплините бяха с практическа насоченост. Провеждаха се интерактивно при взаимодействие преподавател–студент и завършваха с изпитни задачи – подготовка и изпълнение на предварително одобрено от преподавателите мероприятие. Работата бе екипна, в групи от 4-5 студенти.

Един от проектите, бе провеждане на уъркшоп за деца в градската библиотека на Бакнанг. По дисциплина, свързана с детската литература, организирахме мероприятие, посветено на немския писател Отфрид Пройслер, като моята група разигра и сценка от негово произведение. Едно от интересните задания бе на тема „Нощ в библиотеката“, което организирахме в градската библиотека в Шрамберг (градче в Шварцвалд).

В края на юни завърших успешно обучението си във Висшето училище за медии. Кандидатствах и бях одобрена по друга програма, финансирана от Европейската комисия, за участие в доброволчески лагер. Прекарах три седмици в Северна Германия с други чуждестранни студенти по различни доброволчески инициативи.

Програмите за продължаващо обучение на Европейския съюз са изключителен шанс за личностно, образователно и професионално развитие на младите хора.

Димана Янкова

На 1 и 2 ноември 2013 г. ще се проведе XI национална научна конференция с международно участие „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век“, посветена на 1150-годишнината от Великоморавската мисия на Св. Св. Кирил и Методий и 200-годишнината от Успението на Св. Софроний Врачански.

Конференцията ще бъде открита на 1 ноември в 9.00 ч. в Големия салон на БАН с пленарно заседание. Заседанията по секции ще бъдат в УниБИТ на 1 ноември, а постерсесията за докторанти – на 2 ноември.

Организатори на конференцията са УниБИТ и БАН.

Еразъм проект в Анкара

УниБИТ ръководи интензивна програма в Турция

Доц. д-р Таня Тодорова

Университетът по библиотекознание и информационни технологии е координатор на международната интензивна програма „Еразъм“ „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище“ (ИП БИКМ-АЛУ, 2013-ERA-IP-14), която през своята трета и последна година се проведе от 8-и до 21-ви септември 2013 г. в Хаджеттепе университет, Анкара (Турция). Координатор на проекта е доц. д-р Таня Тодорова, ръководител на катедра „Библиотечен мениджмънт“ и зам.-ръководител на междудукалтуретска катедра на ЮНЕСКО „ИКТ в библиотечните науки, образованието и културното наследство“ в УниБИТ. Домакин на програмата бе катедра „Информационен мениджмънт“ с ръководител проф. д-р Серап Курбаноглу.

Тази проектна година партньорската мрежа, която включва: УниБИТ (София, България), Хаджеттепе университет (Анкара, Турция), Загребския университет (Хърватска), Университета Париж Декарт (Франция) се разшири с участието на Университета в Сегед (Унгария).

Двадесет и шест студенти и 18 преподаватели общуваха в двуседмична образователна програма, която включваше следните теми: Библиотечен, информационен и културен мениджмънт. Информационна грамотност; Опазване и достъп до културно-историческото наследство. Диги-

тални библиотеки; Интелектуална собственост. Информационно брокерство; Информационни технологии в библиотеките, архивите, музеите и други културни институции.

По всяка тема студентите имаха теоретични лекции от страна на международния преподавателски екип, като акцентът бе представяне на различни теории, подходи и практики според специализацията на дадения експерт. Теоретичният материал се осмисля и тества чрез разнообразни учебни методи (уъркшоп, семинари, дискусии, самостоятелни задачи и Case Study в културни институции – Националната библиотека на Турция; Университетската библиотека на Хаджеттепе университет в Анкара; Музея на анадолските цивилизации.

Провеодоха се два изнесени учебни дни относно социализацията на културно-историческото наследство на тема: „Културното и историческото наследство на Кападокия“. Студентите посетиха соленото езеро Тюз Гьол, музея на открито „Гьореме“ и скалните църкви от VIII в., Червената долина на Деврент, разходиха се из долината Ихлара и нейните скални църкви. Посетихме подземен град, имахме приятни моменти в гръцка къща музей, в стар център за производство на керамика и още много други интересни и полезни културни преживявания.

Текуща и разнообразна информация за проекта и галерия от снимки се поддържа в него-

вия сайт: <http://libcmass.unibit.bg/>, в образователната платформа ILIAS: <http://libcmass.unibit.bg/iplibcmass/> и в е-платформа „Межкултурен обмен за професията библиотекар“: <http://www.docinfos.fr/culturex/>.

Още в първоначалната концепция на ИП БИКМ-АЛУ е заложено ротационно домакинство – УниБИТ, София 2011; Загребски университет 2012; Хаджеттепе университет, Анкара 2013. Целта е да се повишава капацитетът на обучението чрез опознаване и обмен между катедри по БИН; както и да се изучава на място дейността на библиотечни и културни институции в страните участнички в Интензивната програма.

До края на 2013 г. предстои издаването на DVD, което ще съдържа материалите от тригодишния период на изпълнение на Интензивната образователна програма.

Съпоставяйки различните концепции и постижения, проектът БИКМ-АЛУ стимулира създаването на международни интердисциплинни мрежи между академичното образование и библиотечния и културния сектор. Партньорите по проекта следят информацията за програмата Erasmus+, новата програма на Европейския съюз за образование и обучение, за младежта и спорта, която се открива на 1 януари 2014 г. и ще обхваща периода 2014–2020 година. Очертани са идеи за бъдещи проекти.

Пред старата сграда на Университета в Кападокия

Авторскоправна политика на културните институции

Доц. д-р Таня Тодорова

Проектът „Авторскоправна политика на библиотечните и културните институции“, осъществяван по Договор (ДФНИ) № K01/0002 от 21.11.2012 г. с ФНИ на МОН и с ръководител доц. д-р Таня Тодорова от Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) има за основна цел да изследва проблематика, свързана с авторскоправната политика в библиотечните и културните институции в България, както и в други европейски страни, и чрез анализи, сравнения и обобщения да стигне до нови научни продукти; ново учебно съдържание в академични програми и за целите на продължаващото обучение; предложения за актуализация на съществуващото законодателство; изготвяне на практико-приложни модели на авторскоправна политика за библиотечните, образователните и културните институции, отговаряща на съвременната информационна среда и на конкретната специфика и нужди.

Интердисциплинната проблематика на проекта е привлякла изследователи със съответстващи научни интереси и постижения. В научноизследователския екип на проекта участват: основно ядро от УниБИТ, състоящо се от трима хабилитирани преподаватели (проф. д.филол.н. Иванка Янкова; проф. д-р Ирена Петева; доц. д-р Таня Тодорова), петима постдокторанти (гл. ас. д-р Тереза Тренчева; гл. ас. д-р Румелина Василева; гл. ас. д-р Силвия Станчева; гл. ас. д-р Пламена Попова; гл. ас. д-р Венцислав Велев) и трима докторанти (Елисавета Цветкова, Камелия Нушева, Ася Асенова).

Участници са и: доц. д-р Божанка Неделчева от Юридическия факултет на Университета за национално и световно стопанство; проф. д-р Александра Хорват от Загребския университет (Хърватска); проф. д-р Серап Курбаноглу от Хаджеттепе университет (Турция) и проф. д-р Пламен Милтенов от Университета в гр. Сейнт Клауд, Минесота (САЩ).

Двама от изследователите в научния екип са членове на Секцията по авторско право и сродните му права на ИФЛА – проф. д-р Александра Хорват и гл. ас. д-р Пламена Попова. В рамките на отделните дейности и за разпространение на резултатите сред специалистите от практиката се осъществява взаимодействие с професионалните асоциации – Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА), Асоциацията на университетските библиотеки (АУБ) и др.

Изпълнението на проекта през първия етап от неговата реализация до 21.11.2012 г. се отличава с динамика на зада-

чите, мотивираност на научноизследователския екип, успешна координация, вкл. и с международни научни групи, и с продуктивност. Проведени са няколко научноизследователски и библиографски проучвания, като резултатите са публикувани в издания по проекта и са докладвани на научни форуми и конференции у нас и в чужбина.

Онлайн базираното проучване на тема „Авторскоправна компетентност на специалистите от библиотечните и другите културни институции“ цели да придобие информация относно осведомеността, опита и отношението на специалистите от библиотечните, архивните и музейните институции, както и на други в сферата на културата, по отношение на авторскоправните аспекти в тяхната дейност и приложението на авторскоправна политика на институционално ниво.

е насочено към получаването на информация за изследователския опит, информационното поведение и уменията, свързани с информационната компетентност на студентите по библиотечно-информационни науки. Това е международно сравнително изследване, което се осъществява в университети в 17 държави в Европа, Америка и Австралия под научното ръководство на проф. д-р Серап Курбаноглу от Хаджеттепе университет. В УниБИТ проучването се ръководи от доц. д-р Таня Тодорова и са обхванати 122 респонденти от специалности на катедрите „Библиотечен мениджмънт“ и „Библиотечни науки“.

Тематичното библиографско проучване относно авторскоправната политика в библиотечните и културните институции; действащите авторскоправни норми, които

добри практики за приложение на авторскоправна политика в библиотеки, музеи и архиви в Европа, вкл. и на хранилища за отворен достъп до образователно, научно и културно съдържание, е друга важна задача по проекта. Резултатите са докладвани на научната конференция с международно участие „Дигиталното настояще и дигиталното бъдеще: Икономически, културни, образователни, правни и технологични въздействия“, проведена на 9-10.IV.2013 г. в гр. София, и са включени в научен сборник. Обхванати са следните проблеми и анализирани добри практики: публично-частното партньорство и авторскоправните въпроси в контекста на Европеана; опитът на Бодлеанската библиотека в Оксфорд в изграждането на авторскоправната компетентност на библиотекари и потребители; Библиотеката на Университе-

Важен момент е позиционирането на проекта в актуалния контекст на международните дискусии по разглежданата научна и приложна проблематика. През януари 2013 г. бе осъществена кореспонденция със секцията „Комплектуване и развитие на колекциите“ на ИФЛА и се получи одобрение за превод на български език на наръчника за библиотеки „Ключови проблеми в развитието на колекциите от електронни ресурси“, както и за неговото издаване в печатна и електронна версия. Преводът се осъществи от гл. ас. д-р Румелина Василева.

Проф. д-р Александра Хорват представи информация за проекта на проведената среща на 11-12 април 2013 г. на Комитета за авторско право и сродните му права на ИФЛА в Хага. В рамките на DiPP 2013, Велико Търново, като съвместна проява с ИФЛА (CLM Committee on eBooks and e-lending), д-р Пламена Попова осъществи семинар на тема „E-Books and e-Lending in Libraries – Challenges and Opportunities“.

Научноизследователският проект и неговите постижения са представени и на прояви, свързани с отбелязването на Дните на книгата и авторското право в Университета по библиотекознание и информационни технологии и на научен семинар, посветен на Международния ден на интелектуалната собственост на тема „Интелектуалната собственост в университетите – Творчество: Следващото поколение“, проведен на 26.IV.2013 г. в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград.

Издадени са 4 книги (в т.ч. 2 превода на документи на ИФЛА) и са публикувани или приети за печат 13 научни доклада на български език и 5 научни доклада на английски език (три от които ще бъдат публикувани от „Springer“ и „Emerald“).

Заключително събитие по първия етап на проекта с участието на чуждестранните учени е организираният на 31 октомври 2013 г. в хотел „Метрополитън“ (София) научен семинар с международно участие на тема „Авторскоправна политика на библиотечните и културните институции“.

През втория етап на проекта ще се акцентира на връзката теория–практика чрез създаването на модели за приложение на авторскоправна политика и ще се проведат практико-приложни семинар и уъркшоп.

Доц. Таня Тодорова и д-р Тереза Тренчева след представяне на доклад за проекта по време на XVI симпозиум по електронни тезиси и дисертации, Хонконг, 26 септември 2013 г.

Прочуването се ръководи: в България от доц. д-р Таня Тодорова (УниБИТ); в Турция от проф. д-р Серап Курбаноглу (Хаджеттепе университет); в Хърватска от проф. д-р Александра Хорват (Загребски университет). LumeSurvey базираната анкета се осъществява с участието на доц. д-р Джумана Бустани (Университет Париж Декарт), която в близко време ще реализира проучването във Франция.

Онлайн базираното проучване на тема „Изследване на информационната компетентност на студентите по библиотечно-информационни науки“

имат отношение към представяните от тези институции услуги; както и предложенията относно изключения и ограничения на авторските права за библиотеките, образователните институции и архивите е изработено от научен колектив в състав: проф. д.филол.н. Иванка Янкова, гл. ас. д-р Румелина Василева, проф. д-р Пламен Милтенов (САЩ), гл. ас. д-р Силвия Станчева, докторантите Елисавета Цветкова, Камелия Нушева и др. Резултатите се публикуват в тематична библиография и са представени на научни форуми.

Изследването на модели и

та в гр. Лийдс и организацията на библиотечното обслужване съобразно авторскоправните норми; Градската библиотека в Загреб – културни и образователни възможности в съвременния дигитален свят.

Разработен е и съпоставителен ретроспективен анализ на списанията с отворен достъп в Directory for Open Access Journals (DOAJ) за България, Хърватска и Турция под ръководството на гл. ас. д-р Тереза Тренчева. Резултатите са изложени в научен доклад, одобрен за публикуване в списание „Library Management Journal“ на издателство „Emerald“.

Постиженията и резултатите от проекта са явни и достъпни чрез неговия уебсайт:
<http://copyrightlib.unibit.bg>

**Според най-авторитетното издание
в областта на бизнеса
сп. „Форбс“
Дилма Русеф е ТРЕТА за 2011 г.
и ВТОРА за 2012 г.
по влияние жена в света**

Половин българка

Неочаквано новоизбраният президент на 200-милионна Бразилия Дилма Русеф се оказа дъщеря на български емигрант от Габрово. При своето първо посещение в Европа тя посети родния град на своя баща и бе възторжено посрещната от стари и млади. Това събитие документира сборникът „Дилма Русеф и Габрово“, осъществен чрез Сдружение „Памет габровска“ и Издателство ЕСПРЕС. Съставител на книгата е Милка Пурел.

Многоброеният Русчов род е представен подробно от краеведа Ангел Ангелов и Красимира Чолакова – директор на Регионалния исторически музей в Габрово.

Посещението в Априловската гимназия, където е учил Петър Русев заедно с поета Николай Марангзов, е представено с репортажни фотографии.

Особена цена имат свидетелствата на проф. Румен Стоянов – дипломат, писател, почетен доктор на Бразилския университет, относно посещението на Елисавета Багряна при Петър Русев през 1962 г. по време на заседание на ПЕН-клуба. Той се среща преди години с майката на Дилма, която представя това пребиваване, родило бразилски цикъл стихове на видната българска поетеса.

Към него е добавено стихотворение, открито и публикувано от Стефан Димитров.

От своя страна д-р Надежда Савова – защитила дисертация в Университета „Принстън“ (САЩ), обявена за пътешественик на Дружество „Нешънъл джиографик“ за 2011 г., разказва за своя среща с Дилма Русеф в град Салвадор, когато се обсъжда идеята за побратимяване с Габрово.

Под заглавие „Съизмеряване със света“ е поместен очеркът на Илия Пехливанов със заключение: „Горното откритие носи възмездие за всичките нещастия, които претърпява България през своето многовековно битие“.

По-ценен от звездите

Елисавета Багряна тълкувам преславския „Шестоднев“

– Още като момиче се увлякох по астрономията и си избрах едно съзвездие на лятното небе – съзвездие Лира и неговата най-ярка звезда Вега. Мислех си за него като за свое.

– Обсерваториите напомнят за отшелнически манастири...

– Роженската обсерватория ми прилича на храм – храм на науката. Като че ли там се извършва някакво богослужение. Трогна ме, че под купола на най-древната и вечна наука – астрономията, тук стои малко параклисче, изградено от неизвестен родопски селянин. Това ме кара да се замислям за душата на простонародния българин. Духът на човека не е на земята, а във висините, над земния ни живот, над земния ни път. Та този българин е назовал параклиса „Свети Дух“ – това е нещо велико.

– Вероятно това е заложено в човешката същност, щом като и Йоан Екзарх още преди десет века е възкликнал в своя „Шестоднев“:

„Животното е произлязло от земята и погледът му е насочен към земята. Но човекът е небесно растение и както по формата на своето тяло, така и поради превъзходството на своята душа стои по-високо... А твоята глава гледа към небето, твоите очи се насочват към по-възвишени неща... С мисълта си ти следва да бъдеш над земните неща. Така, както ти си устроен – така устрой сам своя живот“.

– Нашият, простият народ знае – духът на човека е високо и лети нависоко, над земните, всекидневните грижи.

Като се взира в звездите, човек неволно си мисли за поезия и сам иска да изрази с поезия мислите си. Преди повече от 60 години аз написах стихотворението „Амазонка“, което с основание се счита за основа на моята истинска поезия. В него призовавам и Персей, и Андромеда... Искях да видя Андромеда с телескопа на Рожен, но облаци я скриха. Ала видях Юпитер с двата спътника, открити от Галилей.

– Допреди две десетилетия човек е наблюдавал Космоса от Земята – сега той има възможност да погледне себе си от Космоса. Дали това променя неговото отношение към света?

– От малка обичам устрема на човека към непознатото. Искала съм и мореплавател да стана, и да летя по небето, и... Аз съм един неосъществен мореплавател, но мореплавател и космонавт в мисълта си.

– Йоан Екзарх пише: „Без човечека това познато и видимо творение не би било необходимо за нищо, тъй като то не притежава разумна и мислеща душа. Това означава, че Слънцето, Луната и звездите са по-нищожни, а не по-ценни, защото най-ценно от всичко това е човекът!“.

– Но това всъщност е моята религия! Най-чудното нещо в света е животът – раждането на живата клетка. Вече има техника, която всичко може да свърши. Но може ли да се създаде жива душа? Затова вярвам, че животът е най-голямото чудо. Човекът е най-ценното, най-чудното и най-загадъчното нещо в този свят. Така ще го кажа и в стих:

„Живот, живот, ти сам си най-великата фантастика!“.

– В наше време човешкият живот е безкрайно обезценен, щом за неговото унищожение се ползват най-добрите умове на планетата и средства за насъщни потребности.

– Наистина, непрестанно нараства страхът от човешките дела, а не от Вселената. Космосът никога не е заплашвал

край бащината си ливада, още недоокосена.

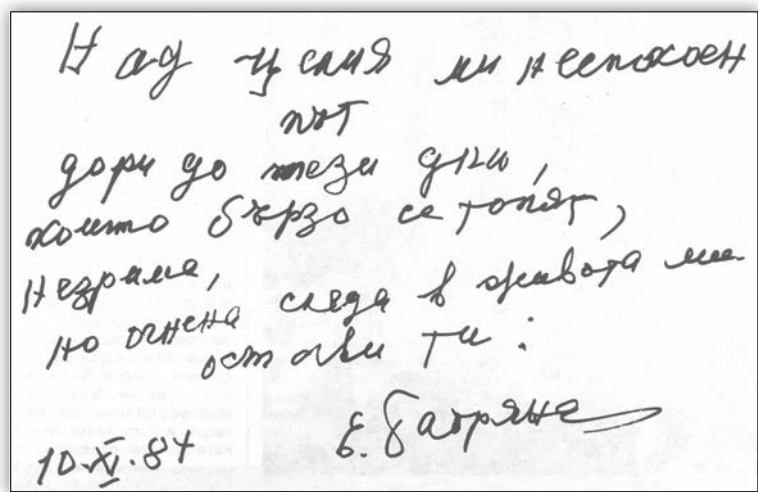
Тази песен е като родопския Орфей, който и до ден днешен търси своята Евридика, загубена вече в друг, неземеен свят. Това е мое преживяване – аз в действителност през нощта там чух как пее Орфей, как ходи из планината, пее и вика, и търси Евридика, и все не я намира...

– По-вероятно е земното ни послание от музика, гласове и образи да остане нечуто и неразбираемо.

– Възможно е да има някъде във Вселената някакво друго същество с друг вид разум, но човекът е единствен. Точно поради това нашата отговорност неимоверно нараства. Ние сме длъжни да се запазим като човещи. Още повече, че всеки човек сам за себе си е една цяла вселена.

Не мога да приема такъв човек – какъв е този разум човешки, който иска да унищожи човечеството. Та то е толкова беззащитно в тази огромна Вселена.

– Вие сте видяла Халеевата комета през пролетта на своя живот.

Автограф на Елисавета Багряна за в. „За буквите – О писменехъ“

човека от самото начало на неговото съществуване. Но сега Космосът благодарение на човека може да се окаже застрашителен.

– А защо все пак хората от край време се стремят към звездите, изпитват особен трепет от нощното небе?

– Защото там те виждат вечното – така можеш да се отдалечиш от земните съдби и заплахи. Изпитваш усещане за вечност. Аз самата, когато наблюдавам звездното небе, нищо друго не ме интересува. Моите лични болки и страдания – нищо...

На Рожен разговаряхме с астрономите за българската хайдушка песен, която лети в Космоса. Тогава си представих Родоп планина като родопчанка, полегнала уморена по пладне

– Бях тогава седемнадесетгодишна. Такова красиво, необикновено явление! Нарекох я Небесната булка, защото така я виждах – с дълъг шлейф, цялата във воал. Виждаше се и през деня, макар и малко по-бледа. Гледах я как постепенно става по-тънка. Тя не залезе в Слънцето, а потъна в безкрайността.

Има нещо в тая комета. Когато се появи през 1910 г., умря Лев Толстой. Тя тогава сякаш дойде да отнесе неговата велика душа.

– А с какво чувство я очаквате за втори път?

– Как ли ще се намесиш в моя живот този път! Дали ще ме вземеш и ще ме отвлечеш във Вселената...

**С Багряна разговаря
Иванка Ангелова.**

Истината над всичко

Животът по-силен ли е от литературата

Георги Чаталбашев

Големият руски писател и искрен приятел на България Виктор Астафиев си отиде от този свят на 29 ноември 2001 година. Най-сетне коварната вестителка го бе измамилa и покосила, след като му беше изпращала предупредителни сигнали неведнъж и дважд. Какво говоря, цял живот съдбата му бе подхвърляла смъртни заплахи, но той никога не се бе вслушвал в тях, макар че твърдо вярваше в нейното зловещо предопределение. Почиташе Бога и знаеше, че каквото е писано, ще стане. Може би затова не се страхуваше от нищо, поне видимо. Научил се бе да потиска всичко – и болка, и трагедия – което може да го извади от равновесие. Мисля, че той беше най-мъжественият талант в тогавашната руска литература.

По превратности и изпитания неговата биография се родее в отделни моменти с тази на Солженицин, но брадатият дисидент влезе в други орбити и в други светове, орисията му на изгнаник го натовари с много плюсове и минуси, а Астафиев изстрада живота и творчеството си в собствената си страна, на която не спести нито „плюсовете“, нито „минусите“. Така двамата непокорници ту се доближаваха в мисленето си, ту се отдалечаваха, но докрай си останаха закleti еретици, съхранили уважението си към различно мислещите хора.

Не познавам по-сурова и по-драматична литературна кариера, толкова изнурителна, че сама по себе си е достойна да бъде описана единствено от човек, който е в състояние да я понесе. Иначе не е възможно да влезеш в пъкълa и да излезеш от него по-чист и по-одухотворен, изпълнен с любов към ближните, на които нищо не спестяваш, дори собствените демони, защото истината, и най-жестоката, е над всичко.

Астафиев намира спасение в неутолимoтo желание да твори. Той се превръща в автор и герой на музата си – раздиращо сцепление, което се отдава на малцина и се носи като тежък кръст по пътя към личната Голгота. Този кръст не иде да се прехвърли върху чужди рамене, никой друг не би издържал тежестта му. Виктор Астафиев го носи, облян в кръв и пот, до сетния си миг.

Роден е през 1924 г. в малкото селце Овсянка край Красноярск в Сибир. Осиротява твърде рано. Майка му се удавя при нещастен случай в Енисей. Баща му, пристрастен към чашката, прекарва повече време в затвора или далеч от дома.

Отглежда го баба му, настанен е и в детски приют, където преживява какво ли не. Когато немците нахлуват в родината му, той заминава доброволец на фронта, представяйки на комисията документ, че е повъзрасен. Участва почти юноша в кръвопролитното форсиране на Днестър.

Ужасът на отчаяното настъпление е в основата на последната му книга за войната, която предизвиква остри спорове. „Показах войната през погледа на обикновения войник. Генералите не ми простиha!“, споделя той. Редник Астафиев спира да воюва някъде в Унгарската пуста. Желанието му да стигне до Берлин не се осъществява. Раните са тежки. След операция на лицето остава с едно око. Връща се у дома накуцвайки и с контузна ръка. Куршум засяда в тялото му, болката от неизваденото олово го тормози постоянно, денем и нощем. Гледката на мъртвите воини по пътищата го преследва и превръща сънищата му в кошмари. Казваше:

„А може би във всеки от тях е живял по един Пушкин или Моцарт, писател или художник, по-добър от нас...“.

В лазарета се запознава с медицинската сестра Мария Семьоновна Корякина, спътница и съратница докрай, делила стоически всичките му неволи и кратки радости. Заселват се в град Перм, откъдето е съпругата му. Там е работник и журналист. Приемат го късно в литературния институт „Максим Горки“ в Москва. Докато младите лудуват, той чете и се образова и придобива завидна култура. Славата го спохожда също късно, когато, гонещ вече петдесетте, издава библейските по размах книги за Сибир „Последен поклон“ и „Цар-риба“. Получава и най-високите държавни награди.

Човешката мерзост страшно го терзаше. Може би и затова едното му око непрекъснато сълзеше. Често го бършеше с длан, после слагаше ръка на сърцето си, където пулсираха образите на всички скъпи същества, които бе срещал и загубил. На старини там полегна и дъщеря му, отишла си нелепо и без време.

Запознахме се в древния град Вологда. Масата беше отрупана с мезета и водка. Как да не ми направи впечатление, че ме посрещат като свиден гост?

Така обикновено посрещаме гостите си ние, българите. Зародилата се близост постепенно прерасна чрез писма и срещи в трайно приятелство,

за да заяви веднъж вкъщи на всеослушание пред гостуващи колеги:

„Георги ми е като брат!“.

Колко широко скроен беше той! Аз вече го бях разходил с Мария Семьоновна из родния ми край. Целуна ръка на мама, спа, завит с родопски одеала в дома ни. Разгледа Смолян и заяви:

„Искам да живея и творя в този град!“.

Имахме намерение да ловим риба в язовира край Доспат, но се надигна буря, вълните едва не преобърнаха корабчето. Астафиев изпадна в луд възторг:

„Водният дявол не желае да ни пусне във владенията си!“.

Планината много му напомняше за Сибир. Това също ни сближи. Чудно ли е тогава отношението му?

Бях на световния конгрес на писателите във Варшава. Позвъних в хотела. Позна гласа ми и извика: „Качвай се веднага!“. При него бяха още няколко души, които леко разпиваха. Тогава генерал Ярузелски, въвел военното положение в Полша, беше в апогея си. На официалния прием множество гости се надпреварваха да му засвидетелстват вниманието си. Виктор Астафиев не се нареди на опашката.

След дълъг и откровен разговор за какво ли не, попитах откъде черпи вдъхновението си. Той ме отведе в кабинета си. Над стената зад бюрото му висеше карта на СССР. Показа ми малко червено кръгче, с което бе обградил името на родното си село Овсянка край Красноярск. Сетне извади от чекмеджето поизмачкан пощенски плик със стари пожълтели фотографии на най-близките му сродници: родители, баби, дядовци, лели, чичовци. Каза:

„Това е моето вдъхновение!“.

Гордеше се, че е потомък на селяни, сам се смяташе за селянин и твърдо вярваше, че селянството е крепяло и ще крепи Русия во веки веков. А когато се заинтересувах веднъж у нас какъв най-скъп спомен ще отнесе със себе си от България, той отвърна, без да се замисля:

„Отрудените ръце на една възрастна жена от село край Хисаря, която ме почерпи с ябълки от градината си!“.

Така помнеше България. Първия път вървеше превъзбуден из улиците на София, очарован, че мечтата му да види страната на Кирил и Методий се сбъдва. Друг път дойде с приятеля си Валентин Распутин и се грижеше за него като дете.

„Св. ап. Петър“. Фреска от Успенския събор на град Владимир (1408)

Настойчив правдолюбец

Известният московски публицист и писател Юрий Ростовцев, родом петербуржец, в продължение на четвърт столетие поддържа близки връзки с Виктор Астафиев. Неговото изследване върху живота и творчеството на бележития съвременен руски писател по достойнство е включено в серията биографии, основана през 1990 г. от Фьодор Павленков и подновена през 1993 г. от Максим Горки.

Книгата включва документи и писма, предоставени от самия Астафиев и негови приятели, материали от архиви и музейни фондове, спомени и беседи. Те възсъздават правдиво и достатъчно пълно образа на писателя, като дават възможност да се състави пълна представа за неговото творчество. Разнородните откъси са скрепени в единно цяло, показани са основните периоди от биографията и творчеството на Астафиев в тяхната логическа и хронологична последователност. При това авторът не натрапва своето гледище, не доизмисля нищо за своя герой, нито се впуска в критически оценки за творбите му, което е тема за продължителна работа на литературоведи. Наистина органичното единство между човешката и творческата същност на писателя, свойствено далеч не на всички негови събратя по перо, поражда към него особено доверие.

Разказите и повестите с автобиографичен характер и богатото епистоларно наследство дават обилна храна за размишления и следващи търсения. Авторът съзнателно отбягва отделни прижизнени публикации на писателя, които са предизвикали навремето горещи дискусии и са запазили до днес своята полемичност. Те засягат предимно неговите идейни пристрастия.

Според оценката на издателите всичко това прави книгата образец за съвременна биография. Книгата е посветена на Мария Корякина – дългогодишен спътник на Астафиев, от своя страна също автор на разкази за войната, когато е била милосърдна сестра. Документални фотографии обогатяват изданието.

Сред тях са изгледи от родното село на Астафиев Овсянка край Красноярск, неговият нов паметник – близо до православен храм, построен с негово участие, срещи с писателите Евгений Носов, Фьодор Абрамов, Сергей Залигин, Валентин Распутин, Василий Белов, Владимир Крупин.

Из предисловието към книгата.

Наталия Солженицина обявява решението да се присъди наградата „Александър Солженицин“ на Виктор Астафиев, април 2009 г.

Софроний Врачански. Автопортрет (ок. 1804 г.)
Съхранява се в Санкт Петербург.

Вера Мутафчиева

Патилата на малкия човек

За първо и последно човекът, който полустолетие все пишел, видял как изпод перото му излизали свои мисли, свои образи – собствено негова била цялата тази прекрасна игра на будно бълнуване. Нямала тя ни висша, ни низша цел, немарела за ползата, лична или общонародна. За първо и последно Софроний се чувствувал свободен. Най-свободният човек на света е художникът.

Днес не липсват повести в подобен тон – двадесетият век изнамери образа на малкия човек, заля ни с произведения по този чертеж. Великата нова тема! – дегероизацията.

Софроний можел, разбира се, да вземе за герой на книжката, която нахвърлил набързо, като ли на шега, човек измислен, а също и човек познат. Но себеописанието било в духа на онова време, не един тогавашен книжовник се заел с животописа си. Работата е там, че Софрониевата дарба, взимайки за герой (сиреч за повод) Софрония, веднага напуснала очертанията на жанра автобиография. И ръката на стареца поставила заглавие „Житие и страдания“.

Едно житие предполагало Софроний да изработи от образа си пример за християнството, сиреч да се героизира – задължително при всяко житие. Но на Софрониевата дарба това не се харесвало – каква скука и неправдоподобност! Колко по-забавно било да сътвориш мъченик, който страда не по висши съображения, а делнично, безизходно и без намерение за саможертва. Въпреки туй той ставал жертва на собственото си неразбиране за страшния свят, на своето желание да прокопса, пък за прокопсия все му недостигала хитрост. Този мъченик от дете се стремял да си поживее хубаво, спокойно, богато. А живял зле. Подвеждали го, мамели, изтезавали, подигравали се с него и го биели. Очитавял по чудо.

А знаете ли, че малкият човек е бил открит сто и петдесет години преди Чарли? И то от творец, живял през века на романтизма, когато книжният герой бездруго бил величествен и в подвига си, и в своето страдание, а неправдоподобният му образ не смущавал никого – нали затуй бил герой на книга. Пък старият самоук котленец неволно-нарочно, както бива при всяко творчество, очистил от образа на своя човек и най-дребната чертица, която може да напомни подвиг, патос, нещо предпоставено изобщо. Той търсил герой обикновен.

Защо му е било необходимо всичко това? Такъв въпрос към дарбата не може да има. Първата и най-неотменна страна на големия талант е откривателството, стремехът да сътвориш още несътвореното, неопитваното, небивалото. Книжният свят в ония години бил населен с несъразмерни, надути герои, с романтични страдалци – Софрониевата дарба не можела да ги повтори, нито да изработи един тем подобен. На нея й трябвал непознат дотогава опит: патилата на малкия човек.

Безсмъртно е всяко Софрониево изречение там, където Софроний бил писател, а не съставител или преразказвач. Става ти страшно, като пресметнеш какво книжно съкровище е закопал първият наш писател с това, че само веднъж се отпуснал на художество. С претежки дългове се натоварил сам книжовникът, та не му останало време за нещо тъй несъществено – писателството.

Из „Книга за Софроний“. Изд. „Георги Бакалов“ (1983).

Просветител и възродител

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев,

проф. д.п.н. Александра Куманова, д-р Николай Василев

Св. епископ Софроний Врачански е преди всичко интелектуалец, който в своята битност на осъзнал мисията си религиозен водач на Българското национално възраждане е следвал определени психологически източници на въздействие върху своите читатели/слушатели. В своите църковни беседи, чиито автентични следи откриваме в „Кириакодромион...“ и „Театрон политикон...“, Св. епископ Софроний Врачански поднася евангелски, но и светски текстове, които чрез повторения на различни поучителни твърдения, снети най-вече в полемичните текстове на архиепископ Никифор Теотокис и проф. Амвросий Марлиан, задействат мощния механизъм на заразителността.

Навсякъде посоката е една и съща: православна християнска принадлежност и нравствен максимализъм...

Тези две ипостасни характеристики обаче не са достатъчни, за да съизмерят делото на Св. епископ Софроний Врачански с това на Св. о. Паисий Хилендарски.

„Житие и страдание грешного...“ привнася нов момент на психологическо въздействие върху читателя/слушателя – тук за пръв път високопоставен български православен християнски проповедник изтласква и психологическия елемент на личното обаяние, което задължително търси подражанието и съпричастността.

Разкривайки фрагменти от своята интимна биография, Св. епископ Софроний Врачански на практика търси единение, дори пълно сливане с нравствените противоречия, вкоренени в народната душа.

Св. о. Паисий Хилендарски вече е постигнал същото въздействие, но чрез компилативен разказ за историята на България.

Разликите са огромни в немеренията, но не в цивилизационния избор, защото и двамата разговарят със своите читатели/слушатели в контекста на християнското учение за Триединния Бог, търсейки конкретните изображения на род, език и родина.

Следвайки и повтаряйки най-вече твърденията на италианския кардинал и историк на Римската католическа църква Цезар Бароний („Църковна история“), на видния български зограф, гравьор, писател, поет и деец на илиризма Христофор Жефарович („Стематогрфия“), на преводача, идеолога и историка игумен Мавро Орбини („Славянско-

то царство“), Св. о. Паисий Хилендарски фрагментира и обобщава български исторически, географски, етнически и религиозни следи.

Св. епископ Софроний Врачански дефрагментира същите тези следи, но не заради чутото или прочетено, както вече го е правил в „Разкази...“, „Кириакодромион...“ или „Театрон политикон...“: „Житие и страдание грешного...“ е някакъв своеобразен автентичен аргумент за силата и психологическото въздействие на „История славяноболгарская...“ върху една просветена религиозна личност, живяла в зората на Българското национално възраждане, но „Житие и страдание грешного...“ е и оригинална творба, която търси поводи за самостоятелно присъствие в летописите на българската художествена литература.

Възникват логични въпроси: – Защо – ако всичко това е вярно – Св. епископ Софроний Врачански не отпечатва своята автобиография (великият везир Дамат Ибрахим паша въвежда печатарската преса в Османската империя още през 1726 г.);

ван и дописван. Само така можем да си обясним отсъствието на Св. о. Паисий Хилендарски от персонажния лабиринт на автобиографията. Онова, което днес четем, може би е суровият вариант на една бъдеща книга...

Напълно възможен е и един друг тълкувателен вариант – по всяка вероятност Св. епископ Софроний Врачански не е осъзнавал огромната обществена и политическа роля, която „История славяноболгарская“ на Св. о. Паисий Хилендарски ще изиграе през епохата на Българското национално възраждане.

В личния му живот двата преписа на Паисиевата „История...“ нямат онова значение, което днешните изследователи им отреждат...

Популярен факт е, че ръкописът е намерен в архива на Светия епископ от проф. Виктор Иванович Григорович, а първата му публикация в българско периодично издание е направена от Георги С. Раковски във вестник „Дунавски лебед“ през 1861 г.Разстоянието между 1804 и 1861 г. е повече от половин век. Нищо от пое-

Димитър Попски

„Ода за Софроний“

Имя твое загръмляло и будет гръмети
во веки веков!

България тебе венец плете, а на небесе уже готов! (...)

При животе твоем да възкръснит разярений наш лев,
кой бистрим стремлением да изревет страшен рев!

Янтра да откриет потаенное царя Михаила
сокровище, кое давно своим песком засипала!

Да явит звону, что перву в Терново зазвоняла
и во время Иоанна Патриарха гръмко загръмляла!

Престол Архиереский паки да блеснет,
и тя звона паки радостно да ехнет!

Да явится царя Асеня мужество,
народу от всюду да стецятся множество!

Всяк услышай к того гласа да бежит,
десницу свою на врага да вооружит!

Всяк вооруженною рукою и волею за вяра да умре...

(1813)

– Защо никъде в „Житие и страдание грешного...“ той не казва нито дума за срещата си със Светия Отец Паисий в Котел и преписа на неговата „История славяноболгарская“? Остава съмнението, че „Житие и страдание грешного...“ е просто лабораторен експеримент, който не е бил предназначен за по-широка читателска/слушателска аудитория.

Вероятно текстът, макар и да има ясно структурирана и завършена композиционна рамка, е трябвало да бъде допъл-

тиката на „Житие и страдание грешного...“ не би могло да повлияе върху българските книжовници.

Естетическите и философските възгледи на писателя Св. епископ Софроний Врачански са имали възможност масово да се интериоризират и екстериоризират едва от края на XIX век и нататък. В този смисъл, анализът на „Житие и страдание грешного...“ – поне засега – трябва да е надрегулярен и имплицативен, за да бъде научен и добросъвестен.

Търсейки Софрониевата пещера

В Черепишката крепост на духа

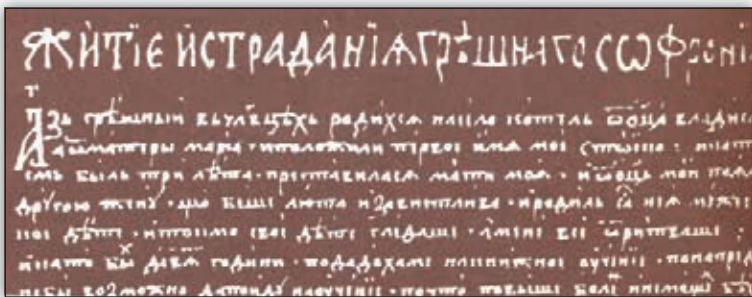
Бяла клисура с черна река на дъното: проломът на Искър при Черепиш.

Не е запомнено кога за първи път тук се е появила черква. Нито какъв човек е предпочел тази сякаш безизходна долчинка. Казват, че подтик му дал царски промисъл. Пък и какво да кажат друго – могат ли за обяснение да изтъкнат, че тук реката замира и в нея дивно се оглеждат светлият бял варовик на скалите, чистото синьо небе помежду им и нежната резеда на върбалака до брега, когато предаваното е било с неизбежната идеологическа мотивация на повечето начинания в оная епоха и особено пък след това – във времето, когато цар Иван Шишман предвождал митичното си воинство през вековете? Както почти по всички места из България, и в тукашните пещери също се търсят костите на последния търновски владетел. Негово или не, внушението ще е било материализирано – ако не в края на четиринадесетия, то поне в началото на петнадесетия век, за което свидетелства един манастирски типик (устав) от около 1390-а, написан на хартия с водни знаци. Но човекът, който е избрал мястото, наистина е имал очи за царствените гледки. И удивителна находчивост да намери такова кътче по реката, че като вдигнал храм на източния ѝ бряг, олтарът му пак бил насочен към нея (и задължително на изток!).

Но дали е запазено нещо от градежа на този първостроител, е трудно да се каже, защото следващата среща на историята с манастира станала след близо две столетия, когато тук пристигнал ревностният обновенител и живописец Св. Пимен Софийски. Навярно местните люде навремето го знаели повече като Пимен Зографски, защото идвал от Атон. Впрочем, този чуден мъж достигнал Света гора, както впоследствие други намирали прочутите университети по света: търсел къде да продължи образованието си. Шест години вече бил учил в родната си София (включително и живопис при Св. Тома в черквата „Св. Георги“), а за толкова време едно упорито момче ще е изчело наличните гъдява книги, за да заслужи достъп до светогорските хранилища. Впоследствие той не престанал да преписва писмена, когато търпеливо възкресявал манастир след манастир наоколо: след Черепишкия – Куриловския, после Сеславския, Елешнишкия...

След още 180 години тук се явил втори светец – врачанският епископ Софроний. Било в

годините на кърджалийските размирици, когато по земи-те на епархията му воювали султан Селим III с видинския отцепник Осман Пазвантоглу. Наскоро 120-хилядната войска на падишаха била отблъзната от незначителните по чет ратници на бунтовника, сред които имало и кърджалии, и разбунтували се селяни, та отливът на тази гмеж пълзял като поток подир владиката, докато стигнал теснините на Пролома. Нататък следва:

„Житие и страдания грешнаго Софрония“
Факсимиле от оригинала, съхраняван в Публичната библиотека
„М. Е. Салтиков-Шчедрин“ в Санкт Петербург.

„Нощ темна. Време беше дожделиво, а планина – стръмна, висока. Колко ли кроти падах на пътя, докле поидем на Черепиш манастир. И като поидохме на манастир, не наидохме никого – калугери побегнали, манастиря затворен. И не знам къде са. Хели се случи един поп на път – селянин – та ги знаех как бягат у една пещера. И заведе ме при тях. И седях там при тях у она пещера двадесет и четири дни, и узех студ, и разболях ся, и четири дни болен лежах там. После се загреях и мало поуздравях.“

Било през ноември 1798-а.

Но едно друго описание на околността, направено косвено от 22-годишния Спас Соколов от Тулча, показва убедително какво непристъпно място е било избрано някога за светата обител. Той бягал с оцелелите от вече попианата след битката при връх Вола Ботева чета и на 21 май 1876-а навалили от Балкана отатък реката:

„Войновски пита: „Стефанаки, где е манастирът?“. Той му сочи с лъка: „Тук е“. В такъв случай дава заповед да се слиза надолу и почнаха из теснината на Балкана да слизат надолу из стръмнината. Колкото по-ниско слизаше, по-голяма опасност, защото момчетата се спускаха от скала на скала. Искъра се провидя. Манастирът тоже. Да се върви към Искъра опасно, да се върви към манастира – път няма...“

Колко ли грешни са се имали тогава клетите монаси, загдето били потопили ладията си, че да не приемат размирици. А сигурно не са треперели чак толкова за себе си – пещерите наоколо, слава Богу, не били станали по-малко, нито недостъпни. Бояли се за подредената с толкова мъки и лишения обител – да не дадат пореден повод на башибозука и черкестите да палят и грабят.

Тринайсет години след това тук се явил Иван Вазов и тази среща с приказния манастир дарила българската литература с прекрасния разказ „Една българка“. На осмата година след народния поет пък пристигнал Алеко Константинов и впечатленията му са отразени по достойнство в „Българската Швейцария“...

Но гробище не се вижда през очите им. А пък звънът, който изкубва сякаш чеп от сърцето ми, не е литературен образ, нито извисено до халюцина-

Корицата на френския превод
на „Житие и страдания грешнаго Софрония“

С езика на Русо

Житието на грешния праведник Софроний изпревари Паисиевата „История славянобългарска“ по пътя към днешна Европа.

Още през 1880 г. видният френски българист Луи Леже го предава на езика на Виктор Юго. Преводът е издаден под заглавие „България в края на XVIII век. Мемоарите на епископ Софроний от Враца. Преведено от оригиналния български текст от Луи Леже.“

В наши дни самостоятелен превод направи проф. Жак Фьойе – ученик на проф. Роже Бернар, наследил неговата катедра по българистика в Сорбоната, провъзгласен за почетен доктор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

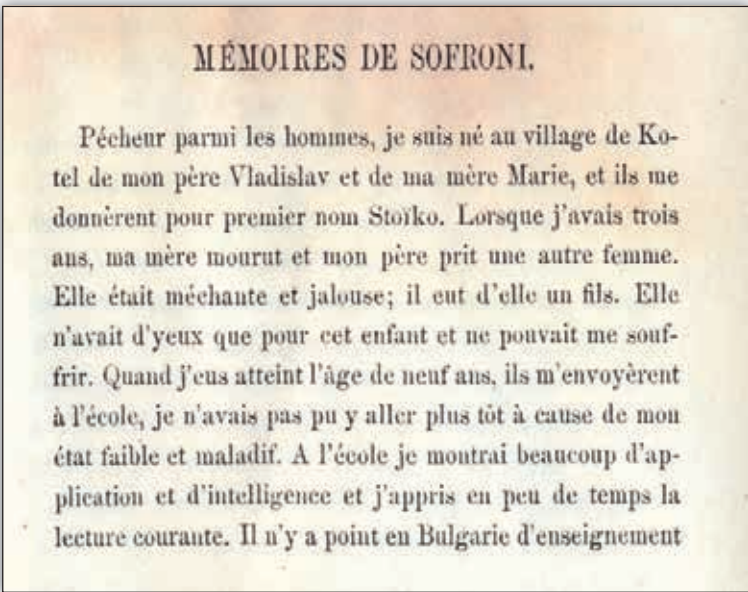
Луи Леже живее в Чехия, Загреб, Белград, Варшава и дълго време в Москва. През юли 1882 г. предприема пътуване до София и Пловдив. Укрепва авторитета си на славист в Париж. Получава от Сорбоната званието доктор на филологическите науки за творбите си „Кирил и Методий. Исторически етюд върху християнизацията на славяните.“ и „Хрониката на Нестор“. Нарича езика на Остромировото и Асеманиевото евангелие „санскрит на славяните“. Подкрепя тезата за по-ранния произход на глаголицата. Почетен член е на Чешката, Петербургската, Българската, Сръбската, Румънската академия на науката.

През 1889 г. издава факсимилно *Реймското евангелие*, като приема хипотезата за по-древния характер на неговата кирилска част.

Из Кирило-Методиевска енциклопедия. Том II. София, Университетско издателство Св. Климент Охридски, 1995.

Луи Леже
(1843–1923)

Факсимиле от френския превод

Христо Стефанов

Спартак Паскалевски. „Ден за възкръсване“

Сакрална живопис

Проф. Волфганг Геземан

Книгата на Спартак Паскалевски „Проекции на сакралното в изкуството на балканските художници от 20–40-те години на XX век“ представя изследователски обект, който съзнателно надхвърля религиозните рамки.

Става въпрос не за някакво поръчково изкуство, предназначено за определена религиозна институция, а за духовното осъществяване на художествения замисъл, насочен към вечното, безкрайното и абсолютното.

Този замисъл може да се осъществи по различни начини с използване на християнската иконология или чрез индивидуалната символна трансформация по волята на художника.

Художественият процес на новото време е напуснал рамките на средновековното изкуство като ancilla ecclesiae (религиозен служител) и е понесъл собствената си отговорност. Поръчковият художник не е необходимо да бъде вдъхновяван, той се ориентира при нужда по установени външни критерии. Решаващо значение за определяне на това, дали сакралната поръчка е изпълнена, или не, има в края на краищата единствено художествената стойност.

По впечатляващ начин авторът се опира на огромно количество нови и най-нови изследвания от англо-американски, френски, италиански, испански, немски, руски, както и български, южнославянски, гръцки и румънски произход.

В сравнителен план се разглеждат големи автори от европейската художествена сцена като Кандински, Малевич, Матис, Барлах, Клее, Муха и др., както и на седемте югоизточно-европейски художници И. Мешрович, К. Брънкуш, К. Партенис, Ф. Кондоглу, Николай Райнов, Владимир Димитров-Майстора и Ж. Настасиевич.

Блестящ е компаративният подход, с който за пръв път се представят известни европейски творци по отношение на един нов аспект – интерпретативност на сакрално-духовното. Трябва да се подчертае, че южноевропейските художници все още, за съжаление, не се радват на онази известност в останалата Европа, която заслужават. Тази липса на информация и познание се отнася до цялото изкуство на този регион в ущърб на толкова често прокламираното европейско разбиране.

Изд. ТЕМТО (2012)

Посвещение

Зад буквата прозира самото време на човечеството

Калин Николов

Художникът Тодор Варджиев е роден е на 16 януари 1943 г. в Горна Джумая (дн. Благоевград). Следва в Националната художествена академия в София. И след като печели национален конкурс, заминава да учи в Германия, където завършва Академията за графика и изкуство на книгата в Лайпциг. През 1972 г. завършва магистърска степен по изкуство на книгата и графичен дизайн при водещите капацитети в областта на шрифта през XX век – проф. д-р Алберт Капър и проф. Валтер Шилер. От 1976 г. е преподавател в Националната художествена академия, от 1983 г. е доцент, а през 1999 г. е избран за професор. Строгите данни от творческата му еволюция крият обаче ценното в пътя на художника, което позволява неочаквани паралели. От едни житейски обстоятелства в провинциалния град се стига до европейските центрове на културата, но сред тях има нещо, което ги обединява – диахронно и пространствено. Каквито и да са езиците, където и да е, каквото и да е битието на тези различни места, няма и миг, в който да не се говори и пише. По необходимост за човечеството словото и начините то да се изрази се превръщат във философия, култура и естетика.

За своите активни професионални десетилетия Тодор Варджиев е автор на графичния дизайн на българските документи за самоличност (1999): паспорти, лични карти, свидетелство за МПС, визов стикер (битува шегата, че негови приложни решения носим в джоба си, но не и изкуството му, което Европа цени като един от елементите на голямото си и истинско духовно обединение), а също и на запазените знаци на Националната художествена академия; Министертството на околната среда; Комуникационната стратегия за членство на България в ЕС; Спорт тотото; Атлантическия клуб в България; Международния технически панаир в Пловдив; авиокомпанията „България Еър“ (2004); Националната съобщителна система; Съюза на колекционерите в България и др. Нему е поверено да оформи идеята за иконостаса в храма „Св. Винченцо и Анастазιο“ на римския площад „Фонтана ди Треви“ и за мемориална композиция по повод посещението на Н. св. папа Йоан Павел II в България в Градините на Ватикана в Рим. Създаденият от него шрифт „Средец“ е награден със златен медал

Проф. Тодор Варджиев

азбука. Например, че малките и големите букви са различни, че тридесетте и повече знака стават почти двойно повече на брой художествени структури. Така, ако в буквите ни е заложена философията на образи и внушения за Вселената и вечността, то в славянските букви е въплътено желанието за повече и по-плътно докосване до мъдростта на света, до онова „В началото бе слово“, адекватно на мисъл, идея, мъдрост, означение на неозначимото (трудността да бъдат разказани,

примерно: образът на времето, пътят, животът, кръговратът на нещата), но което е дълбоко присъщо на българската и славянската духовност...

Проф. Варджиев формира становището си за универсалността на буквата и не просто за нейната полезност, а за творческата ѝ визия, която съдържа елементи и внушения, отправени към самото човечество. Така буквата е едновременно послание, което разкрива информация, и което произлиза от безкрайната еволюция на времето на човечеството. Проф. Варджиев се занимава с проблемите на хуманизма и традицията, отношението между мит и литература, взаимопроникването между култура и живот.

Аз не съм бил негов ученик, но помня разговорите ни на пейките в двора на Академията: според проф. Варджиев „чрез шрифта се стремим не само да запазим в цялата ѝ суровост логическата структура на езика, но и да я акцентираме, дори ако трябва и да я преувеличим дори за сметка на диалогичната, смисловата, духовната достоверност, да съхраним за изкуството класическата роля едновременно с интелектуалните, но и емоционалните двигатели на речта. В някои невралгични точки на творчеството, в пунктовете, където се намесва неизразимото или онова, което дори не може да се обясни, шрифтът за разлика и от редица класически или съвременни изкуства е преход от общоприетия език към някакъв тайнствен език, който понякога е и езикът на мъдростта“. Смисълът на тези думи ме възнува и днес. Кризата на езика е факт, спохожден от редица други икономически и екзистенциални проблеми, но и чрез изкуството на шрифта България е място, в което се отстоява ролята на четенето като един от най-важните процеси в човешкото битие.

Мемориална композиция за посещението на папа Йоан Павел II в България. Градините на Ватикана, Рим

Славянска епопея

Апотеоз на Преславската цивилизация

Чешкият художник Алфонс Муха постига световна популярност не само като пионер, но и като ненадминат майстор сред творците от art nouveau – декоративен метод, изпълнен с чувствена, почти диамантена ефектност. Но когато художникът се отдръпва от всичко това и се посвещава на картини, с които смята да осъществи изконното си завещание към историята на изкуствата и човечеството, този негов огромен труд е изместен и остава пренебрегнат сред динамиката от модерни течения. Следата на плакатите му и дори етикетите му за обикновени битови продукти остават непоктнати и след смъртта на художника.

„Славянската епопея“ на този забележителен артист е колосално монументално и художествено постижение, което се състои от 20 огромни платна, някои високи по 6 м, представляващи великолепно осъществен разказ от историята на славянските племена като цяло и естествено – на славяните в Чехия.

След като художникът прекарва много творчески години в Париж и САЩ, през 1910 г. се завръща в Прага. В неговото съзнание зрее решението да осъществи нещо напълно ново, за което му е обещано да бъде подпомогнат финансово от американския общественик и бизнесмен Чарлз Крейн (същият, който подпомага и Владимир Димитров - Майстора). Той усилено започва да рисува онова, което е замислил през 1912 г. и го завършва през 1928 г. Първите 11 платна са показани в „Klementium“ в Прага през 1919 г. Те са посрещнати с голям интерес и с признание. Пораждат се обаче и критични становища – част от модерната интелигенция се изявява като враждебно настроена към изкуството на световноизвестния художник – не подлежало на симпатия нещо, което авангардното общество е разглеждало в рамките на отживелия национализъм и ретроградния академичен стил.

Различни композиции от цикъла през следващите 20 години са показвани в Чехословакия и САЩ и винаги били следвани от подобни противоречиви реакции. Муха завършва и подарява своята грандиозна творческа епопея на град Прага през 1928 г. По ирония на съдбата плакатът, който е създаден по този повод, е сякаш по-популярен днес от самите му платна. Градът обаче не пожелава да осигури постоянна изложбена площ за направеното. Дори след временното им представяне през 1935 г. плат-

ната са били навити и оставени в едно хранилище. Когато Муха умира през 1939 г., духът му е бил поразен от онова, което преживял с провала на великото дело на своя живот.

През 1950 г. картините са прехвърлени в Моравски Крумлов, близо до родния град на Муха Иванчице. Чак през

Алфонс Муха
(1860–1939)

1963 г. първите 9 картини от серията са изложени в Прага и през 1967 г. цялата „Славянска епопея“ е публично достояние.

Историческите и символните моменти от историята на славянската цивилизация са разпределени между по-конкретните чешки, както и към по-широки славянски теми. Муха постига конкретни визии от определени събития, но работи и върху алегии с религиозни, военни и културни символи. Търси ги с научна предприемчивост – пътува в старите исторически средища, среща се с археолози (има негови рисунки от Преслав). Посвещава много енергия на изследователски пътувания до Балканите и Русия.

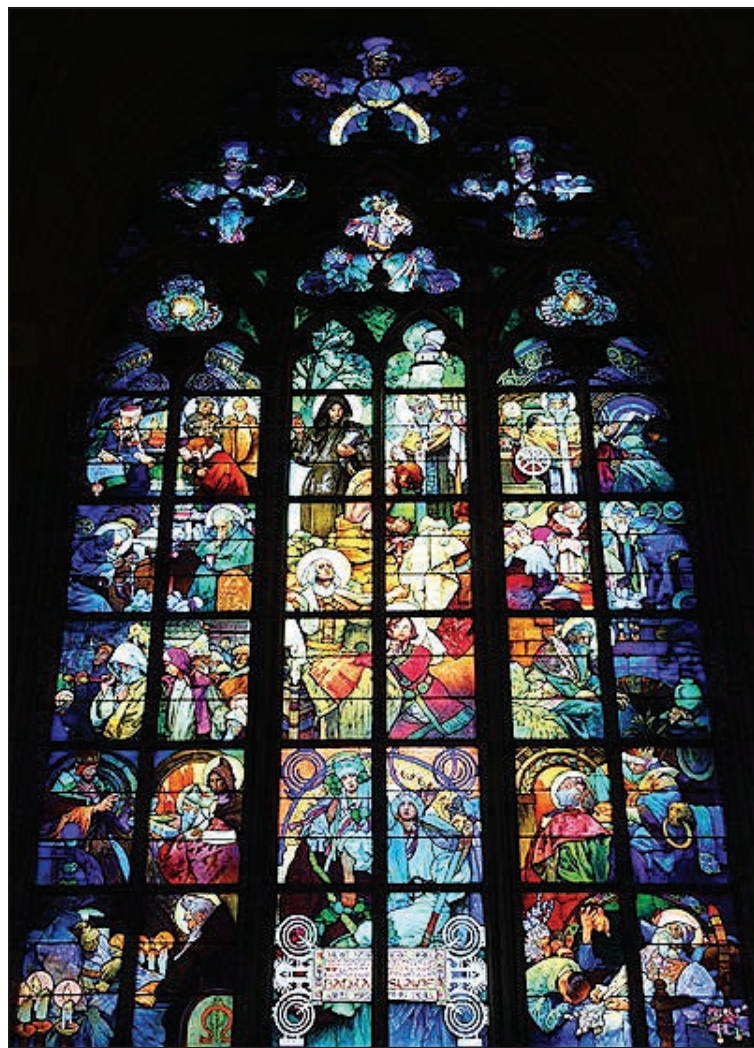
Чрез художествено интересен опит Муха успява да вдъхнови сънародниците си и потомците на славянството да опознаят и следват съдбата си.

Калин Емилов

„Убеден съм, че развитието на всяка нация може да продължи с успех, само ако тя се развива органично и непрекъснато, като формира собствени национални корени и че за опазването на тази приемственост опознаването на историческото минало е задължително.“

„Апотеоз на славянската духовност“
Плакат на изложбата в Прага

„Моравската мисия на Св. Св. Кирил и Методий“
Стъклопис в катедралата „Св. Вит“ в Прага

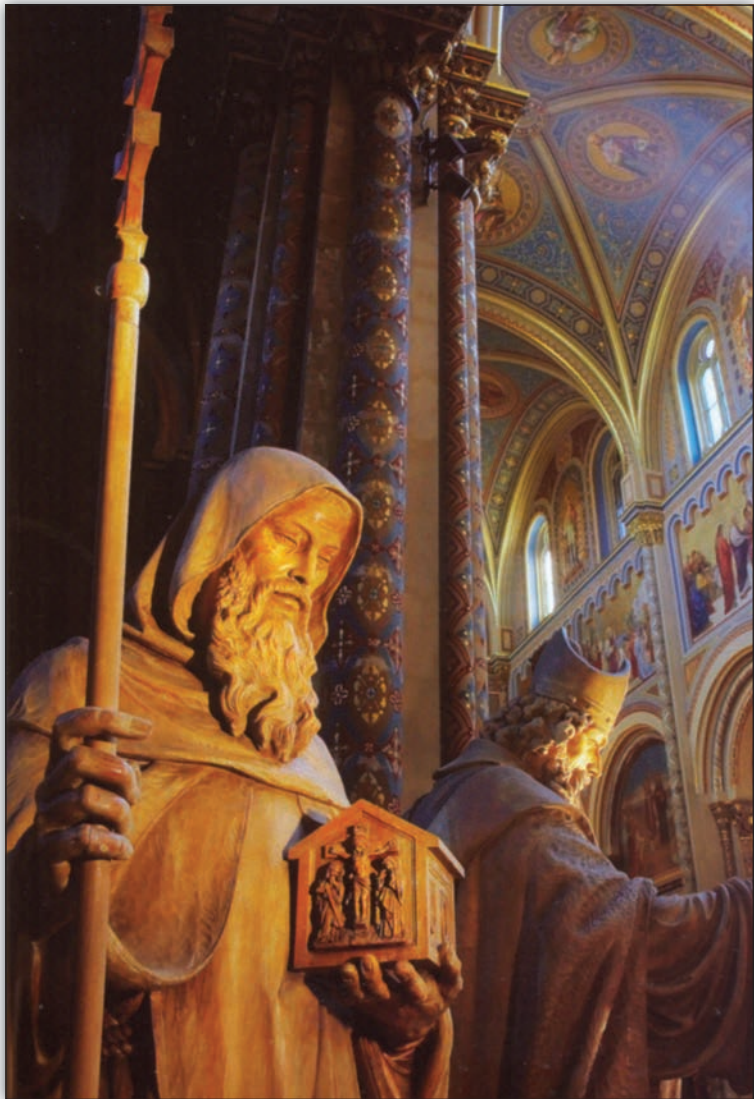

Алфонс Муха с картината
„Цар Симеон Български. Зорницата на славянската писменост“

Първите три картини „Славяните в прародината (Между туранския камшик и готския меч)“, „Честване на Свантовит в Руян“ и „Въвеждането на славянската литургия в Моравия“ са дарени на град Прага на 6 декември 1912 г.

На 30 май 1914 г. са предадени и „Защита на Сигет от турците на Миклаш Зрински (1566)“, „Църковно училище в Иванчице“ и „Отмяна на крепостното право в Русия (1861)“. Творбите имат внушителни размери – 810 см × 610 см. На 9 октомври 1916 г. Муха дарява на град Прага картините „Ян Милич от Кромержич“, „Проповед на магистъра Ян Хус във Витлеемския параклис (1412)“, „Магията на словото – истината ще победи“ и „Събрание в Кржиж (1419). Магията на словото. Хусити“. През 1919 г. готовите вече картини са изложени в Прага, а през 1921 г. са показани с голям успех в Бруклин Музеум – Ню Йорк. На 24 февруари 1924 г. Муха предава на столицата и композицията „Пишемисъл Отокар II, железен златен крал (1253–1278)“, а на 16 септември с.г. картината „След битката в Грюнвалд (1410). Северославянска взаимност“.

През 1925 г. са завършени „След битката във Витков (1420)“ и „Чешкият крал Иржи Подебради (1458–1471)“. Муха пресъздава още и „Петър Хелчицки“, „Ян Амос Коменски, учител на народа“, „Атонска планина“. През октомври 1928 г. Алфонс Муха и Чарлз Р. Крейн обявяват, че 20 монументални творби са предоставени от тях като подарък на чешкия народ и град Прага, включително и показаните за първи път „Стефан Душан“, „Цар Симеон Български (889–927). Зорница на славянската писменост“, „Апотеоз на историята на славянството“ и „Клетвата на обществото „Омладина“.

„Св. Кирил“.
Скулптура в православната църква „Св. Св. Кирил и Методий“
в Прага. Скулптор Вацлав Кавка (1863).

НОРБЕРТ РАНДОВ

(27 ноември 1929 – 1 октомври 2013)

Той поддържаше настоятелно окончанието „-ов“ във фамилното си име като наследство от далечен славянски корен в Северна Германия. С невероятна упоритост и последователност за няколко десетилетия предаде на немски език основни ценности на старобългарската култура. Стана поддръжник на българския Кирило-Методиевски вестник още с появата му и бе вписан по достойнство в международния редакционен комитет на изданието.

Един от Кирило-Методиевите ученици, който никога не е напущал Немско.

Достойно естъ! Вечная память!

„За буквите – О писменехъ“

Норберт Рандов преведе „Пространните жития“ на Св. Климент Охридски със замисъл да направи антология на старобългарската литература на немски език.

Откри връзката на Сребърната библия, преведена на готски език през IV в. от епископ Вулфила, с Никополис ад Иструм край Търново.

Неговият превод на „История славянобългарская“ от Паисий от Хилендар съдържа самостоятелен научен принос относно нейните източници – немски историографи.

„Житие и страдания грешнаго Софрония“ на Софроний Врачански бе издадено трикратно от реномираното лайпцигско издателство „Инзел“ редом с най-големи произведения на световната литература.

Проучването на българския фолклор роди сборник под заглавие „Не ставай учкур на чужди гащи“, който предизвика неочакван интерес сред немската читателска публика и претърпя също три издания.

Особен интерес прояви спрямо творчеството на българските писатели Пенчо Славейков, Атанас Далчев и Борис Делчев.

Преведе на родния си език и стихосбирки на днешни български поети.

Създаде образци на научната сатира върху класически български творби. Изследва и белоруската литература.

Хер Клименте чудотворче!

Институтът по история на ГДР кани г-н Климент Охридски на конференция за Мартин Лутер

Академия на науките на ГДР
Централен институт по история – Берлин

До
Г-н Климент Охридски
Катедра по немска философия
София
България

Многоуважаеми г-н Охридски!

Много се радваме, че Вие ще подкрепите конференцията за годишнината на Мартин Лутер в град Хале на Зале със свой доклад. Посочената от Вас тема „Лутер и България“ е приета в работната секция „Влиянието на Лутер и Реформацията в Европа през XVI век“. По-подробни сведения за заседанията на секцията има в програмата на конференцията, която ще Ви бъде изпратена от организационното бюро.

С приятелски поздрави:
Проф. д-р Хорст Бартел

Оригиналът на писмото се съхранява в архива на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“ и Дома на хумора и сатирата в Габрово.

За г-н Хорст Бартел
Директор на Централния институт по история
при Академията на науките на ГДР

От отвъдния свят
10 октомври 1983 година

Скъпи братко во Христe!

По пътищата на откровението стигна до мен твоето послание от 19 септември 1983 година, за което ти изказвам своята – макар примесена с някои неясни съмнения – благодарност.

От столетия насам до ухото ми достигат само устни молби, за чието удовлетворение аз винаги съм полагал усилия и продължавам да ги полагам. За разлика от тях обаче твоето писмо ме постави в ужасно затруднение. От една страна, то се яви като приятно разнообразие сред постоянните устни застъпничества, доколкото позволи на очите ми да видят едно състояние на латинската азбука, каквото те преди това никога не бяха виждали.

Трябва да отбележа, че предаването на човешкото слово с помощта на писмени знаци ме е занимавало цял живот.

Но след като твоят сънародник Сигихардус – не казвам твоят съплеменник, защото той е бил баварец – беше така любезен да ми предаде твой труден текст на достъпен за мен език, трябва да ти призная, че споменатият от тебе Мартин Лутер ми е напълно неизвестен! Навярно става дума за лице, живяло след моето време.

Умолявам те да имаш предвид това, че аз напуснах живота още на 27 юли 916-о лято. А там, където оттогава се намирам, също не е прието да се хвърля поглед назад във времето на нашето земно съществуване, така както и докато бях на земята. Но нека моето писмо не те обърква – то всъщност представлява само един метафизичен отговор на твоето чудодейно постижение да влезеш в писмено сношение с мен.

Онова, което ме навежда към размисъл, преди всичко е фактът, че ти изхождаш от една тема, която уж аз съм бил назовал – „Лутер и България“. Как бих могъл да измисля нещо подобно! Дали няма недоразумение или не е налице някакво смесване на нещата?

Макар и да добих известна представа от четенето на писмото ти, че аз съм непознат в по-голямата част от твой свят, то моето име все пак с гордост носи Университетът в София, както – казвам го за честта на своите сънародници – и Националната библиотека в Скопие. Не споменавам това от някаква светска суетност, а за да се опитам да внеса яснота как е могло да се стигне до твърдението, че имам нещо общо с вашата конференция за Мартин Лутер. Понеже аз бях – и продължавам да бъда човек на нашата свята Църква, налага ми се да предположа, че ти се обръщаи към мен, тъй като Мартин Лутер също е служил вероятно на Църквата. Ако не беше това „хаи“ в името му, аз щях да си помисля навярно за оня съд за къпане, в който нашата Църква извършва БАНЯТА НА ОЧИЩЕНИЕТО. Но това са само плахи предположения.

Аз обаче бих искал да пожелаая на всички, които имат нужда, една лековита баня във водите на познанието, за да стигнат до извода, че нашият хилядолетен славянски свят със своята култура и своята цивилизация заслужават по-голямо внимание, отколкото твоето писмо издава.

На твоите сърдечни поздрави отвърщам от сърце.

С най-добри пожелания за осъществяване на твоите усилия във връзка с навярно значителния Мартин Лутер и с надеждата, че по някакъв друг повод отново ще чуя за теб.

Твой
КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ

Сигихардус – единственият немски книжовник, живял и творил през IX–X век във Фрайзинг.
Лутер (гр. ез.) – баптистерий; място, където става покръстването при православните; старогръцката дума за този ритуален църковен съд има същото произношение като фамилното име на Мартин Лутер.
Преписката е написана от Норберт Рандов на немски език с кирилица и на български език с латиница.
Превод Федя Филкова

Зевзекът Апулей

Най-древният античен роман
„Златното магаре“

Графична изложба Калин Николов
Показана при представянето на в. „За буквите – О писменехъ“
в Българския културен център в Скопие, 10 юни 2013 г.

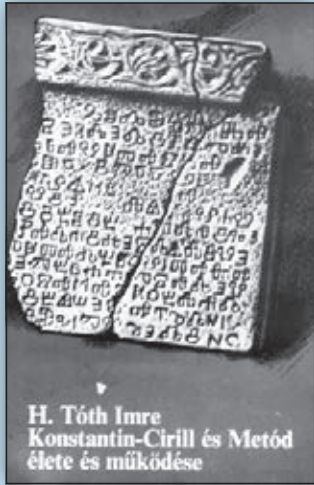
Атанас Далчев Опасен недъг

Непечатано приживе

„Онова, от което страдаме най-много и може един ден да загинем, е липсата на национален егоизъм. И този недъг е по-опасен, тъкмо защото се смята за добродетел.“

Из „Фрагменти“, София, Изд. на БАН, 2006.

Съставител Радой Ралин (1990)

Имре Тот
„Константин-Кирил
и Методий“
Сегед (1981, 1991)

Консултанти:
Мария Бранкова
Емилия Серафимова
Христо Богданов
Николай Ликовски
Симеон Хинковски

Изданието има общокултурен
характер и авторите
следва да избягват
преки политически внушения
и коментари.

Авторите носят отговорност
за своите публикации.

Заглавията
и подзаглавията
са от редакцията.
Съкращаването на текст
се съгласува с авторите.

Приемат се за печат
материали до три стандартни
страници на електронен
носител, като илюстрациите
са отделни файлове,
по възможност на по-висока
резолюция (мин. 180 dpi).

Благославяйте,
а не кълнете!
И поправяйте –
ще ви бъдем благодарни...

Броят е приключен
редакционно на
14 октомври 2013 г.
„Преп. Петка Българска“
(Петковден)

„Нам ни трябва
не скитосване, а вяра.“
Йоан Екзарх
„Шестоднев“
(X в.)

Преславска украса

Екслибрис Евгений Босяцки

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 40 / ноември 2013 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
Проф. д.ик.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ
Главен редактор
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ
Съредактори
ХРИСТО БУКОВСКИ, КАЛИН НИКОЛОВ
Редактор-богослов
Д-р БЛАГОВЕСТ ВЪРБАКОВ
Редактор-коректор
СВЕТЛА ДЕВКОВА
Графично оформление, редактиране и илюстрации
КИРИЛ ИВАНОВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛАГАТА, ЕМИЛИЕ БЛАХОВА, ВАЛЕНТИН БОБЕВСКИ,
ДРАГИША БОЙОВИЧ, ТАМАРА БЪРТЪН, ТОМАС БЪТЛЪР, ЕКХАРТ ВАЙЕР,
ТОДОР ВАРДЖИЕВ, ГЕОРГИ ВАСИЛЕВ, ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА,
МАРЧЕЛО ГАРДЗАНИТИ, ДИМИТРИОС ГОНИС, ТОДОР ГРИГОРОВ-ТЕРЕС,
ЦВЕТАН ГРОЗДАНОВ, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, НИКОЛА ГЮЗЕЛЕВ, ДЖОРДЖО ДЗИФЕР,
АКСИНИЯ ДЖУРОВА, БОЖИДАР ДИМИТРОВ, ИВАН ДОБРЕВ, АНТОН ДОНЧЕВ,
НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, НАДЕЖДА ДРАГОВА, АНТОНИЯ ДУЕНДЕ,
РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, ТАТЯНА ИЛИЕВА,
МАРИЯ ЙОВЧЕВА, БИСЕРА ЙОСИФОВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА,
ДАРИНА КАРАДЖОВА, КИРИЛ КАРТАЛОВ, ДИМИТЪР КЕНАНОВ, ИВАН КОЛЕВ,
РУМЯНА КОНЕВА, ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ,
ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, АНИСАВА МИЛТЕНОВА,
ГЕОРГИ МИНЧЕВ, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТИНА НИКОЛОВА,
ТАТЯНА НИКОЛОВА-ХЮСТЪН, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, МАТИЯ ОРБАН,
ЕЛЕНА ПАВЛОВСКА, ВЕСЕЛИН ПАНАЙОТОВ СПАРТАК ПАСКАЛЕВСКИ,
ДОНКА ПЕТКАНОВА, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ, МАРИЯ ПОПОВА,
ЦВЕТИ РАДЕВА, ВАЛЕНТИН РАСПУТИН, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, РАЛИЦА РУСЕВА,
НАДЕЖДА САВОВА, ДЖУН-ИЧИ САТО, ЙОАНИС СИСУ, ЙОАНИС ТАРНАНИДИС,
ТАТЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, КРАСИМИР СТАНЧЕВ,
ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, ПЕТКО ТОТЕВ,
АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ,
АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА,
ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници

Мариета Георгиева, Борис Данков, Десислава Десева, Любомир Димитров,
Иван Иванов, Богдан Иванов, Искра Кръстева, Радослава Кунчевска, Николай Ликовски,
Пепи Манастирска, Вляра Митева, Пенка Момчилова, Жоржета Назърска,
Росица Николова, Борислав Николов, Мирела Пейчева, Бояна Пенчева, Камелия Плонска,
Виолета Станиславова, Венцислав Симеонов, Румян Славов, Диана Стоянова
Соня Стоянова, Антоанета Сърневска, Николай Чорбаджиев, Христо Харитонов,
Савина Цонева, Светла Шапкалова, Наско Якимов
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Д-р ДОБРИ БОЯДЖИЕВ
Светлозар Дичев, Калин Димитров, Ивелин Кадийски,
Венцислав Соколов, Иван Атанасов, Илко Георгиев

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Директор
Доц. д-р БОНКА ХИНКОВА

Научен секретар
ЕВГЕНИЯ ВАСИЛЕВА

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

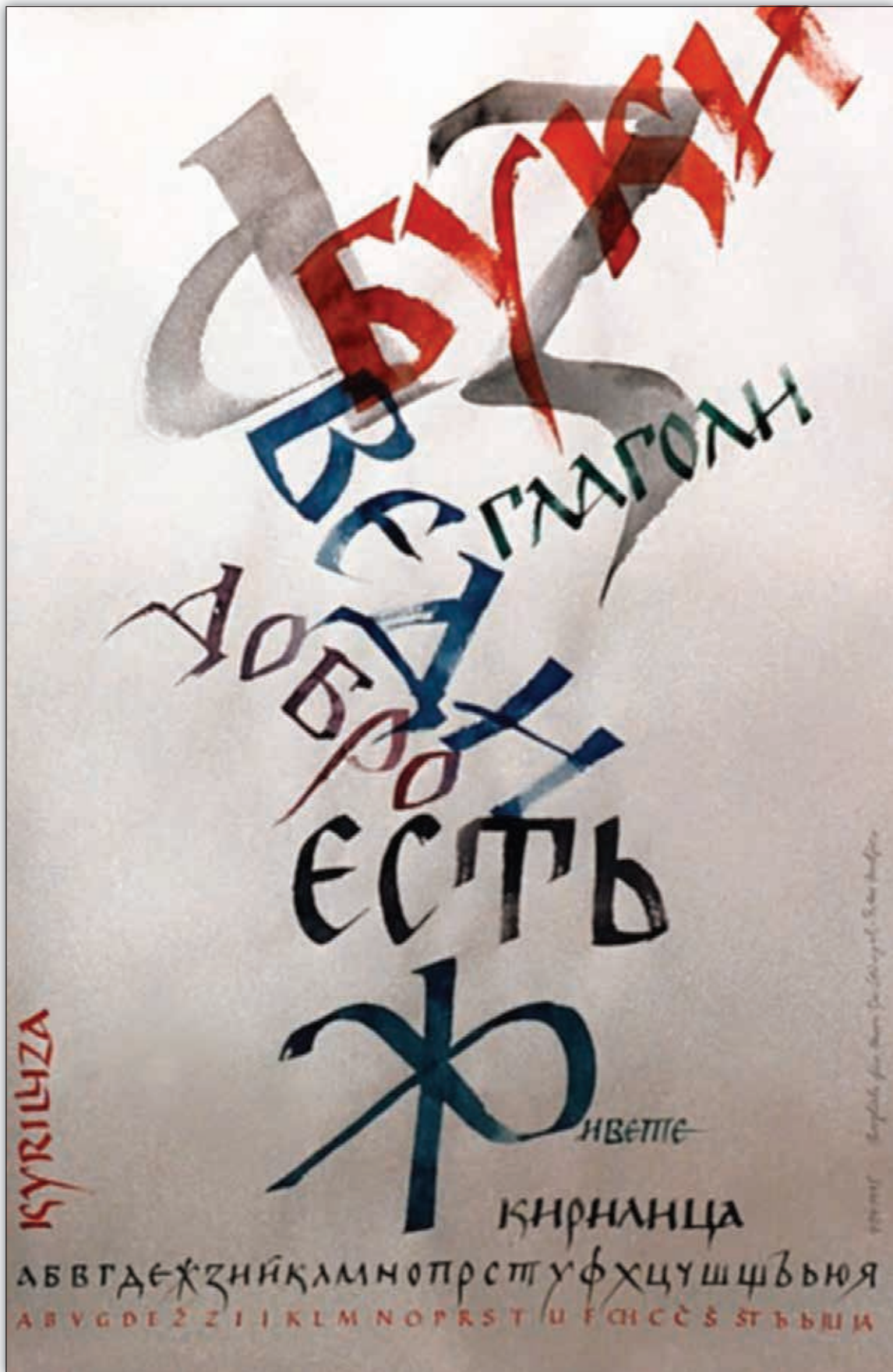
Печатница

ДЕМАКС

Директор Марин Несторов

Аз, Буки, Веди, Глаголи, Добро, Есть

Графична композиция проф. Тодор Варджиев.
Специално за в. „За буквите – О писменехъ“

Константин Иречек

През този 20-годишен период старо-славянската литература, от която Симеон толкова много се интересувал, могла без пречки да се развива. Епископ Константин, Йоан Екзарх, монах Храбър и други писатели в продължение само на половин век я издигнали до такъв разцвет, че тя в църковната сфера не оставала далеч от латинската и гръцката съвременна литература.

Съвременниците на Симеона го сравнявали с египетския цар Птоломей <...>

Времето на Симеона е златна епоха на българската литература.

От това време византизмът наченал да се въдворява у славяните; българите го предали на сърбите и на русите.

Из „История на българите“ (1876)

„Св. равноапостолни Константин и Елена“ – единствената монета с техните изображения. Сечена в Тесалоники (Солун) след 1204 г. Издирена от Христо Харитонов. Обнарожда се за първи път

Йоан Екзарх

Похвала за Въздвижение (X в.)

Днес, братя, като празнуваме, ние се веселим заради Въздвижението Христово и се радваме за възвисяването на честното дърво. Защото това славно дърво се въздига и възвишава от гибелта на лежащите в грях. Днес скритото в земята дърво излиза на светло.

Наистина след разпятието Христово Господ надделя над смъртта и възкръсна от мъртвите на третия ден.

Евреите, обзети от зла завист, се бояха да не би нещо да остане от това оръжие, с което беше мъчен Христос. И за да не служи Кръстът на вярващите в него за предпазване и изцеление, те го взеха и го закопаха много надълбоко в земята, като рекоха: „Нека бъде в забрава!“. Говоря за Кръста, съкровището на християните, копието, гвоздеите и дъсчицата, която Пилат бе написал и я беше поставил напреки на Кръста.

И след като всичко беше забравено, постави Бог в гръцката земя за цар верен християнин – Константин Велики и неговата майка Елена, която потърси Кръста и го намери с помощта на Божие откровение и чрез вярата на архиерей. И една част от него постави в Йерусалим, а друга – в Цариград, а гвоздеите изпрати на сина си заедно с кръстове, които се въздигат и възвишават по целия свят.

На това откриване се радваме ние днес и него радостно празнуваме. На днешния ден Кръстът излезе от земята като слънце и възсия над цялата земя и украси цялото творение. Излезе, за да извлече грешните, като от тиня кална. Днес Светата църква приема своята украса, като гривна и пръстен, украсена като с мъниста.

Добре е, че днес се е събрал толкова много народ да види Кръста, който се появи, и да се поклони на Христа, издигнат на него. Кръс-тът се яви, за да се възвиси и се издигне, та да се покаже този, който бе погребан и бе скрит на малко място, но който днес получава поклон от всички. Та затова и ние днес, приятели, се радваме, празнувайки. Защото подобаваше скритото и честно дърво, след като излезе от тъмната, да се яви на високо място като крепост върху планина и като свеиц, поставена на светилник, и да се покаже на всички хора.

Затова ПЪРВИЯТ ХРИСТИЯНСКИ ЦАР И ЧЕСТНИЯТ АРХИЕРЕЙ КОНСТАНТИН, като го издигна на високо място вместо страж, заповяда да му се покланят всички, които са се събрали в църквата. Същото се прави и сега на издигнатото място в храма.

Виждайте, братя, възвишаващият се Честен и Триблажен Кръст, който от завист беше заровен в земята, днес се издига на високо място. Това е знак, чрез който се отделяме от други народи и страни. Това е християнското богатство! Това е знакът, чрез който бяхме белязани за разпнатия на него Христос. Това е острият рог, с който пробждаме бесовете, нашите врази.

Ако ли искаш да узнаеш силата на Кръста и колко е хубаво да го възхваляваме, послушай: Кръстът е добрата надежда за християните, възкресение за мъртвите, водач на слепите и за заблудилите се – път.